

Plan för Sala stad Sala tätorts grönstruktur BILAGA 2:1

Antagandehandling – Framtagen av kommunstyrelsens förvaltning, Sala kommun.

Projektorganisation

Projektledning: Jenny Sivars, miljöingenjör
Projektledning tidiga skeden:
Lisa Granström och Ida Johansson, miljöingenjörer

Arbetsgrupp: Göran Söderberg, stadsträdgårdsmästare
Kjell Eklund, kommunekolog
Tommy Lindbom, skogsvaktare
Conny Lennartsson, karttekniker
Isabell Lundqvist och Anna Jägvald, planarkitekter

Titel: Plan för Sala stad, Sala tätorts grönstruktur, Bilaga 2:1, antagandehandling
Utgivningsdatum: 2014-05-26
Utgivare: Tekniska kontoret genom Planering och utveckling,
Kommunstyrelsens förvaltning, Sala kommun
Layout: Workbox Communication
Foton: Sala kommun

Plan för Sala stad består av följande handlingar:

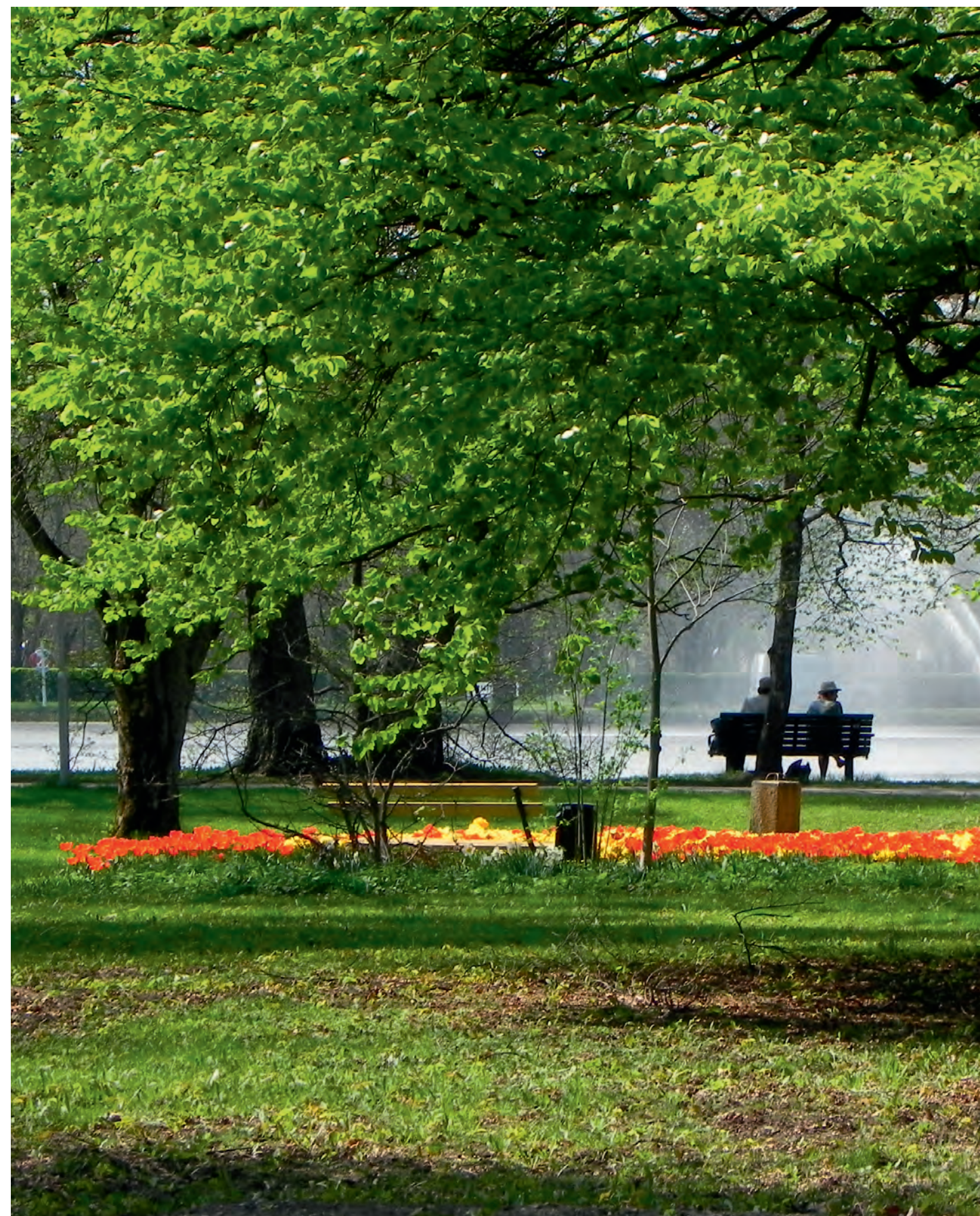
- Plan för Sala stad
- Miljökonsekvensbeskrivning Bilaga 1
- Planeringsförutsättningar Bilaga 2
- Sala tätorts grönstruktur Bilaga 2:1
- Kartbilaga Bilaga 3

Förord

Arbetet med att ta fram *Sala tätorts grönstruktur* har pågått under en längre tid inom Sala kommun. Mycket kunskap om grönstrukturens tillkomst och utveckling i staden samt förslag om framtida utveckling, ur perspektiven Rekreation och vardagsfritid samt Biologisk mångfald, finns i dokumentet. Det kan dels användas i samband med planering för stadens fortsatta utveckling men kan även fungera som uppslagsverk och kunskapskälla. Kartornas syfte är att ge läsaren en överblick över områden som texten beskriver, vilket medför att detaljer kan saknas i kartorna. Grönstrukturplanens avgränsning skiljer sig från avgränsningen för Plan för Sala stad.

Förutsättningarna för grönstrukturen och grönstrukturens innehåll och omfattning förändras vart efter staden utvecklas och förändras. Detta dokument måste därför vara levande och regelbundet ses över och uppdateras.

Vi hoppas kartor och text ska ge en god överblick av hur staden historiskt har utvecklats, hur det ser ut idag och vilka möjligheter som finns att bevara och utveckla grönstrukturen i vår vackra stad.

Innehåll

Kapitel 1	Inledning	7			
	Vad är Sala tätorts grönstruktur?	9			
	Mål	9			
	Nationella miljömålen	9			
	Kommunalt mål för grönområden	10			
	Mål för Sala tätorts grönstruktur	10			
	Vad omfattas av Sala tätorts grönstruktur?	10			
	Teman	11			
	Rekreation och vardagsfritid	11			
	Biologisk mångfald	11			
	Metod	11			
	1. Nulägesbeskrivning	11			
	2. Värdering utifrån tema	11			
	3. Sammanvägd analys	11			
Kapitel 2	Grönstrukturens historik och utveckling	13			
	Salas speciella värden	14			
	Grönstrukturens historik i Sala	14			
	Fortsatt utveckling av bostadsområden och grönstruktur i Sala	16			
Kapitel 3	Beskrivning av befintliga grönområden; rekreation och vardagsfritid	21			
	Sociala grönstrukturer	22			
	Gröna gången	22			
	Gruvdammsrundan	22			
	Lärkans sportfält	22			
	Måns Ols och Långforsen	24			
	Gruvan och gruvområdet	24			
	Kyrkogårdarna	24			
	Odlingslotter och koloniområden	25			
	Annedal	25			
	Parker	26			
	Stadsparken (nr 1)	26			
	Årummet och Kärleksholmarna (nr 2)	27			
	Åkra trädgård (nr3)	28			
	Suckarnas allé (nr 4)	28			
	Stureparken (nr 5)	28			
	Järnvägsparken (nr 6)	28			
	Närströvskogar och kvartersskogar	29			
	Dammboski (nr 7)	29			
	Banelund (nr 8)	29			
	Skuggan (nr 9)	29			
	Gärdesta (nr 10)	29			
	Norrberg (nr 11)	29			
	Annedal-Aspentorp-Ökebron (nr 12)	29			
	Lärkbacken-Norbergsvägen (nr 13)	29			
	Stampers-Finntorpet (nr 14)	30			
	Styrars-Krackelbacken (nr 15)	30			
	Bråstabacke (nr 16)	30			
	Bråsta-Sörskogen (nr 17)	30			
	Ängshagen (nr 18)	30			
	Hyttskogen (nr 19)	30			
	Stadsskogen (ligger utanför kartan norr om nr 8)	30			
Kapitel 4	Beskrivning av befintliga grönområden för den biologiska mångfalden	31			
	Riksintressen	32			
	Riksintresse för naturvård området Salakalken	34			
	Natura 2000 Salakalken	34			
	Områdesskyddade områden enligt miljöbalken	34			
	Naturminnet vid Kalkbacken	34			
	Skogsstyrelsens biotopskyddsområde vid gruvbyn	35			
	Generella biotopskyddsområden	35			
	Alléer	36			
	Åkerholmar	36			
	Stora opåverkade områden	36			
	Övriga områden viktiga för den biologiska mångfalden	36			
	Spridningsvägar	37			
	Öppna våtmarker	37			
	Ädellövskog	37			
	Kantzön mot våtmark	37			
	Sumpskog	37			
	Kärr	37			
	Skogsbeklädd mosse	38			
	Äldre barrskog (gammelskog)	38			
	Naturliga ängsmarker	38			

Kapitel 5	Beskrivning av övriga faktorer som påverkar tillgång och värdet på stadens grönstruktur	39			
	Stråk för rekreation och vardagsfritid samt den biologiska mångfalden	40			
	Barriärer	40			
	Barriärer för rekreation och vardagsfritid	40			
	Barriärer för den biologiska mångfalden	42			
	Avstånd till grönområden för rekreation och vardagsfritid	44			
	Avstånd till ströv- och kvartersskogar	44			
	Avstånd till grönområden	44			
	Avstånd till lekplatser	48			
	Inpassager till grönområden	48			
Kapitel 6	Värdering av grönstrukturen	49			
	Rekreation och vardagsfritid	50			
	Mycket värdefulla områden	50			
	Värdefulla områden	50			
	Områden med annat värde	50			
	Biologisk mångfald	52			
	Mycket värdefulla områden	52			
	Värdefulla områden	52			
	Områden med annat värde	52			
Kapitel 7	Sala tätorts grönstruktur med riktlinjer till Plan för Sala stad	55			
	Utveckla områden, inpassager och stråk för rekreation och vardagsfritid	56			
	Lekplatser	56			
	Grönområden i nya industrimiljöer	56			
	Nya grönområden	56			
	Tydliggör inpassager till grönområden	58			
	Utveckla stråk för rekreation och vardagsfritid	59			
	Utveckla besöksstationer och tätortsnära vandringar	62			
	Utveckla och bevara områden och stråk för biologisk mångfald	64			
	Utveckla och bevara områden för att gynna den biologiska mångfalden	64			
	Utveckla stråk för biologisk mångfald	66			
	Överbygg barriärer i vattendrag	67			
	Utveckla stadens entréer	67			
	Övriga riktlinjer	68			
	Demokrati och inflytande	68			
	Åldersstrukturens påverkan på grönstrukturen	68			
	Ordlista	70			
	Bilaga 1	72			
	Sammanställning av enkätundersökning	73			
	Mest välbesökta typen av grönområde	73			
	Skogsområden	73			
	Parker, lekplatser och andra rekreationsområden	73			
	Bilaga 2	74			
	Värderingsgrunder	75			
	Biologisk mångfald	75			
	Rekreation och vardagsfritid	75			

Inledning

1

Inledning

Stadens grönska såsom parker, kyrkogårdar, alléer, skogsområden och trädgårdar har betydelse för livskvalitet och hälsa för de människor som bor i den. Grönskan ger upplevelser såsom skönhet och årstidernas växling samt erbjuder stillhet och avkoppling eller rörelse och aktivitet. Frisk luft, naturupplevelser och möjlighet till lek, spel och motion och inte minst utrymme för människors egen upptäckarglädje och fantasi är viktiga möjligheter som den gröna strukturen i staden kan ge.

I Sala, som i alla andra städer och tätorter, finns gröna områden som har stor betydelse för de som bor och vistas där. Det gröna har många olika ägare och förvaltare, var och en med sina anläggningar och ekonomi för förändring och förvaltning för ögonen. Staden är uppdelad i många revir, utan inbördes samordning. För invånaren som bor, vistas och rör sig i staden saknar dock detta faktum betydelse. Man upplever en struktur av grönska, byggnader, vägar, stråk, platser m. m. Vissa är tillgängliga för alla, medan andra är privata. Allt har dock betydelse för människans upplevelse av staden som en plats att leva i.

Att, som i detta fall, betrakta och belysa hela stadens grönstruktur är ett sätt att vidga perspektivet och närma sig invånarnas syn på sin livsmiljö. Detta perspektiv gör det enklare att se de kvaliteter och brister som finns i stadens nät av grönska. Genom att klargöra detta kan man se vad som behöver förbättras för att staden ska vara och förbli en god livsmiljö, för alla dess invånare. En stad rik på biologisk mångfald och som tillfredsställer människans behov av rekreation och vardagsfritid är en förutsättning för en uthållig livsmiljö.

I riktlinjer för grönstruktur kan många aspekter belysas såsom rekreation, vardagsfritid, hälsa, biologisk mångfald, grönska och stadsbyggnad, kulturell identitet, stadens identitet, biologisk kommunalteknik m. m.

I detta dokument kommer enbart aspekterna rekreation, vardagsfritid och biologisk mångfald att belysas. Denna prioritering och avgränsning beror på värderingar om användbarhet i arbetet med Plan för Sala stad, tillgänglig tid för genomförande och arbetsgruppens kompetensområden.

Vad är Sala tätorts grönstruktur?

Sala tätorts grönstruktur är ett planeringsdokument som omfattar all grönska och obebyggd mark i och i anslutning till staden. Till grönstrukturen räknas förutom parker och naturområden även koloniträdgårdar, kyrkogårdar, bostadsträdgårdar, idrottsplatser, lekplatser, sjöar och vattendrag m. m.

Detta dokument avser att lyfta fram kvaliteter och brister i stadens nät av grönska samt redovisa hur kvaliteter kan behållas eller förstärkas och hur brister kan avhjälpas eller minskas i betydelse. Dokumentet kan även fungera som informationsbank för kommunens invånare. Syftet är också att *Sala tätorts grönstruktur* ska fungera som ett kunskapsunderlag vid avvägningar och ställningstaganden mellan å ena sidan grönskan, å andra sidan människans och samhällets olika exploateringsbehov. Utifrån två temaoområden, biologisk mångfald samt rekreation och vardagsfritid, beskrivs konsekvenser som förändringar får för människan och naturen.

I *Plan för Sala ekokommun* från år 2002 finns rekommendationer om att ta fram grönstrukturplaner för de större tätorterna i Sala kommun. *Sala tätorts grönstruktur* har utgjort ett underlagsmaterial för arbetet med att ta fram en fördjupning av översiktsplanen för staden; Plan för Sala stad.

Mål

Nationella miljömålen

Riksdagen beslutade 1999 att fastställa 16 stycken nationella miljö kvalitetsmål som ska uppnås till 2020¹. Dessa mål beskriver vilken kvalitet på miljön som måste uppnås för att uppnå den miljömässiga dimensionen på hållbar utveckling. Miljö kvalitetsmålen syfte är att:

- Främja människors hälsa
- Värna den biologiska mångfalden och naturmiljön
- Ta tillvara kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena
- Bevara ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga
- Trygga en god hushållning med naturresurserna

Salas grönstruktur berörs framförallt av målen myllrande våtmarker, levande skogar, god bebyggd miljö och ett rikt växt och djurliv. Dessa beskrivs kortfattat nedan.

Tornet på Kristina kyrka.

Myllrande våtmarker

Enligt miljömålet ska våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

Levande skogar

Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras och förstärks samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Ett rikt växt och djurliv

Den biologiska mångfalden ska bevaras och användas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

¹ Se www.miljomal.nu

Kommunalt mål för grönområden

I *Plan för Sala ekokommun* år 2000 anges följande mål gällande grönområden:

”Natur- och grönområden med närhet till bebyggelse och med god tillgänglighet ska värnas så att behovet av lek, rekreation, lokal odling samt ett hälsosamt lokalklimat kan tillgodoses. Den biologiska mångfalden ska bevaras och utvecklas i området.”

Mål för Sala tätorts grönstruktur

Målet med detta dokument är att skapa förutsättningar för att uppnå målen att bevara, förstärka, tillskapa och tillgodose ekologiskt fungerande gröna områden för människor, djur och växter i Sala. Dokumentet ska även resultera i riktlinjer som kan användas vid planarbete inom kommunen.

Målen ska uppnås genom att:

1. Kartlägga och värdera befintliga grönområden
2. Utredda befintliga barriärer och bristfaktorer som minskar tillgängligheten till grönområden.
3. Utredda och ge förslag på hur möjligheterna till ett rikt djur- och växtliv ska bibehållas respektive förstärkas.
4. Utredda och ge förslag på hur de gröna länkarna inom staden och till omgivande natur ska bevaras och förstärkas samt var eventuellt nya ska skapas.
5. Utgöra ett underlag för att underlätta framtida beslut om bästa möjliga markanvändning.
6. Löpande utvärdering av hur beslutade åtgärder/exploateringar stämmer överens med miljöqualitémålen och bidrar till att nå dem. Dokumentet bör då vara ett av flera verktyg.

Vad omfattas av Sala tätorts grönstruktur?

Nulägesbeskrivningen, analysen och värderingen av grönstrukturen i Sala stad tar inte hänsyn till ägoförhållanden. Riktlinjer till *Plan för Sala stad* omfattar främst grönområden som är på kommunal mark. En förhoppning är dock att privata aktörer och bolag ska inspireras av dokumentet och vidta åtgärder på egen mark, där så behövs och brister redovisats, för att stärka grönstrukturen i staden. Därför har vissa rekommendationer lämnas även för denna grönska.

Teman

Arbetet med *Sala tätorts grönstruktur* fokuseras på två temaområden, rekreation och vardagsfritid samt biologisk mångfald. Utifrån dessa teman kommer grönstrukturen beskrivas med hjälp av texter och kartor.

Rekreation och vardagsfritid

Parker, grön- och naturområden är några av stadens viktigaste offentliga mötesplatser där det finns utrymme för alla. Den tätortsnära naturen är värdefull för människors upplevelser och rekreation. Stadens gröna områden bjuder också på upplevelser som de flesta uppskattar. Bostadsnära rekreationsområden är av väsentlig betydelse för livskvalité och hälsa då de ger stadsmänniskan möjlighet till frisk luft, motion, dagsljus och avkoppling m. m.

Biologisk mångfald

Stadsnatur är till stora delar en väldig blandning av växt- och djurarter från många skilda miljöer, spontant invandrade eller av människan medvetet eller omedvetet införda. Vissa har följt människan vid stadens successiva utbyggnad och har skapat en ny livsmiljö här. Vissa arter gynnas i skydd av staden, medan andra är hårt trängda på grund av ändrade förutsättningar. Den tätortsnära naturen innehåller arter och biotoper som kan vara mer eller mindre hotade och som lätt kan försvinna om inte planering av staden sker med aktiv hänsyn till dem.

Metod

Tekniska kontoret i Sala kommun har ansvarat för framtagandet av *Sala tätorts grönstruktur*. Arbetet har genomförts i nära samarbete mellan miljöingenjör, stadsträdgårdsmästare, planarkitekt ansvarig för Plan för Sala stad, kommunekolog och kommunens skogvaktare.

För att undersöka hur Salas gröna områden används har Skogsstyrelsens projekt Gröna jobb utfört en enkätundersökning. Undersökningen syftade till att ta reda på vilka områden Salas invånare, skolor, förskolor och föreningar m. fl. använder och i vilket syfte. Sammanställning av resultatet framgår av bilaga 1.

Analysen av tillgången till grönstruktur har utgått från följande maxavstånd från bostad:

Lekpark	200 meter
Grönområde	300 meter
Ströv- och kvartersskog	1 000 meter

Arbetet har skett i tre steg enligt nedan:

1. Nulägesbeskrivning

Kartor som redovisar dagens situation avseende rekreation och vardagsfritid samt biologisk mångfald presenteras. Nulägesbeskrivningen tar inte hänsyn till ägoförhållanden utan redovisar de gröna områdena i staden.

I kartmaterialet redovisas även barriärer, stråk, spridningsvägar, rekommenderade avstånd till och från grönområden, inpassager till grönområden med mera.

Utöver detta kommer utvalda områden att beskrivas i text avseende innehåll, styrkor och svagheter.

2. Värdering utifrån tema

Grönstrukturen i Sala kommer utifrån nulägesbilden att värderas utifrån två teman; 1. Rekreation och vardagsfritid och 2. Biologisk mångfald. Värderingsskalan är 3-gradig; *Mycket värdefulla områden*, *Värdefulla områden* och *Område med annat värde*.

Värderingsgrunderna för respektive tema finns i bilaga 2. Värderingarna illustreras på två kartor: en för rekreation och vardagsfritid och en för biologisk mångfald.

3. Sammanvägd analys

Slutligen görs en sammanvägd analys av de två värderingskartorna samt övrigt underlagsmaterial, vilket ger riktlinjer för *Sala tätorts grönstruktur* till Plan för Sala stad.

I riktlinjerna kommer bland annat förslag på åtgärder att beskrivas. Dessa kan till exempel vara att höja värdet på ett område där brister konstaterats eller beskriva hur ett mycket värdefullt område ska bevaras och utvecklas.

A lush green forest scene. In the foreground, a wooden boardwalk made of light-colored planks runs horizontally across the frame. To the right of the boardwalk, a dirt path curves away into the distance. In the center, a stream flows through the forest, its surface reflecting the surrounding greenery. The forest is dense with various types of trees, including tall, thin deciduous trees and darker, more textured evergreens. The overall atmosphere is serene and natural.

Grönstrukturens historik och utveckling

2

Grönstrukturens historik och utveckling

Salas speciella värden

Staden är belägen i gränslandet mellan de stora slätterna (Uppsala och Enköping) och de stora skogarna (Bergslagen). Sala, en av landets få bergsstäder, har en unik stadsstruktur med grund i silvergruvan med tillhörande vattensystem och historien har tydligt format dagens grönstruktur. I väster och norr avgränsades staden av damm- och kanalsystemet, i söder och öster av breda planteringar utmed nuvarande Kålgårdsgatan och Ringgatan.

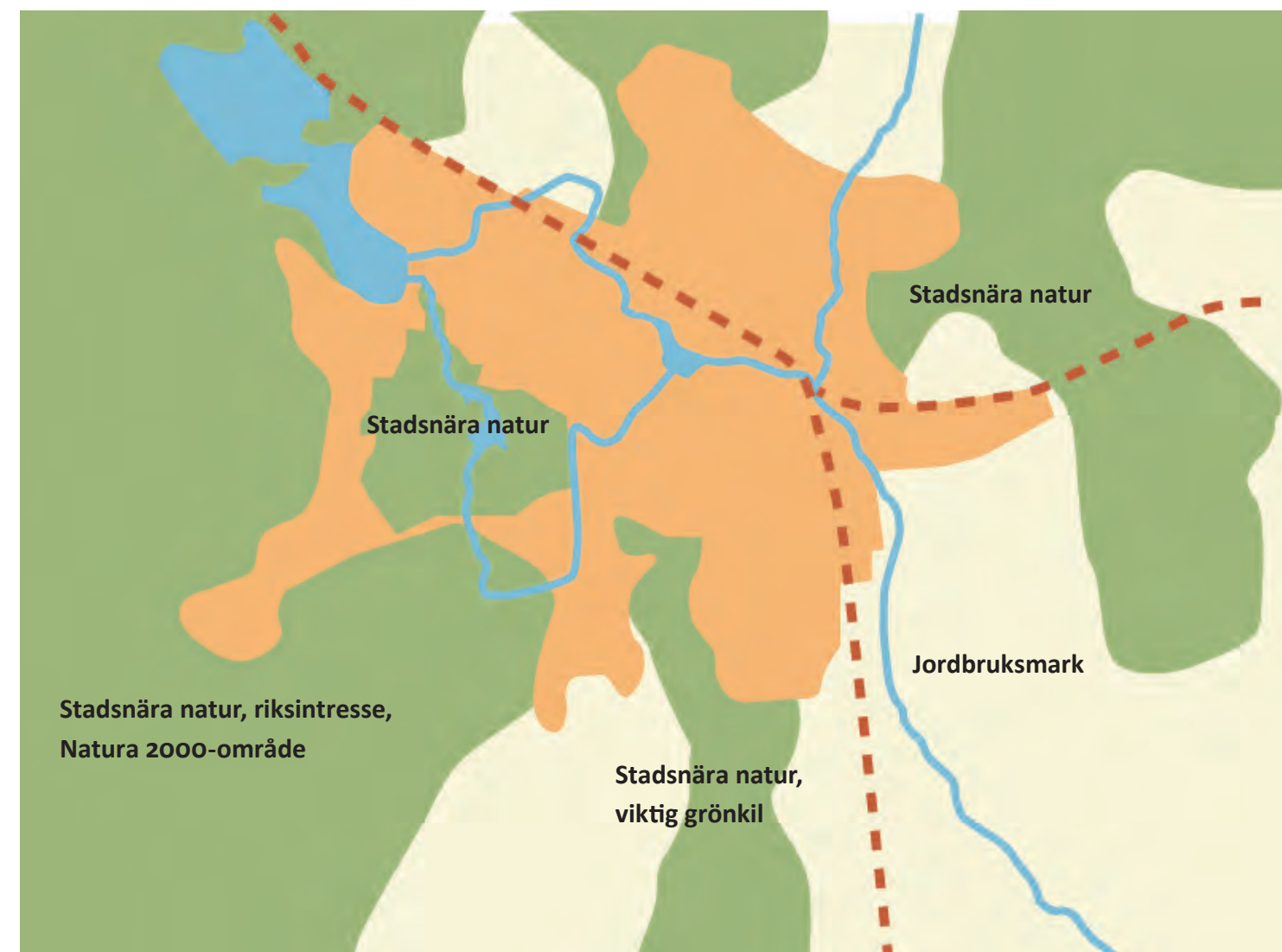
Vattensystem och läget i gränslandet har givit upphov till en unik särprägel och en stor rikedom i olika natur- och parkmiljöer, med stor variation. Redan tidigt avsattes dammarna och Stadsparken som grönområden i stadsplaner. Kålgårdarna och stadsträdgården avslutade rutnätsstaden mot öster. Naturliga stråk har bildats utefter vattensystemet med dess kanaler, vilket ger möjlighet till kommunikation och samband.

Staden har idag mycket grönska i nära förbindelse med rutnätsstaden och vattensystemet, vilket skapar karaktär och erbjuder salaborna grönska och rekreativsmöjligheter i de centrala delarna. Vid stadens tillväxt har dock stråk brutits på många ställen med negativa konsekvenser för människor och djurliv. Det finns ett starkt behov av att återupprätta de ursprungliga sambanden.

Grönstrukturens historik i Sala

Den samlade bebyggelsen i Sala var ursprungligen lokaliserad intill gruvan, en gruvby med bostäder, handel, kyrka med mera. Byn hade otydlig struktur, låg i delvis svårbebyggd terräng samt saknade den ståndsmässighet som var lämplig för att utgöra en del av "Riksens förnämsta Clenodium". Byn blev i början av 1600-talet inte längre ändamålsenlig och övergavs till förmån för den nya staden, vilken på kunglig befallning anlades på ett område som utgjorde ett närliggande landsbygdsområde som brukades av jordägare i byarna Ekeby, Väsby och Bråsta.

I april 1624 fick den nya staden Sala stadsprivilegier av Gustav II Adolf och var då en av Sveriges första rutnätsstäder. Det rätvinkliga gatusystemet bildade kvarter i form av rektanglar och kvadrater och i centrum avsattes plats för ett kvadratisk torg. Kvarteren var slutna mot gatan av fasader och plank. Staden bestod av ett offentligt gaturum utan grönska, men inne på gården fanns bland annat plats för uthus och ägarnas behov av ytor för vistelse och rekreation, såsom grönska och odling. I rutnätsstaden avsattes ingen plats för offentlig grönska, den var privat. Träd i gaturummet var ett senare ideal som i första hand kom till stånd på grund av de omfattande stadsbränder som ofta härjade i landet.

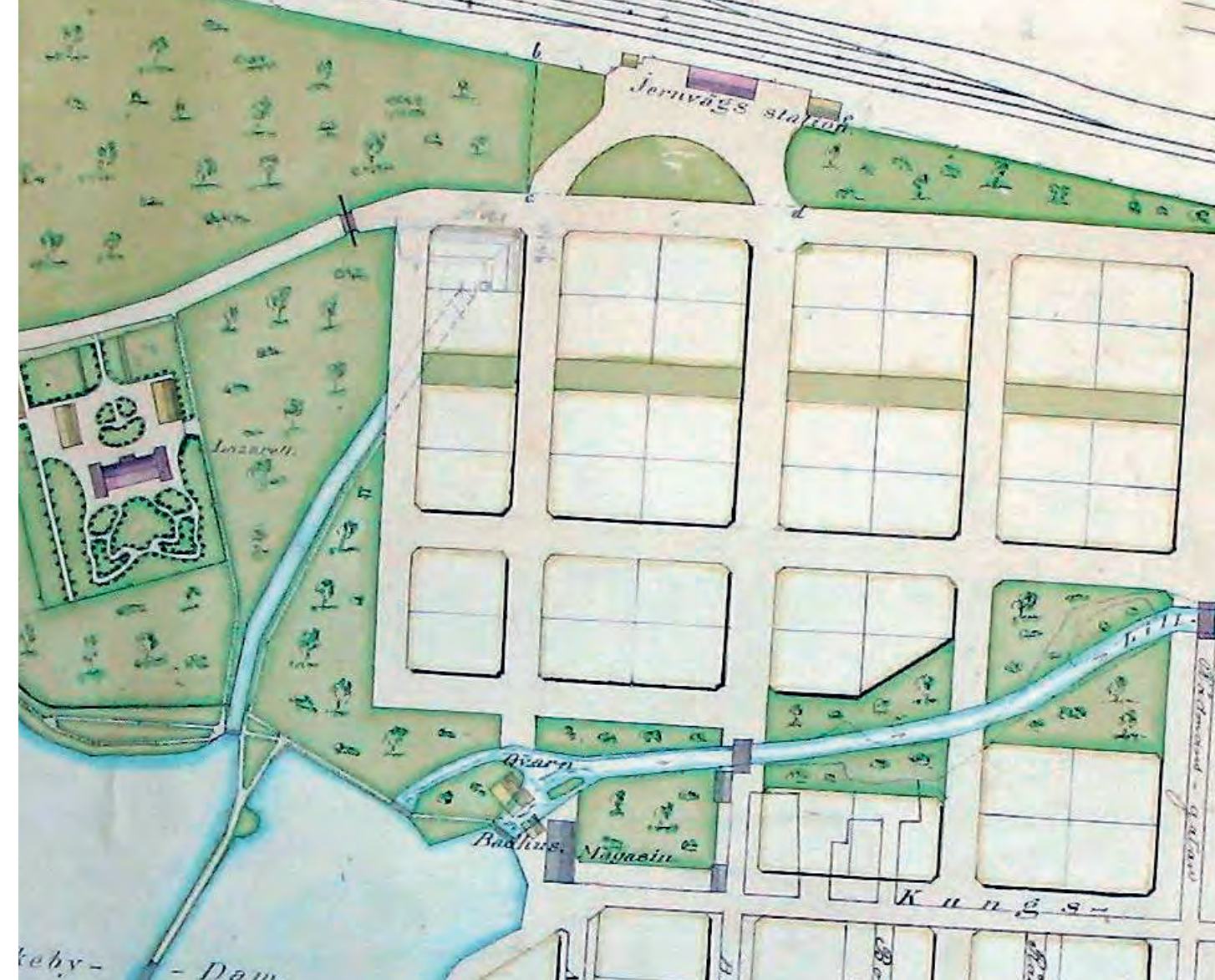

Förenklad plan över Salas viktigaste grönkilar och vattenkorridorer.

Vid mitten av 1800-talet såg de nya samhällsklasserna i Sverige – liksom i övriga Europa – parker, stadsträdgårdar, alléer, esplanader och boulevarder som ett medel för att manifesteras status. Det offentliga rummet – parken – betraktades som arenan i stadskulturen. Parkförespråkarna betonade det grönas hälsosamma effekter i industristäderna, och menade att vistelse i parken medförde att arbetarna fick en sund livsstil som stärkte deras moral. Parkerna var ett inslag av skönhet i staden. De svarade då som nu på grundläggande mänskliga behov som samhället valde att tillgodose och avsätta gemensamma resurser till.

Carl XI:s schaktöverbyggnad, Sala silvergruva.

1879-års stadsplan.

Vid industrialismens genombrott flyttade fler människor till staden. 1873 kom järnvägen till Sala och stationshuset uppfördes och Järnvägsparken anlades. Fram till 1931 fanns ingen reglering av kommunal parkverksamhet med undantag för järnvägsparkerna, styrt av brandhänsyn.

Den nya staden började växa fram efter det att järnvägen och stationen anlades. Järnvägsparken, som när den kom var en helt ny form av park, anlades då järnvägen byggdes. Den skulle framför allt vara ett skydd mot bränder som kunde uppstå när det slog gnistor om ångloken och här fanns oftast plats för järnvägspersonalens husbehovsodlingar. Men parken skulle även göra stationen vacker och manifestera betydelsen av det moderna samhällets intåg. Järnvägsparkernas utformning och växtval kom att utgöra en inspiration för stadens invånare och framväxande försköningskommittéer. SJ hade egna trädgårdsmästare och många egna plantskolor som försåg landets stationer med nytt och spännande växtmaterial.

I 1879 års stadsplan införlivades även områdena mellan den gamla staden och den nya järnvägen i stadens planer. Bebyggelsen utvecklades ända fram på 1920-talet. Den nya staden planerades efter moderna stadsplaneideal med ljus, luft och grönska. Det planerades inga parker i den nya staden, men gatorna utformades som esplanader, kraftfulla alléer i stora gaturum, allt efter gatans dignitet i staden. Plantering i gaturummet anpassades efter låg trafikintensitet och låga fordon, oftast häst och vagn.

Områdena kring Lillån, mellan den gamla och nya staden, fanns nu anledning att ta sig an. De skulle binda samman och ges en representativ och ståndsmässig prägel. Här spelade Försköningskommittén med Nils Swederus en avgörande roll för att driva igenom anläggande av nya holmar i Lillån med ett romantiskt parkstråk innehållande promenader, broar, stilrabatter och nya blommande träd och buskar.

Staden var nu klart avgränsad i norr av järnvägen, i öster av kålgårdarna (från nuvarande Kålgårdsgatan: odlingsytor för framför allt rotsaker, grönsaker och frukt och bär) i söder av ett dikes- och parkstråk där senare genomfarten Ringgatan anlades och i väster av Ekeby damm samt Oxbacken med idrottsplatsen och odlingar, som kom att reserveras för den blivande Stadsparken.

Torget läge i staden markerades i norr med tillkomsten av Norra Esplanaden och i söder med anläggande av Södra Esplanaden. I slutet av Södra Esplanaden anlades Nya Kyrkogården 1888, en så kallad assistentkyrkogård. Nya begravningskirk och en växande stad hade gjort att det blev platsbrist vid Kristina kyrka. Assistentkyrkogårdar placerades utanför staden och fick oftast en stram och enkel utformning med trädrader och sammanhängande kvarter med gravplatser mellan huvudgångarna. Kapellet blev en samlade byggnad, medan kyrkan blev kvar i stadens centrum. I Södra Esplanaden, med två separerade körfält och fyra trädrader, anlades en parkväg för processioner från Kristina kyrka. Esplanaden utgör, i kraft av sin längd och volym, ett av de viktigare byggnads-elementen i staden. Kyrkogården var när den anlades solitärt avskild från staden. Utmed Södra Esplanaden förlades senare pampiga stadsvillor med stora trädgårdar.

Fortsatt utveckling av bostadsområden och grönstruktur i Sala

Innerstaden eller rutnätsstaden saknar offentliga park- och lek miljöer. Kristina kyrka med dess kyrkogård och Ekebyskolans skolgård är de enda exemplen på allmänt tillgänglig grönstruktur. Grönska för vistelse och rekreation finns inne på de väl omslutna gårdarna innanför husen, som i de flesta fall är belägna med fasaden mot gatan. Plank förhindrar insyn. Gångator och Stora torget har stor betydelse för det offentliga, sociala livet i staden. Runt torget planterades i början av 1900-talet 16 hästkastanjer. En allé, numera trädrad, börjar vid torget och fortsätter längs Södra Esplanaden, här i form av en fyrradig allé i boulevarden, i riktning mot Nya kyrkogården. Trädraden i rutnätsstaden är troligen en rest av en plantering anlagd till skydd mot brandspridning. Bränder var en ständigt överhängande fara och större avstånd mellan husen och trädplanteringar utgjorde ett skydd mot alltför omfattande spridning.

I och med egnahemsrörelsen, främst under 1930-talet, tillkom nya villaområden i den södra delen av staden, **Kungsängen**. Bebyggelsen kom att utbredas fram till kyrkogården och skogshöjden Bråsta Backe, som naturligt utgjorde ett avslut. Området karaktäriseras av små villor med förhållandevis stora trädgårdar, för både nytta och nöje.

I området finns en medveten tanke på behovet av en gemensam yta centralt i området, Kungsängens lekplats.

Nya ideal råde, lek och rörelse hade ersatt flanerandet i finparken där gräsmattorna inte fick beträdas. Kvarteret planerades medvetet för barns och vuxnas lek, rekreation och idrott, enligt tidsandan "En sund själ i en sund kropp". Inga fler offentliga parker finns i området.

Närheten till Bråsta Backe gör dock att ett stort, lättillgängligt naturområde finns i bebyggelsens närhet. Området har ett flertal strategiskt viktiga inpassager som fungerar för allmänheten, skola, förskola m. fl. och i området sker aktiviteter som lek, promenader, svamp- och bärplockning, hundrastning, motion på Hälsospåret med mera.

Norr om järnvägen har, på grund av järnvägens starka barriäreffekt, i huvudsak anlagts och planlagts för industrier, handelsträdgård men även villaområdena **Mamre och Norrmalm** har successivt utvecklats. Bebyggelsen vid Mamre påbörjades utefter den tidigare utfarten mot norr. Ett par mindre lek- och aktivitetsytor är insprängda i kvarteren, medan industriområdena saknar offentliga parkytor. Industrimarken mot Sagån kommer på så sätt att utgöra en barriär mot värdefulla natur- och rekreationsområden.

Som ett skyddsområde i detaljplanen från 90-talet, mellan villaområdet och den då anlagda nya Saladammsvägen, har en naturlig plantering anlagts. Vegetationen är nu högvuxen och längs med den, parallellt med vägen löpande gång- och cykelvägen, är lämnat rum för rekreation, lek och idrott. Vegetationen i sig utgör ett lekområde för områdets barn.

Ett parallellt område är **Norrberg**, avskilt från staden av två järnvägspassager. De boende har tillgång till skogen och årummet intill Sagån. I området finns en liten offentlig lekplats.

I mellanrummet mellan staden och Norrberg ligger kraftvärmeverk och reningsverk, småindustri och butiker. Detta område, **Fridhem** m. fl., saknar tillgängliga gröna ytor för vistelse och aktivitet för de som har sina arbetsplatser där. Området planerades på 60-talet och då ingick inte tankar på vikten av att beakta folkhälsoaspekter vid all typ av planering, alltså även kring arbetsplatser.

Ängshagenområdet är avskilt från staden genom Sörskogsleden och kraftledning, vilka tillsammans utgör kraftiga barriärer. Planskilda korsningar finns på tre ställen, vilka undanröjer risken med konflikter mellan olika trafikslag, men upplevs ändå som otrygga att passera av gående och cyklister.

Områdets villor, bostadsrätter och flerfamiljshus är förlagda på åkermark med åkerholmar i anslutning till skolan. Dessa fungerar i kombination med anlagda lekplatser utmärkt för lek och friluftsliv för skolbarn och boende. En skyddsplantering anlades under 80-talet i södra änden av området för att skapa ett klimatskydd. Det fungerar även som lekområde för skolan.

En annan del av Ängshagenområdet är förlagt till västsluttningen mot Sörskogen. Här finns bostäder i direkt anslutning till skogen och stora friluftsområden.

Vasastaden och Nyåker präglas av villabebyggelse av varierande ålder. Här finns också Vallaskolan. Områdena har oftast stora prunkande trädgårdar i anslutning till husen men saknar offentliga parker och lekplatser. Närheten till parkerna kring Pråmån, Nya Kyrkogården och närströvskogen Bråsta Backe gör dock att dessa brister i viss mån kompenseras. Skogsområdet har ett flertal strategiskt viktiga inpassager som fungerar för allmänheten, skola, förskola m. fl., men som behöver tydliggöras.

Turbo villaområde från 70-talet har gemensamma närlekplatser och ligger i direkt anslutning till Bråsta Backe, med ett antal viktiga inpassager. Kontakt finns även med parkstråket kring Pråmån, medan kraftfulla barriärer i form av Sörskogsleden och Västeråsleden avgränsar området mot söder och väster.

Bryggeriet och Jakobsberg från 70-talet utgörs till stor del av flerbostadshus och områdena har en relativt hög exploateringsgrad. I kvarteren finns gröna ytor och närlekplatser insprängda. Ett centralt parkområde ger möjlighet till andra aktiviteter än på gårdarna såsom bollspel, hundrastning i rastgården, utrymmeskrävande lek, motionsaktiviteter och rekreation. Parkområdet har en gång- och cykelvägsförbindelse över Västeråsleden som gör att gruvområdet, motionsspår och tätortsnära skogar kan nås på ett trafiksäkert och lättillgängligt sätt. Områdena har även närhet till betydelsefulla inpassager till Bråsta Backe samt det gröna stråket utefter Pråmån med riktning mot staden, gruvan och Lärkans sportfält.

Hagaberg har ett stort centralt parkområde med bollplan, lekplats och gångvägar. Villaområdet från 1960–70-talet är på så sätt väl försett med utrymmen för lek och bollspel, rekreation, hundrastning med mera, i direkt anslutning till boendet. Områdets goda kontakt med och bra inpassager till gruvområdet och tätortsnära rekreations-skogar på båda sidor av Fagerstavägen gör att de boende i området har lätta och nära möjligheter till väl fungerande vardaglig vistelse i alla typer av grön miljö, där alla typer av aktiviteter kan utövas. Bra bilfria stråk för gående och cyklister leder in till stadens centrum.

Styrars, Stampers, Gravhagen och Johannisbäck m. fl. är ursprungligen boplatser för gruvans arbetare. Successivt har områdena kompletterats med nya villor och mindre villaområden. Gemensamt för dessa områden är den spridda bebyggelsen med närhet till stora rekreations- och friluftsområden i form av tätortsnära skog och kvartersskogar. Många har också närhet till dammsystemet och kanalerna med möjlighet till andra aktiviteter såsom bad, båtar, fiske, skridskoåkning med mera. Endast i de nyare villaområdena finns mindre närlekplatser anlagda för barn. Anlagda parker, med de möjligheter till andra aktiviteter det kan erbjuda, finns inte.

Hus utefter Måns Ols-vägen.

Dalhem består av hyres- och bostadsrätter i kedjehusstil från 70-talet. Här finns stora gemensamma park-, lek- och grönytor mellan husen i en bilfri miljö. Eget trädgårdsutrymme för boende i bottenvåning bidrar till attraktivitet. Området gränsar med gemensamma ytor mot naturområde intill Gröna gången. Vattensystemet och närhet till tätortsnära friluftsområden med motions- och hälsospår med mera gör möjligheten till aktiv vardagsfritid stor. Bilfria stråk för gående och cyklister leder in till stadens centrum. Bullervallar och Dalhemsleden utgör starka barriärer mot norr.

Skuggan är ett stort villaområde från 1960–70-talet. Här finns stora centrala park- och grönytor med kvartersskog, kvarterslekplats och ytor för sport och bollspel. Efter tidens ideal matas trafiken utifrån medan ett separat gång- och cykelstråk är förlagt innanför bullervallen som utgör barriär mot Dalhemsleden. Från detta går avstickare in i det centrala parkområdet. Stora arealer gröna ytor avsattes centralt i detta planeringstänkande. Bullerskydd, trafikseparering och möjlighet till samvaro och aktiviteter skulle främja social gemenskap i villaområden där barnfamiljer hade råd att bo, ett pånyttfött egnahemstänkande uppstod. Med tiden utarmas ofta innehållet i de gemensamma ytorna

Salbergaanstalten.

på grund av förändrad åldersstruktur och minskande resurser för skötsel och underhåll. Ökad privatisering, minskat antal barnfamiljer i området och nya levnadsmönster med bättre ekonomi bidrar också till en minskad aktivitet och utarmat innehåll i det som från början var områdets kvalitet. En kvalitet som inte fanns i stenstaden och äldre egnahemsområden med stor brist och långa avstånd till gemensamma ytor.

Området har som helhet goda kontakter med värdefulla närreklamationsområden som kvartersskogar, Gröna gången och Långforsen med badplats och möjligheter till båtar, fiske, skridskoåkning med mera. Bra bilfria stråk för gående och cyklister leder in i stadens centrum.

Persdal, Gärdesta och Josefsdal är successivt utbyggt mellan 1940–90-talet. Områdena ligger insprängda mellan barriärerna järnvägen, Salbergaanstalten och Dalhemsleden med bullervallar. Områdena genomkorsas av Josefsdalsbäcken. Den totala arealen grön yta är stor, medan den tillgängliga och användbara är liten. Ån och årummet är en betydelsefull kvalitet i områdena. Tillgången till området begränsas dock av den trånga passagen med villatomter och privata trädgårdar nära inpå. Några mindre offentliga närlekplatser

finns inom områdena, vilka på grund av storlek och läge i kvarteren får en "halvprivat" karaktär. Vissa områden kan på så sätt tyckas vara i avsaknad av ytor ordningsställda för lek, trots att avstånden kan vara rimliga. De mindre kvartersskogar som finns är värdefulla men av samma karaktär som lekplatserna. Den största kvartersskogen utgör numera i huvudsak en avgränsning mot Salbergaanstalten.

Bostadsområdena är inneslutna, även om det naturligtvis finns förbindelser med omgivningen i form av gång- och cykelvägar. Dessa förbindelser är dock starkt begränsande för vissa kategoriers (barn, gamla, handikappade) möjlighet till spontan kontakt med angränsande, värdefulla områden.

Salbergaanstalten har inneburit att tidigare öppna och lättillgängliga gröna områden med stora kvaliteter såsom stora öppna gräsytor, kvartersskog med promenadvägar och anlagda parker har stängts för allmänhetens vistelse. Området fungerade också tidigare som passage och stråk för boende mellan olika delar av staden.

Trädgård i stadsdelen Västermalm.

Johannesberg är beläget mellan barriärerna Silvermyntsgatan, Dalhemsleden och Salbergaanstalten. Bebyggelsen domineras av flerfamiljsbostäder, men ett mindre radhusområde finns mot Salbergaanstalten. Området är i huvudsak uppfört under 1960–70-talet. Ett större parkområde finns centralt i området med utrymme och anläggningar för lek, rekreation och idrott. Detta område har även stor betydelse för den barnstuga som placerades här i samband med områdets utbyggnad. Närlekplatser finns på gårdarna och komplettering har nyligen skett med ytor för bollspel och lek centralt i bostadsområdet. Bilfria stråk, med gång- och cykeltunnlar, finns som förbinder området med Lärkans sportfält och med Åkraområdet för vidare färd mot staden.

Åkra och Västermalm är beläget intill barriärerna Ringgatan och Silvermyntsgatan, men goda möjligheter finns till kontakt med de stora parkområdena kring Ekeby damm genom delvis bilfria stråk och gång- och cykelvägar. Områdena domineras av flerfamiljsbostäder från 1950–60-talet men här finns också ett mindre villaområde från 1930–40-talet, med prunkande trädgårdar. En större skola, Åkraskolan, och ett ålderdomshem, Ekebygården, är markanta inslag i området.

Centralt i området, efter tidens ideal då bostadsgårdarna i huvudsak var planerade för prydnad, kommunikation, cykelparkering och skötsel av heminredning, anlades ett offentligt grönområde med ytor för lek (utrustning, plaskdamm, cykelslingor), idrott (boll- och skridskoplan) och prydnad (blommande buskage, blomsterrabatter, konstnärlig utsmyckning). Området avgränsades tydligt mot bostadsgårdarna av staket och häckar, men med passager in i området.

Nuvarande åldersstruktur och nyligen tillkommande närlekplatser inne på gårdarna har gjort att mycket av det centrala områdets betydelse har förlorats. Området har utarmats på innehåll och användningsmöjlighet. Nya funktioner kan anordnas för att fylla de boendes behov. En start på detta har varit den pensionärsboule som anlagts på den tidigare bollplanen.

Området har stor betydelse för den gröna strukturen i staden på grund av dess offentliga karaktär. Det är stort, tillgängligt för alla och rymmer många möjligheter men det skulle behöva göras mer lättåtkomligt. Idag är det inneslutet av tung bebyggelse.

A photograph of two vibrant red mushrooms with white spots, likely Amanita muscaria, growing on a mossy forest floor. The background is a dense forest of tall, thin trees with sunlight filtering through the canopy. The text is overlaid on a semi-transparent grey bar at the bottom of the image.

Beskrivning av befintliga grönområden;
rekreation och vardagsfritid

3

Beskrivning av befintliga grönområden; Rekreation och vardagsfritid

I detta kapitel beskrivs befintliga grönstrukturer för rekreation och vardagsfritid. Nedan är avsnitten indelade i sociala grönstrukturer, parker samt närströvskog och kvartersskog. Se kartan *Nuläge – rekreation och vardagsfritid*. Befintliga lekplatser återfinns i kartan *Lekplatser* på s. 46.

Sociala grönstrukturer

De sociala grönstrukturer som beskrivs nedan utgör gröna inslag i stadsmiljön som är viktiga områden/stråk för människors rekreation och vardagsfritid.

Gröna gången

Gröna gången är det vandringsstråk som följer Pråmån och vattensystemet från Stadsparken till Dammboskid vid västra infarten till staden. Stråket, som är till stor del trafikseparerat, är naturskönt och sträcker sig genom anlagda parkmiljöer och frodig natur på anlagda gång- och cykelvägar och dammvallar. Gröna gången är livligt frekventerad. Stråket övergår i Gruvdammsrundan vid Dammboskid.

Gröna gången.

Gruvdammsrundan

En vandringsled mellan Sala silvergruvas vattensystem med kanaler, dammar och sjöar med länkar in till stadens centrum via Gröna gången, Lärkan och Pråmån.

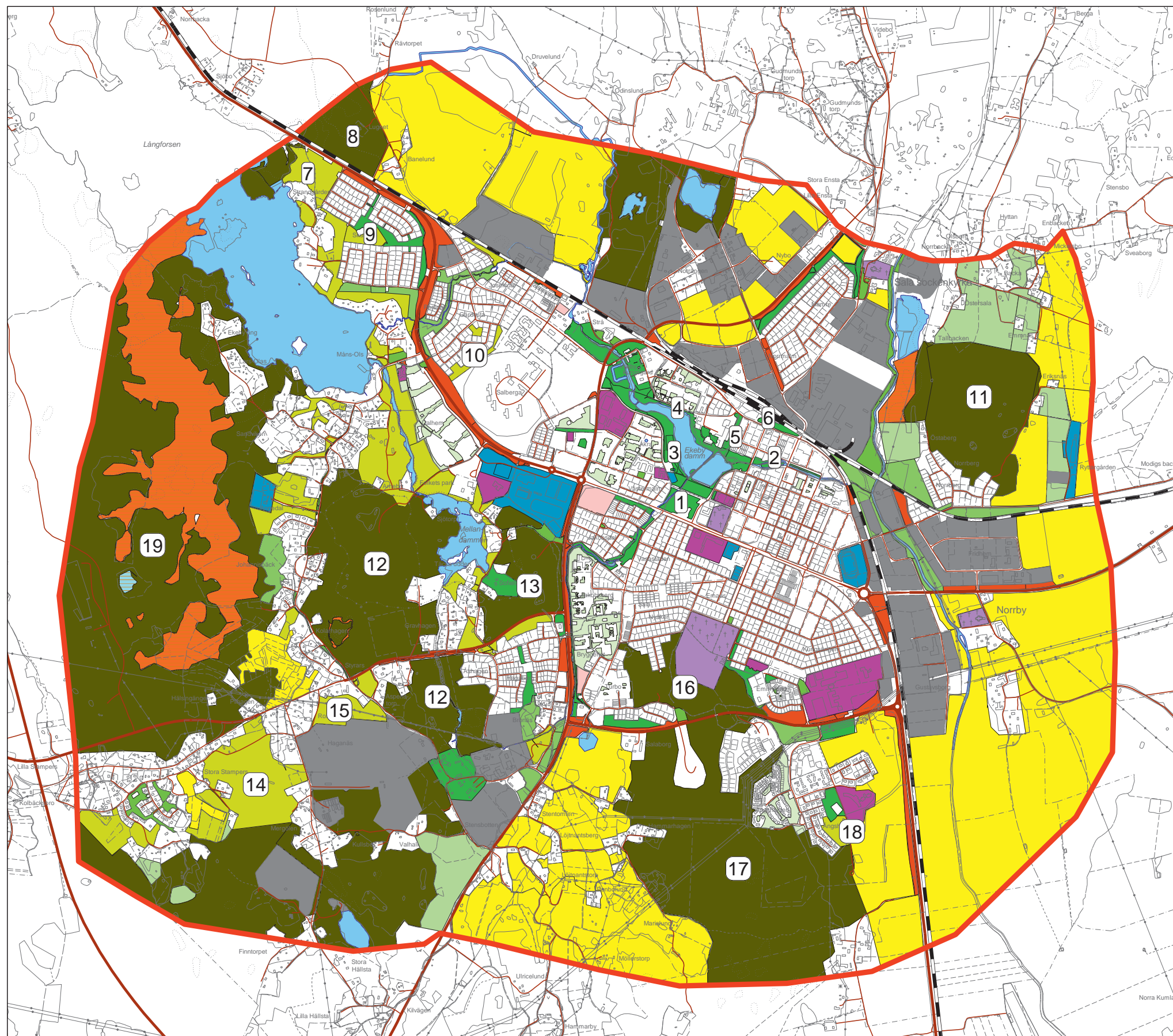
I Sala var det självklart att, med utgångspunkt i rutnätsstaden och med avstickare till Sala silvergruva via Gröna gången, anknyta till gruvans vattensystem. Kommunen är markägare och skapandet av gruvdammsrundan kunde till stor del ske med hjälp av arbetslösa, i så kallade beredskapsarbeten. En välplanerad och anlagd led sträcker sig i Stadsskogen norr om staden mellan, intill och utefter vattensystemet. Här finns informationstavlor, sevärdheter, vindskydd, tältplatser, grillplatser, rastplatser, toaletter, soptunnor, källor, badplatser och parkeringsplatser anlagda, iordningställda eller anvisade på de informationsfoldrar och kartor som tryckts upp för att ges till förväntansfulla vandrare.

Lärkans sportfält

Lärkans sportfält ligger i anslutning till stora rekreationsområden med elbelysta motions- och hälsospår, vandringsleder och närhet till bad vid Måns Ols. Området innehåller badhus, ishall, curlinghall och planer för fotboll och skridskor.

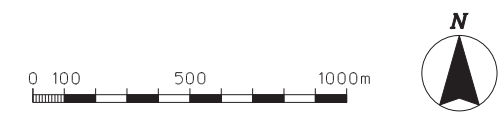

Lärkans sportfält.

Nuläge - Rekreation och vardagsfritid

- Avgränsning
- Bostadsträdgård
- Kärr
- Naturmark
- Skolgård
- Anlagd park
- Större klippta gräsytor
- Koloniområde
- Kvartersskog
- Kyrkogård
- Närströvskog
- Vatten
- Anlagd skyddszon
- Betesmark/Vall
- Idrottsplats/område
- Åker
- Ruderat och industrimark
- Våtmark

Måns Ols och Långforsen

Måns Ols och Långforsen är av strategisk vikt för stadens invånare. Här finns stadens närmaste friluftsbad med nyuppfört kallbadhus, badvakter, kiosk, beachvolleyplan, sandstrand och tillgängliga gräsytor intill en stor parkering. Området har utvecklats till att bli välbesökt även vintertid med möjlighet till långfärdsskridskoåkning och skidåkning på isen, speciellt snöfattiga vintrar. I området har kugelbanan återuppförts och kombinationen med ett väl fungerande utvårdshus och Gröna gången gör området mycket uppskattat och frekventerat.

Gruvan och gruvområdet

Gruvan och gruvområdet, med den tydliga kopplingen till vattensystemet, erbjuder genom sitt rika innehåll av kultur, historia och stora kringliggande rekreationsområden en mångfald av upplevelser och rekreationsmöjligheter. Det finns möjligheter till både guidade vandringar ovan och under jord samt plats för spontana upplevelser i en spännande miljö. Området är en stor tillgång för både salabor och en stor mängd årliga turister.

Ett flertal sentida barriärer i form av tungt trafikerade vägar samt bostadsområden gör att tidigare förbindelse och stråk har skurits av och gjorts otydliga och svårfunna. Det finns ett starkt behov av att återupprätta förbindelsen mellan gruvan och staden med dess gröna kilar och länkar liksom det finns ett lika starkt behov av att återfinna sambandet med det viktiga Måns Ols-området.

Kyrkogårdarna

Kyrkogårdarna har stor betydelse för stadens gröna struktur. Det är platser för besök av gravar, men även stillsamma zoner för vila och kontemplation. Många tar gärna turen genom kyrkogården då den står för en annan sorts upplevelse än den genom en traditionell park. Kyrkogårdarna ägnas stor omsorg om skötsel av vegetationen och de gröna ytorna, vilka oftast innehåller värdefulla gamla trädbestånd, av stor betydelse inte minst för den biologiska mångfalden.

Gamla kyrkogården, intill Stadsparken, ligger inom rutnätsstaden och anlades i samband med uppförandet av Kristina kyrka. Som ett av de få tillgängliga gröna områdena i innerstaden har den stor betydelse för att föra in känslan av luft och grönska i staden.

Nya kyrkogården anlades 1888 avskilt från staden. En pampig processionsväg i en fyrradig allé i södra Esplanaden förbinder än i dag rutnätsstaden med kyrkogården. Kyrkogården är med sitt läge på slätten och upp på kanten av Bråsta Backes skogsklädda höjd intressant och mångskiftande, då den har en fin fond sett från staden. Den innehåller både kultur och natur vilket erbjuder vila för både kropp och själ.

Inom tätorten finns även den medeltida Sala Sockenkyrka, utmed Sagån vid Mamre, samt Norrby kyrka, vid stadsgränsen vid infarten från Uppsala. Båda dessa omges av kyrkogårdar med äldre träd. Läget gör dem dock mindre frekvent använda, då de inte ingår i naturliga stråk.

Långforsen sommartid.

Vinteraktiviteter på Långforsen vid Måns Ols.

Klocktorn, Sala silvergruva.

Nya kyrkogården.

Odlingslotter och koloniområden

Odlingslotter och koloniområden finns anlagda på fyra ställen i staden. Koloniföreningar har bildats, som svarar för interna regler för områdena och är talesmän i externa kontakter.

Det äldsta koloniområdet finns beläget i korsningen Ringgatan–Västeråsleden. Här finns en lång tradition av odling och en trevlig samling kolonistugor av äldre årgång. Området är dock inhägnat och bara tillgängligt för kolonisterna.

Ett äldre område utan stugor är trivsamt beläget intill Josefsdalsbäcken vid Strömsbacka, öppet och tillgängligt för alla att besöka.

Under 1980-talet fick kolonirörelsen ett uppsving i Sala. Fler områden för odling efterfrågades. I Turbo, intill Sörskogsleden anlades odlingsland och i närheten, utefter Pråmån, ställdes ett område i ordning med plats för både odling och små kolonistugor. Båda dessa är öppna för besök och inspirationsvandringar.

Annedal

Annedal är beläget intill Måns Ols-vägen. Området är ett väl fungerande centrum för idrott och rörligt friluftsliv, med stora rekreationsområden nära inpå. Anknypning till elljusspåret på Lärkbacken finns. I området finns parkering, lokaler för samvaro, omklädning, dusch och toaletter. Här finns en gräsfotbollsplan och ytor för spel och rekreation. Välpreparerade skidspår, för närvarande 5 och 8 km, utgår från Annedal.

Koloniområde.

Parker

De offentliga parkanläggningarna i Sala är av relativt sent datum, i huvudsak från 1900-talet. En bidragande orsak till detta kan ha varit den halvfeodala och "låsta" struktur som bergsmansbebyggelsen innebar. Det var först under 1800-talets senare del som staden började expandera på allvar, både vad gäller folkmängd och geografisk utbredning. Det tidiga 1900-talet innebar stora förändringar av det gamla Sala. Nytt badhus, en ny idrottsplats och en stadspark är några exempel. I mötet mellan det gamla och det nya fanns också ett intresse för "gröna frågor".

Föreningen Sala koloniträdgårdar, som tillkom i början av 1900-talet med sina odlingar på Västermalm, handelsträdgårdarna i stadens utkanter, trädgårdsutställningarna, förslaget till stadspark samt inrättande av en tjänst som stadsträdgårdsmästare, var alla uttryck för såväl ett privat som offentligt intresse för park- och trädgårdsfrågor.

Parkerna återfinns numrerade på kartan *Nuläge – rekreation och vardagsfritid*.

Stadsparken (nr 1)

Stadsparken tillkom som ett led i Försköningskommitténs arbete 1928. Parken anlades i sin nuvarande utformning mot Ekeby damm i Ekebyskolans förlängning med en fransk barockinspirerad del (symmetriskt utformade gångar och alléer, vattenkonst centralt och ekotempel i form av musikpaviljong i fonden) och mot Ringgatan inspirerad av engelskt trädgårdsideal (slingrande gångar, oregelbundna ytor, friväxande träd och buskage och stora öppna gräsytor). På Oxbacken som området då hette, fanns redan en idrottsplats. Denna plats uppmärksammades vid Riksidrottsförbundets³ 100-årsjubileum som en av 100 historiskt betydelsefulla idrottsanläggningar i Sverige. En skylt utmärker platsen. Idrotten fick flytta till Silvervallen, som då var under byggnation, när anläggningsarbetena för parken påbörjades.

Parkanläggningen var dyr, ansågs det, och konkurrerade med andra och mer angelägna utgifter, såsom en bro över järnvägen till Norrmalm. När Stadsparken invigdes 1929 avtog dock kritiken. En del beslutsfattare menade till och med att den nya idrottsplatsen och den nyanlagda Stadsparken gjorde Sala till "Världens bästa stad".

Stadsparken var redan från början avsedd att användas för många aktiviteter. Man betonade parkens sociala betydelse. I Stadsparken manifesterades detta genom att den redan vid invigningen bestod av såväl ett "finrum", den franska delen, som ett "vardagsrum", den engelska delen, med öppna gräsmattor, grusplanen med lekplats, serveringen Parkstugan och en plaskdamm för barnen.

I Stadsparken finns flera exempel på offentlig konst, ofta tillkommen genom donationer men även genom stadens och Försköningskommitténs försorg.

I Stadsparken finns sedan 1974 planterade träd som symboler för Salas fyra nordiska vänorter, liksom det svenska riksrådet, Ornäsbjörken. Alla Sveriges kommuner skulle

² <http://salakoloniträdgardar.dinstudio.se/> ³ www.rf.se/

Fontän i Barockparken.

plantera ett på 1980-talet. Genom dess bladsprickning skulle den svenska våren följas genom landet, var det tänkt.

Genom Stadsparken gick biltrafiken mot Dalarna och Västerås och här var kaféet Parkstugan beläget, intill gatan. Parkstugan revs 1982, efter det att gatan i början av 70-talet gjorts om till gång- och cykelväg.

Stadsparkens nya lekplats tillkom på 1950-talet. Den är anlagd i den engelska delen av Stadsparken. Lekplatsen är livligt frekventerad både av Salafamiljer med barn och av tillresande barngrupper och andra besökare. Delar av lekplatsen är handikappanpassad i samarbete med det kommunala handikapprådet och RBU³, en lekplats för alla.

Det fanns en lekplats sedan tidigare på den stora grusplanen som då också användes för midsommarfirande, valborgsmässfirande, Barnens Dagsfirande m. m. Intill grusplanen låg en plaskdamm.

Idag ligger det sammanhängande parksystemet kring Ekeby damm och Lillåns årum centralt i staden och är av största betydelse för salabornas vardagsfritid. Områdena ger möjlighet till variationsrika upplevelser under året och utrymme för skilda arrangemang, t. ex. den årligt återkommande Fyrverkerimusiken första lördagen i september. Här finns utrymme att planera för nytt innehåll i en väl fungerande befintlig struktur. Den tidigare plaskdammen har omvandlats till en utmanande lekplats för ungdomar och den äldre lekplatsen har kompletterats för att ge utrymme och lekmöjligheter för alla.

⁴³Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar

Stora lekplatsen i Stadsparken.

Stadsparken och Ekeby damm.

Årummet och Kärleksholmarna.

Ett Hälsospår, med uppvärmningsstation, där man på ett enkelt sätt kan träna och mäta sin kondition har naturskönt placerats runt dammarna.

En strikt vård av de historiska delarna sker genom bibehållande och underhåll av historiska anläggningsdelar såsom trädbestånd i alléer och solitärt, häckar, musikpaviljong, fontäner m. m. Under senare år har stora insatser gjorts för att öka trygghet, trivsel, skönhet och folkhälsa i form av belysning och ljussättning på platser och i stråk. I samarbete med kommunekologen diskuteras kontinuerligt skötselinsatser och projekt för att öka och belysa parkernas betydelse för den biologiska mångfalden.

Årummet och Kärleksholmarna (nr 2)

Årummet sträcker sig från Ekeby damms utlopp i Lillån, där Ekeby kvarn var beläget tills branden på 60-talet, till Fiskartorget vid Norra Esplanaden. Området har en romantisk prägel och innehåller såväl Brunnsparken, Badhusparken (tidigare med varm- och kallbadhus) som Swederii holmar eller Kärleksholmarna, vilka är resultatet av Försköningskommitténs arbeten i slutet av 1800-talet med stadsläkaren Nils Swederus som ordförande. År 2002 invigdes en minnesplats över Salakonstnären Ivan Aguéli. Platsen är anlagd som en morisk trädgård med brunn och smiden, i detta stråk.

En utveckling av fortsättningen fram till Hyttgatan med belysning, planteringar, brygga, trappa och ramp i anslutning till kulturkvarteret Täljstenen har gjort attraktiva vattenområden i staden mer tillgängliga.

Ivan Aguélis plats.

Åkra trädgård (nr 3)

Åkra trädgård utmed Strandvägen och Ekeby damm är ett område med stora öppna gräsytor och stora träd. Här finns den fruktträdgård vidmakthållen som var en del av lantbruket Åkra gård, som fortfarande var i bruk vid Stadsparkens anläggande.

Området har på senare år fått en utökad användning genom att det har placerats en skateboardramp, anlagts beachvolleyplan och gjorts i ordning för fotbollspel med bollmål, på den yta som tidigare var en inhägnad fotbollsplan.

Suckarnas allé (nr 4)

Suckarnas Allé mellan Väsby kungsgård och staden, i kanten av Ekeby damm, innehåller än idag pampiga alléer i vilka Gustav II Adolf och Ebba Brahe sägs suckande ha vandrat. Parken förlorade dock en del av sin forna utbredning och sitt innehåll vid anläggandet av nya lasarettet, som ersatte det betydligt mindre gamla lasarettet.

Stureparken (nr 5)

Stureparken innehåller ett intressant växtmaterial, vad Sala beträffar. Här finns många storvuxna exemplar av träd och buskar som i övrigt är ovanliga eller inte har sin normala utbredning i Sala. Där Kvarngatans kedjehus nu är belägna låg tidigare Kamitzka villan, och parken är delvis en rest av trädgården. Innehavaren hade ett stort trädgårdsintresse. Här var också länge fortsättningen av Sala kanal synlig. Denna användes för frakt av silvermalm från gruvan till omlastningsplatsen vid nuvarande Väsbygatan.

Järnvägsparken (nr 6)

Järnvägsparken, som när den kom var en helt ny form av park, anlades då järnvägen byggdes. Den skulle framför allt vara ett skydd mot bränder som kunde uppstå när det slog gnistor om ångloken och här fanns oftast plats för järnvägspersonalens husbehovsodlingar. Men parken skulle även göra stationen vacker och manifestera betydelsen av det moderna samhällets intåg. Järnvägsparkernas utformning och växtval kom att utgöra en inspiration för stadens invånare och framväxande försköningskommittéer. SJ hade egna trädgårdsmästare och många egna plantskolor som försåg landets stationer med nytt och spännande växtmaterial.

Närströvskogar och kvartersskogar

I Sala tätort finns tillgång till många närströvskogar och kvartersskogar. Nedan redovisas de skogar som är beskrivna i Sala tätort. Dessa är numrerade på kartan *Nuläge – rekreation och vardagsfritid*, s. 23. På kartan finns även fler kvartersskogar men dessa är ännu inte beskrivna i text.

Dammboskid (nr 7)

Skogsområdet består av cirka 7 hektar kvartersskog med 50-årigt tallbestånd med betydande inslag av björk. Området genomkorsas av stigar mot båtplatsen vid Dammboskid i norra

delen och Brännholmen i nordvästra delen. Målet för området är få ett varierat blandskogsbestånd där tallen och lövet tillåts dominera under hela omloppstiden, samt att rönn, sälj och en lyfts fram där de förekommer utefter stigar och i gläntor. Skötsel sker i form av återkommande genomgallringar i produktions ytor med inriktning på variation i trädslagsblandning och slutenhet. Zonen mot våtmarken lämnas intakt förutom eventuella siktgallringar.

Banelund (nr 8)

Området består av cirka 10 hektar närströvområde med ett 50-årigt barrblandbestånd med intressant inslag av björkbestånd. Området genomkorsas av Gruvdammsleden. I norr gränsar området till Dalkarlsbacke, och det finns 4 hektar tvåskiktat bestånd med 130-årigt tallbestånd utmed Nötbovägen. Målet för området är att få ett variationsrikt blandbarrbestånd med ett tydligare lövinslag ut mot bäcken och en intressantare mer varierad trädslagsblandning utefter vägen så att tallbeståndet blir ett permanent landmärke. Skötsel sker enligt gängse skötsel för ett barrblandbestånd kompletterat med frihuggning av löv och en utefter bäcken och vägen. Tallbeståndet behålls fullskiktat genom plockhuggning där karaktären av gammalt tallbestånd bibehålls och ny tallföryngring skapas.

Skuggan (nr 9)

Skogsområdet består av cirka 5 hektar kvartersskog med 90-årigt lövbestånd (främst björk) med inslag av gran. Området gränsar mot lekplats och villabebyggelse. Målet för området är att få en äldre blandlövskog med skiktning i de centrala delarna. Skötsel sker genom upprepad röjning i de lägre skikten ut mot lekplats och villabebyggelse för att åstadkomma ett ”luftigare” intryck.

Gärdesta (nr 10)

Området består av 1,5 hektar kvartersskog med 100 årig barrskog med inslag av ek och lönn i den norra delen. Målet för området är att få en avskärmande barrblandskog med frihuggna ekar och lönnar. Skötsel sker genom frihuggning av ädellövet och i övrigt endast plockhuggning vid behov.

Norrberg (nr 11)

Området består av cirka 25 hektar närströvområde med 130-årig talldominerad barrblandskog. I området finns öppna hållar med mellanliggande hällekar så kallad hållmarks-tallskog. Beståndet bevaras genom landskapsvårdande åtgärder. Motions- och strövslinga sträcker sig runt området och däremellan finns mindre stigar. Målet för området är att få ett överårigt barrblandbestånd. Skötsel sker i form av återkommande genomhuggningar för utveckling av ett varierat och flerskiktat bestånd. Stigar och motionsspår säkras vid skötseln.

Annedal–Aspentorp–Ökebron (nr 12)

Området består av 35 hektar närströvområde med 120–130-årig barrblandskog med stora biologiska värden. Området är natura 2000 område. Området finns inslag av bl. a. oxel, lönn, sälj samt kalkmarksflora. Området är även av stor betydelse för idrotts- och fritidsaktiviteter. I östra delen finns lämningar av den gamla gruvvägen. Målet för området är ett bibehållet barrblandbestånd där kulturlämningar tydliggjorts, slutenhet i beståndet främjar floran samt strandzonen ut mot Mellandammen utvecklas fritt mot höga biologiska värden. Skötsel sker i form av lätt gallring med inriktning på att bibehålla bestånden friska och åstadkomma tillräckligt med ljus till marken för att kalkfloran ska kunna utvecklas. Kulturhistoriskastigar röjs fria liksom murar. Kantzonen mot sjö lämnas. (se Stampers –Finntorpet).

Lärkbacken–Norbergsvägen (nr 13)

Området består av cirka 14 hektar närströvområde med 100–120-årig barr- och lövskog med stora biologiska värden. Även detta område är Natura 2000 område. Norra delen domineras av äldre planterad lärk samt tallskog. Den södra delen domineras helt av lövskog, bl. a. rena ädellövbestånd. Målet för området är en välutvecklad kalkbarrskog med tydlig underväxt av ädellöv, att ädellövbestånden har en fortsatt dominans av ädellöv, att kalkhällarna är öppnade för att utveckla miljön för hällebräcka samt ett områdesskydd för delar av området. Hur skötsel av området ska ske utformas vid utarbetandet av skötselplan för området. Skötseln bör vara inriktad på ädellövskogens biologiska värden, kalkbarrskogens kärleväxter och storsvampsamhällen.

Stampers–Finntorpet (nr 14)

Området består av cirka 40 hektar närströvområde samt Riksintresse Natura 2000-område. Området inhyser 110-årig barrblandskog med intressant kalkmarksflora (Solbo hällar) och har även kulturhistoriska inslag. Målet för området är en välutvecklad kalkbarrskog med öppna kalkhällar i dagen. Skötsel sker i enlighet med skötselplan för Natura 2000-området. Kalkbestånden har målklass NS och är klassade som Nyckelbiotoper vilket gäller inom hela kalkområdet.

Styrars–Krackelbacken (nr 15)

Området består av 5 hektar närströvområde med 110-årig tallskog med intressant markflora. Området har inslag av örten gentiana samt hassel och utgör utflyktsmål för den botaniskt intresserade. (Området är klassat som naturvård med skötsel.) Målet för området är en välutvecklad kalkbarrskog med öppna kalkhällar i dagen. Skötsel sker i enlighet med föregående område.

Bråsta backe (nr 16)

Området består av 10 hektar närströvområde med 130-årig tallskog. Området genomkorsas av stigar och har stor tillgänglighet. I norra delen finns en grillplats. Målet för området är att få en överårig tallskog med successiv tallföryngring. Skötsel sker i form av lätt gallring med inriktning på bibehållen och åldrande tallskog med gläntor där tallen föryngrar sig. Stigarna och motionsspåren friröjs.

Bråsta–Sörskogen (nr 17)

Området består av 7–8 hektar närströvområde med 50-årig barrblandskog. Det finns en strövstig från Ängshöjden–Hammarhagen mot Sörskogsleden. Målet för området är ökande variationsrikedom vartefter barrblandskogen åldras och gallras. Skötsel sker genom normal gallring med tydliggörande av de variationsmöjligheter som finns naturligt i beståndet.

Ängshagen (nr 18)

Området består av cirka 0,8 hektar kvartersskog med gammal tallskog med inslag av asp. Området utgör en etablerad lekplats för barn. Målet för området är en kvartersskog med kvaliteter som "kojbyggarskog" för barnen. Skötsel i området utarbetas tillsammans med skolans elever.

Hyttskogen (nr 19)

Skogen väster om Ekeby mosse är en barrblandskog på frisk mark av blåbärsristyp. Marken är något småblockig. Genom området går iordningställda motionsspår samt vandringleden Gruvdammsrundan som tillsammans med de gamla vägarna, mellan idag nedlagda och igenvuxna odlingar och boställen, gör området tillgängligt. Målet för området

är en variationsrik produktionskog för en ökad friluftsanvändning. Skötsel sker enligt gällande målklassning (se målklassning för respektive bestånd samt ELP). Leder och stigar säkras i bestånden inför avverkning.

Stadsskogen (Ligger utanför kartan, norr om nr 8)

Stadsskogen är ett barrskogsdominerat område med friluftsanläggningar, t. ex. Järndammsstugan med skidspår (3 slingor), fritidsfiske och grillplats. Gruvdammsleden, cirka 20 km, genomkorsar området (orange markering). Stadsskogens vattensystem med dämningar utgjorde basen för gruvans vattendrift. Tillgången till Stadsskogen är en stor potential för kommuninvånarna. Målet är en variationsrik produktionskog för ökande friluftsanvändning. Skötsel sker enligt gällande målklassning (se målklassning för respektive bestånd samt ELP). Leder och stigar säkras i bestånden inför avverkning. Inför större skogsbruksåtgärder genomförs samråd med de parter som närmast blir berörda av åtgärden, t. ex. orienteringsklubbar, jaktlag och boende i närområdet.

Beskrivning av befintliga grönområden
för den biologiska mångfalden

4

Beskrivning av befintliga grönområden för den biologiska mångfalden

Sala tätort är ingen stor stad till ytan men processen att förtäta bebyggelsen fortskrider. Närströvområden av mycket hög biologisk klass finns intill staden endast i väster i form av kalkområdet runt Sala silvergruva och norrut till Måns Ols invid sjön Långforsen. Trots närheten till utmärkta strövområden med mycket stort biologiskt, såväl som kulturhistoriskt, innehåll tenderar dagens urbaniserade människor allt mer att begränsa sitt rörelsemönster till det absoluta närområdet kring sitt boende. Av detta följer ett ökat behov av att ta till vara biologiska värden i stadens olika rum och utveckla dessa så långt det går för att erbjuda upplevelser av natur och kultur även i människors hemmiljöer och därmed öka kunskapen, insikten och förståelsen för dessa värden. Nulägesbeskrivning av den biologiska mångfalden illustreras på kartan *Nuläge – biologisk mångfald*.

Riksintressen

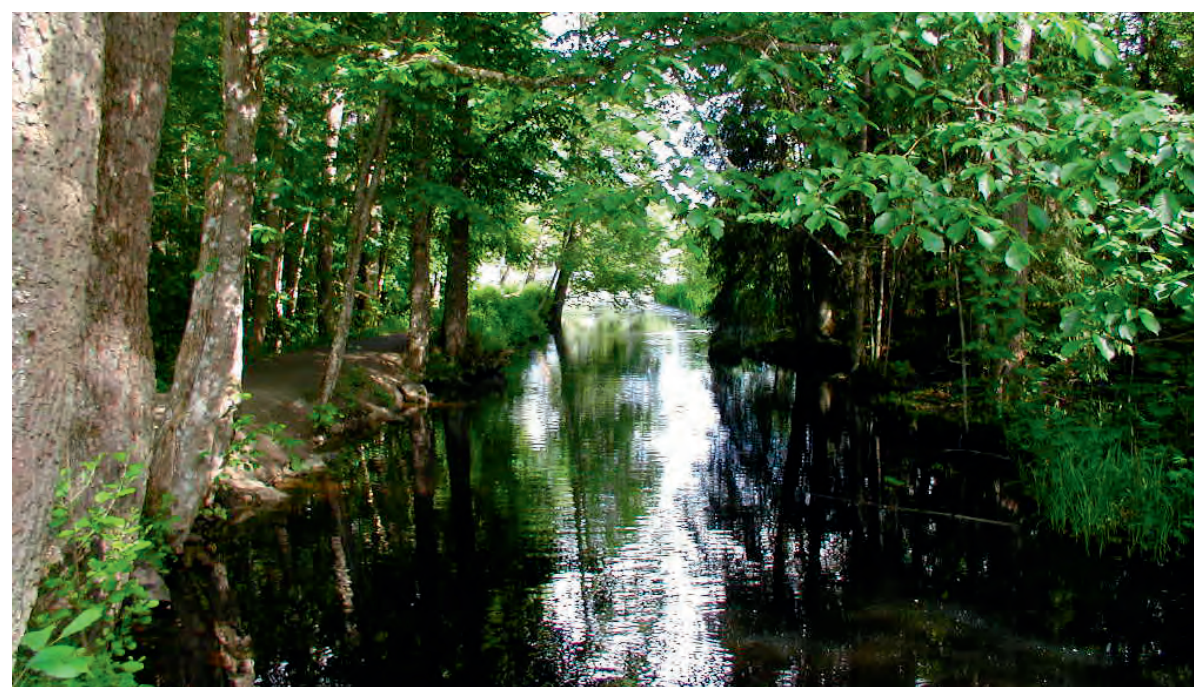
Naturvårdsverket ansvarar för att peka ut områden som är av riksintresse för naturvården. Det finns ett antal kriterier som ett område ska uppfylla för att väljas ut som riksintressant. Områden av riksintresse för naturvården ska representera huvuddragen i svensk natur, belysa landskapets utveckling och visa mångfalden i naturen.

En typ av riksintresse som EU instiftat är Natura 2000-områden. Syftet med inrättandet av Natura 2000-områden är att ur ett Europaperspektiv bygga upp ett nätverk av EU:s mest värdefulla naturområden. I dessa områden ska vissa utpekade naturtyper, arter och deras livsmiljöer skyddas. Dessa återfinns i de båda habitat- och fågeldirektiven. Skapandet av Natura 2000 är en av EU:s viktigaste åtgärder för att bevara biologisk mångfald. Det är unionens bidrag till förverkligandet av intentionerna i bl. a. Bernkonventionen och konventionen om biologisk mångfald.

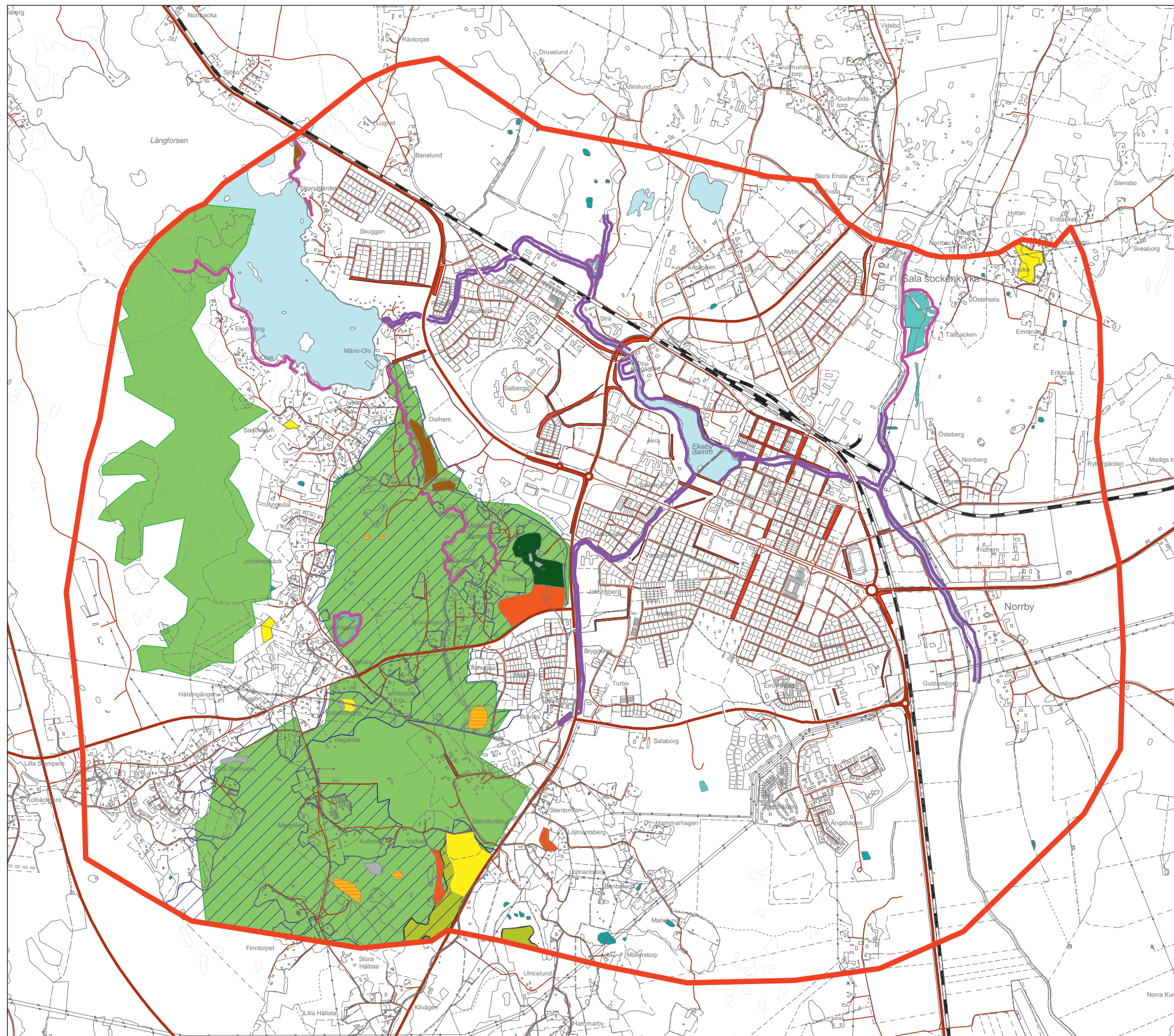
Naturtyper och arter, som utgjort grund för utpekandet till nätverket, ska upprätthållas i gynnsam bevarandestatus. Begreppet definieras i Förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken (SFS 1998:1252). I Sverige är Natura 2000-områden skyddade med stöd av miljöbalken och alla är klassade som riksintresse. Det krävs tillstånd om någon vill bedriva verksamhet eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område.

Pärlemorfjäril.

Gröna gången.

Nuläge - Biologisk mångfald

- Avgränsning
- Kantzon mot våtmark
- Spridningsvägar
- Kärr
- Naturliga ängsmarker
- Sumpskog
- Åkerholmar
- Äldre barrskog
- Ädellövskog
- Öppen våtmark
- Öppna hållar
- Alléer
- Natur Äng/Hage inventering 96
- Riksintressen Natura2000 habitat
- Riksintressen Naturvård

Riksintresse för naturvård området Salakalken

Riksintresseområdet för naturvård på Salakalken sträcker sig geografiskt från St Hällsta gård i söder upp till Lärkrädsbacken i norr. Riksväg 56 utgör områdets östra gräns medan vägen mellan Olov Jons och Styrars före detta skola samt Stampersområdet utgör den västra gränsen. Naturklassningen gäller inte de privata fastigheterna som finns i området.

I ett senare beslut taget av länsstyrelsen har riksintresseområdet utvidgats med Ekeby mosse, som är belägen väster om kalkområdet. Den står under påverkan av kalken och har därmed fått karaktären av rikkärr, med olika typer trädbevuxna och öppna delar. Förekomsterna av kalkgynnade växter, allt från orkidéer till starrarter, är här påfallande och storleken på bland annat Ängsnycklarna är imponerande.

Det egentliga Salakalken-området utgörs av det sedan gammalt benämnda *Sahlberget* och är en naturtyp som på den här platsen genomgått betydande förändringar genom århundradena. I legenden om hur silvret en gång hittades spelar betande kor en viktig roll och får vi tro den så användes Sahlberget vid tiden före gruvetableringen som betesmark. Den frodiga vegetation vi har idag fanns säkert även då, men med ett långvarigt bete tenderade skogarna att bli glesare och få ett större inslag av lövträd vilket i sig gynnar markfloran.

Gruvbrytningstiden omvandlade definitivt detta landskap till ett hårdexploaterat industrilandskap. Gruvbrytningsverksamhet förekom på många platser på berget och en etablering av bebyggelse, i huvudsak som små "torpliknande" byggnader, uppstod. Kvarvarande mark som inte exploaterades avskogades och träden användes i gruvverksamheten. Mark som gick att använda för bete och odling togs sedan successivt i bruk. Sahlberget bytte skepnad och övergick från att vara ett skogsområde till att bli ett brukat öppet landskap. De växter och organismer som gynnas av brukande och ett öppet solbelyst tillstånd gynnades därmed extremt.

Efter gruvtiden sjönk Sahlberget åter in i törnrosasömn och berget började åter beskogas. Byggnader och gruvmiljön bäddades allt mer in i en uppväxande tallskog med en stor och påtaglig inblandning av ädellöv. Idag utgörs naturvärdena på Sahlberget av en välutvecklad kalktallskog med underväxt av ädellöv. Ett ädellöv som ställvis tillåtits att utvecklas till beståndsbildande skog.

Kalktallskogen är idag den största i landet utanför Öland-Gotland och är med sitt läge i Mellansverige intressant, eftersom vi här får en annan artsammansättning än på öarna. Orkidérikedomen är stor, med ett stort antal arter som gynnas av kalkgrunden. Ett gynnade som märks även på övriga kärlväxter, mossor, lavar och inte minst på markväxande storsvamp. Många av arterna är sällsynta och därtill krävande på sin växtplats. Kvardröjande arter från gruvtiden finns. Dessa hittar vi främst på och invid de öppna kalkhällar som är kvar (Solbohällarna, Kullsbohällarna samt Lärkbacken), i kraftledningsgator (Krackelbacken), samt intill gamla gruvbrott (Finntorpsbrottet).

Natura 2000 Salakalken

Natura 2000-området Salakalken (SE0250170) inrättades 1998 och fick sin bevarandeplan upprättad och beslutad 2005. Bevarande-planen reviderades 2012.

De naturvärden som från början utgjorde grunden för inrättandet av Natura 2000-området Salakalken utgörs av en enda art, Hällebräcka (*Saxifraga osloensis*).

Det är en liten försommarblomma vars livsutrymme utgörs av de kvarvarande öppna kalkhällarna i området. Arten är konkurrenssvag och utbredningen begränsas till de mossbevuxna kanterna mot öppen håll samt de bergsskrevor som är utan konkurrerande vegetation. Bräcka kommer igång tidigt på försommaren för att hinna med etablering, blomning och frösättning innan det tunna mosskiktet torkar ut. Plantorna, som blir resultatet av fröspridningen, gror sedan under hösten när mostäcket åter blir fuktat av höstregnen. Efter revideringen har ytterligare två arter tillkommit, stor vattensalamander och käppkrokmossa. Även ett antal habitat har tillkommit där västlig taiga är mest omfattande till areal.

I bevarandeplanen beskrivs bland annat hur arbetet kan bedrivas för att livsbetingelserna för arterna och habitaterna ska säkras och "gynnsam bevarandestatus" uppnås på sikt för dessa.

Hällebräcka (*Saxifraga osloensis*).

Områdesskyddade områden enligt miljöbalken

Naturminnet vid Kalkbacken

Naturminnet inrättades 2007 och är beslutat av Sala kommun, med stöd av miljöbalken. Området ligger på mark som ägs av Björka Mineral och omfattar ett knappt hektar. Syftet med naturminnesförklaringen av objektet är att det här går att studera stromatoliter, fossil av encelliga djur, i en avtäckt berghäll. Berghällen har blivit kvar sedan brytning av kalksten avslutades på platsen och dagbrottet fylldes igen. Dessa encelliga djur förekommer inte bara här, utan kan ses i olika former på ett fåtal platser i urbergskalkområdet i Sala tätort.

Områdesskyddet omfattar ett större område än hällen som är avtäckt och tanken är att den täckta delen ska fungera som en referensyta som inte utsätts för slitage och påverkan av väder och vind. En stig leder in till området från allmän väg och en informationstavla har satts upp intill hällen.

Herr Stens botten, Sala silvergruva.

Skogsstyrelsens biotopskyddsområde vid gruvbyn

De skogliga biotopskyddstyperna skyddas i miljöbalkens kap 7 och i Förordningen om områdesskydd 1998:1252. Men till skillnad mot biotoperna i odlingslandskapet som är generellt skyddade (se nedan) så är skogslandskapets biotoper bara definierade till typ. Skogsstyrelsen måste förhandla med berörd markägare om bildande av biotopskyddsområde.

Karaktären på det biotopskyddsområdet som finns i Sala vid gruvbyn, som inrättats av Skogsstyrelsen, är lövrik naturskog med ett dominerande inslag av ädellöv på friska marker. Inom biotopskyddet ryms även ett av kommunens få välutvecklade askkärr.

Områdets höga naturvärden är starkt knutet till ett tidigare brukande. Sala gruvby låg tidigare intill området och området är geografiskt beläget på Sahlberget vilket både före och efter silvergruvepoken brukats som betesmark. Tydligast märks detta på de mycket gamla jätteträden av ask vilka bär tydliga spår av tidigare hamling.

Skogen är idag fullskiktad, med genomgående löv och ett buskskikt som är synnerligen artrikt. Markfloran är lundartad och delvis tillbakahållen av ljusbrist under sommaren. Våraspekten är däremot fint utvecklad. Eftersom området är beläget på urbergskalk så är även kryptogamfloran (t. ex. alger, mossor, lavar och ormbunksväxter) rikt företrädd av kalkgynnade arter och vissa är sällsynta.

Generella biotopskyddsområden

Mindre mark- och vattenområden (biotoper) som utgör livsmiljö för hotade djur- och växtarter eller som annars är särskilt skyddsvärda får av regeringen, länsstyrelsen respektive skogsvårdsstyrelsen förklaras som biotopskyddsområden. Följande livsmiljöer är direkt skyddade genom förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken: alléer, stenmurar i jordbruksmark, öppna diken, småvatten och våtmarker i jordbruksmark, åkerholmar, odlingsrösen i jordbruksmark och källor med omgivande våtmark i jordbruksmark.

Nedan följer beskrivningar av några av de biotopskydd som finns inom Sala tätort. De är även utritade på kartan *Nuläge – biologisk mångfald*, s. 33.

Alléer

Det är framförallt de äldre träden i en allé som har höga naturvärden. Ett enskilt alléträd kan ha en rik påväxt av lavar, mossor och svampar som växer i torra och ljusa miljöer. Dessutom har trädet även mörka, skuggiga miljöer där det är fuktigt och där andra arter kan trivas. Alléer är också viktiga miljöer för många insekter. Håligheter förekommer ofta i gamla träd, där hålhäckande fåglar och fladdermöss trivs.

För att en allé ska omfattas av biotopskyddsbestämmelserna räcker det med "fem lövträd som är planterade i en enkel eller dubbel rad. Träden ska huvudsakligen vara vuxna träd som planterats längs en väg eller det som tidigare varit en väg eller i ett övrigt öppet landskap".

Åkerholmar

Åkerholmar är holmar av natur- och kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark. Åkerholmar består ofta av moränmark, berghällar eller annan mark som varit för stenig eller haft för tunt jordlager för att odlas. Åkerholmar kan vara mycket artrika och utgör livsmiljö för flera av jordbrukslandskapets numera allt sällsyntare växt- och djurarter.

För att åkerholmarnas naturvärden ska bibehållas är det angeläget att sly och yngre träd röjs bort. Bärande buskar och träd är viktiga för insekter och fåglar och bör därför sparas. Äldre friväxande träd med grova ljusexponerade stammar är viktiga livsmiljöer för många lavar, svampar och insekter. För att de biologiska värdena ska finnas kvar måste i de flesta fall åkerholmarna slås eller betas på traditionellt sätt.

Dessutom finns i området stenmurar i jordbruksmark, öppna diken, småvatten och våtmarker i jordbruksmark.

Stora opåverkade områden

Stora opåverkade områden är viktiga för det aktiva friluftslivet samt för att de naturliga ekosystemen ska ha förutsättningar att bevaras. Bestämmelser om stora opåverkade områden finns i miljöbalkens 3 kapitel 2§. Stora opåverkade områden är områden där inga eller få exploateringsföretag (till exempel tätorter med mer än 200 invånare, industrier, större trafikleder, gruvor) finns.

Länsstyrelsen i Västmanland har i rapporten *Stora opåverkade områden*⁴ angett nio hela eller delar av stora opåverkade områden i Sala kommun. Kring Sala tätort finns tre större opåverkade områden, norr, söder och öster om tätorten. Dessa är Stadsskogen, Sörskogen och åkerlandskapet öster om Sala.

⁴Rapport 2005:16, *Stora opåverkade områden i Västmanlands län*

Södra Esplanaden.

Övriga områden viktiga för den biologiska mångfalden

Förutom de i lagtexter beskrivna naturtyperna samt de naturvärden som bildat grunden för riksintressen, naturminnen och biotopskydd finns även andra strukturer som är viktiga i det urbana landskapet. Värdet av dessa kompletterande biotoper är att bredden och variationen i naturen belyses och tydliggörs. Dels bildar dessa grund för ett effektivt bevarande av biologisk mångfald inom tätorten och dels ger de en så stor variation som möjligt av miljöer, vilket höjer upplevelsevärde i grönområdena och lockar till besök.

Även dessa finns markerade på kartan *Biologisk mångfald, nuläge*.

Kantzon mot våtmark.

Spridningsvägar

Spridningsvägar är områden med vegetation eller vatten som binder samman biotoper och skapar möjligheter för växt- och djurliv att förflytta sig och spridas. De är de mycket viktiga, rent av avgörande naturtyper, för tätortens möjlighet att behålla och utveckla en rik biologisk mångfald.

I Norra Östersjöns vattendistrikts åtgärdsprogram, antaget av Vattenmyndigheten i december 2009, anges åtgärdsbehov för att komma rätta med problemet med fysiska hinder i vattendrag. Dessa fysiska hinder utgör barriärer för spridning i vattendrag.

Öppna våtmarker

Våtmark är ett samlingsbegrepp för en lång rad naturtyper som har en varierad grad av fuktighet. På öppna våtmarker växer inga träd eller buskar.

Ädellövskog

Ädellövskog är en skog av ädla lövträd, det vill säga ek, alm, ask, fågelbär, lönn, lind och avenbok (ibland räknas även bok). För att avverka skogen krävs tillstånd. För att ett trädbestånd ska utgöra en ädellövskog ska minst 70 % av trädens krontäckning vara lövträd och minst 50 % vara ädellövträd.

Ädellövskog finns som beståndsbildande inom tätorten utefter Norbergsvägen–Mellandammen samt i området kring gruvbyn. Ett stort inslag av ädla lövträd finns i hela kalkområdet.

Kantzon mot våtmark

Miljön närmast vattendragen är en känslig miljö och kantzonen har många funktioner, speciellt för vattenlevande organismer. Zonen reglerar ljusförhållanden och temperatur, den filtrerar näringsämnen och partiklar, den tillför föda i form av löv, småkryp och död ved.

Kantzoner mot våtmark finns inom tätorten vid Kolarhagen, gamla lertäkterna utmed Sagån, utefter Långforsen, Mellandammen och Ekebymosse.

Sumpskog

Med sumpskog avses gamla barrskogar där marken är tydligt påverkad av vatten under åtminstone flera månader per år. Naturvärdena är framförallt knutna till de oftast gamla och långsamväxande träden av både barr och löv samt till död ved i olika former (liggande/stående). Vattentillgången och den höga luftfuktigheten är en förutsättning för många av de hotade arterna i sumpskogen. I sumpskogen kan man finna rödlistade⁵ arter av lavar, mossor och insekter som är beroende av gamla eller döda träd eller fuktig mark. Sumpskogar finns i Sala tätort mellan Gröna gången och Dalhem samt vid Finntorpsbrottet.

Kärr

Kärr är vattenrik mark där vatten tillförs i huvudsak genom yt- och markvatten från fastmarken i närheten. Kärrret kan även få sitt vatten från grundvattnet och då kallas det källkärr. Kärren är alltid blöta, inte sällan med öppet vatten. Påfallande ofta bär kärrret skog som när kärrskogen är välutvecklad ofta står på socklar uppbyggda en bit över vattenytan. Men kärrret kan även vara helt öppet utan träd eller buskar. Beroende på om kärrret tar emot surt vatten eller kalkpåverkat vatten delas de in i fattigkärr eller rikkärr.

Kärr finns inom Sala tätort på flera platser, men främst Ekeby mosse och kärrret vid Finntorpsbrottet utmärker sig på grund av sin storlek.

⁵www.artdata.se

Skogsbeklädd mosse

Mossar är en myr som är en extremt näringsfattig växtmiljö. Den får endast tillskott av vatten och mineraler från nederbörd. Vattnet i mossarna är mycket surt, ner till pH 3,5. Vegetationen är artfattig och domineras av vitmossor, vissa halvgräs och ris.

Mossar kan vara plana, sluttande, välvda och öppna eller trädbevuxna. I högmossar har torven under årtusenden växt till, så mossen höjer sig över landskapet. På högmossen finns regelbundna mönster av tuvor och höljor (torra och våta partier) och runt högmossen finns ofta ett laggkärr.

Om mossen är skogsbeklädd innebär det att den är artfattigare och har ett annat värde för den biologiska mångfalden. Skogsbeklädda mossar finns inom tätorten som våtmarker på Hyttskogen.

Äldre barrskog (gammelskog)

Gammelskog är en skog som innehåller växt och djurarter med lång skoglig kontinuitet. Skogen kännetecknas av viss kronstruktur, mängden döda träd, störningskänsliga arter samt fuktiga miljöer.

Naturliga ängsmarker

Naturliga ängsmarker består av betesmark och/eller slåttermarker med lång kontinuitet som inte plogvänts eller konstgödslats. Ängsmarker kan vara både öppna eller trädbärande.

Beskrivning av övriga faktorer som påverkar tillgång och värdet på stadens grönstruktur

5

Beskrivning av övriga faktorer som påverkar tillgång och värdet på stadens grönstruktur

Stråk för rekreation och vardagsfritid samt den biologiska mångfalden

Tack vare de befintliga vattenvägarna, Silvergruvans vattensystem, in i staden från omgivande sjöar, dammar och vattensystem finns tre väldefinierade stråk. Stråken är av största betydelse för rekreation och vardagsfritid samt för den biologiska mångfalden. Dessa vattenvägar, som utgörs av Pråmån, Josefsdalsbäcken (inklusive Dammboskid avledningen) och Lillån/Sagån (ut från staden), medför att det finns gröna förbindelser mellan staden och gruvan, med Salakalkens naturområde, Stadsskogen samt lertäkterna och helåkerlandskapet söder om Norrberg. Dessa betydande stråk är illustrerade på kartan *Stråk och barriärer*.

För salabornas rekreation och vardagsfritid är dessa stråk mycket viktiga. De är en förutsättning för att stadens befolkning ska kunna ta sig ut i och uppleva de omgivande rika landskapen, på ett säkert och tillgängligt sätt. En kontinuitet i kvalitet och närhet, utan svåra och tidskrävande omvägar, krävs för att ett kontinuerligt och frekvent användande ska uppstå.

Stråken är även en förutsättning för att viktiga arter och organismer ska kunna etablera sig inne i staden och i stadens omgivning. Uttern är ett exempel. För att kunna utgöra ett ändamålsenligt stråk för den biologiska mångfalden är kvalitén på stråken avgörande. Här är exempelvis högrötsängar, bredbladiga gräsytor som sköts extensivt, trädbevuxna stråk som tillåts var fullskiktade, biologiskt gamla träd, håligheter i levande träd, död ved på land och i vatten samt dammande grusytor viktiga att bevara och anlägga.

De tre stråken är av varierande kvalitet för den biologiska mångfalden samt för rekreation och vardagsfritid. Stråken bryts av många barriärer, som t. ex. vägar och järnvägar. Läs mer om barriärer på de tre betydande stråken nedan.

I riktlinjerna ges förslag på hur stråken kan tydliggöras och hur de negativa effekterna av barriärerna kan minskas eller tas bort. I skötselinstruktioner för stråken kan funktionen utvecklas och värdet höjas.

Årummet.

Barriärer

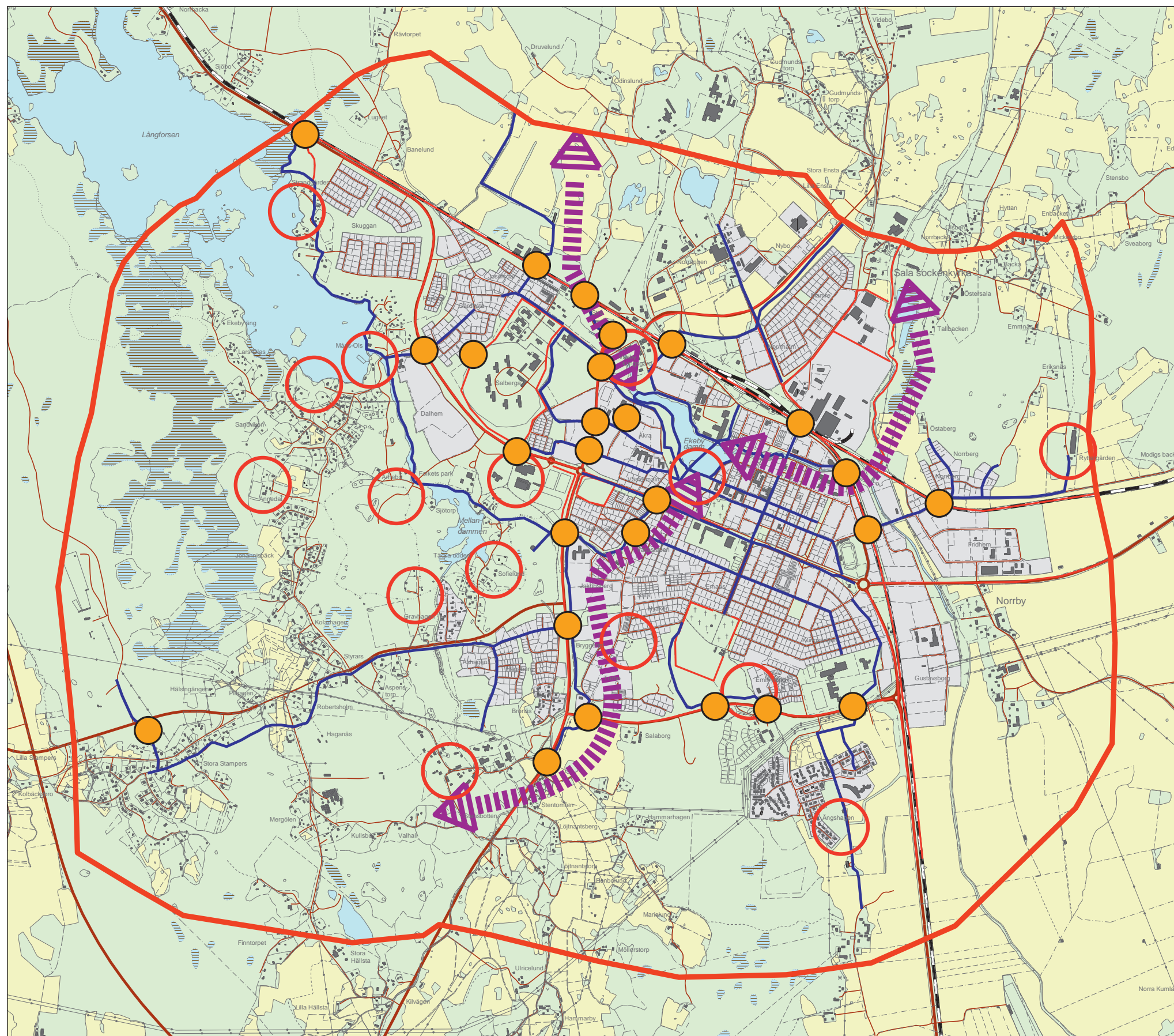
Grönstrukturens barriärer är de hinder som minskar eller hindrar människors eller djur och växters möjligheter att ta sig från ett område till ett annat. Hindrena utgörs primärt av vägar, järnvägar och vattendrag.

Sala är, trots att staden är relativt liten, genomkorsad av barriärer. Två järnvägar passerar genom staden samt dessutom två relativt stora och tungt trafikerade vägar. Gruvans vattensystem med dammar, kanaler och åar i staden kan även dessa utgöra barriärer.

I kartan *Stråk och barriärer* illustreras de barriärer som identifierats i Sala.

Barriärer för rekreation och vardagsfritid

Barriärer för rekreation och vardagsfritid kan vara både fysiska hinder, som vägar och järnvägar, men även psykologiska. Psykologiska barriärer kan vara otrygga passager, tunnlar, områden med dålig överblick, folktomma områden och platser med dålig ljusättning. Vid redovisning av barriäreffekter har hänsyn inte tagits till att barriären kan korsas med gång- och cykeltunnel. Motivet till detta är att dessa tunnlar oftast utgör psykologiska barriärer och upplevs som otrygga platser.

Stråk och barriärer

- Betydande stråk
- Barriär
- Stråk
- Barriärpunkt
- Målpunkt
- Avgränsning

I kartan *Stråk och barriärer* redovisas de fysiska och psykologiska barriärer som finns i Sala. Målpunkterna på kartan markerar områden viktiga för rekreation och vardagsfritid. Det kan vara idrottsanläggningar, badplatser och områden viktiga ur kulturmiljösynpunkt. Barriärpunkterna anger punkter som utgör psykiska eller fysiska hinder för att stråken ska vara lättillgängliga.

På kartan *Stråk och barriärer* är även de tre betydande stråken utritade. Nedan kommer en beskrivning av de barriäreffekter som finns längs dessa stråk.

Sala silvergruva via Pråmån till Stadsparken

Stråket från gruvan till Stadsparken utefter Pråmån är viktig för såväl rekreation och vardagsfritid som biologisk mångfald. Stråket är dessutom viktigt ur turistsynpunkt. Att kunna röra sig i ett naturligt stråk mellan staden och gruvan är inte möjligt utan att behöva passera flera barriärer. Den största barriäreffekten har Västeråsleden men även Sörskogsleden utgör en barriär. Möjlighet finns att, via tunnel under Sörskogsleden eller gångbro vid Hagaberg, passera Västeråsleden, men då är tydligheten i stråket ytterst begränsad. Det är svårt att finna sin destination, och kopplingen till Pråmån med förbindelsen till gruvan saknas.

Årummet till lertäkterna

Från Stadsparken och Ekeby damm löper ett gångstråk via anlagda parker och på öar till Vasagatan, där stråket 2009 rustats upp, en brygga anlagts och årummet gjorts tillgängligt. Stråket avslutas vid Vasagatans slut. Möjlighet finns att passera ut till Väsbygatan men därefter följer flera barriärer. Väg och järnvägar omöjliggör stråkets fortsättning längs Lillån, norr om järnvägarna, till området kring de gamla lertäkterna och Norrbergskogen. Dessa utgör attraktiva, men dåligt frekventerade strövområden.

Stadsparken–Väsby Kungsgård–Josefsdalsbäcken

Stråket från Stadsparken väster ut via Kungsgården, Strömsbacka och utefter Josefsdalsbäcken samt "ån norrut" kan förstärkas betydligt. Här är barriäreffekterna stora. Möjligheten att nå Kungsgården via Stadsparken kan utformas bättre. Från Kungsgården krävs passage över den vältrafikerade Väsbygatan, där det finns en gångtunnel under Silvermyntsgatan som dock inte ligger i stråkets naturliga riktning. Tillgängligheten till årummet vid Strömsbacka från norr och söder är begränsad. För att följa Josefsdalsbäcken vidare krävs att järnvägen passeras, vilket för närvarande inte är möjligt. Norr om järnvägen tar ett stort skogsområde vid, en del av Stadsskogen, som har stora natur- och kulturvärden.

Enligt rapport från Länsstyrelsen i Västmanlands län *Stora påverkade områden*⁶ är Stadsskogen ett stort opåverkat område. Detta gör området norr om järnvägen vid Josefsdalsbäcken till en viktig inpassage till området. För att nå detta område krävs att passage förbi järnvägen kan ske på ett tryggt och säkert sätt.

⁶Rapport 2005:16, http://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/SiteCollectionDocuments/sv/publikationer/rapportserie/2005/rapport2005_16_storaopavomr.pdf

Årummet och Ivar Aguéliis

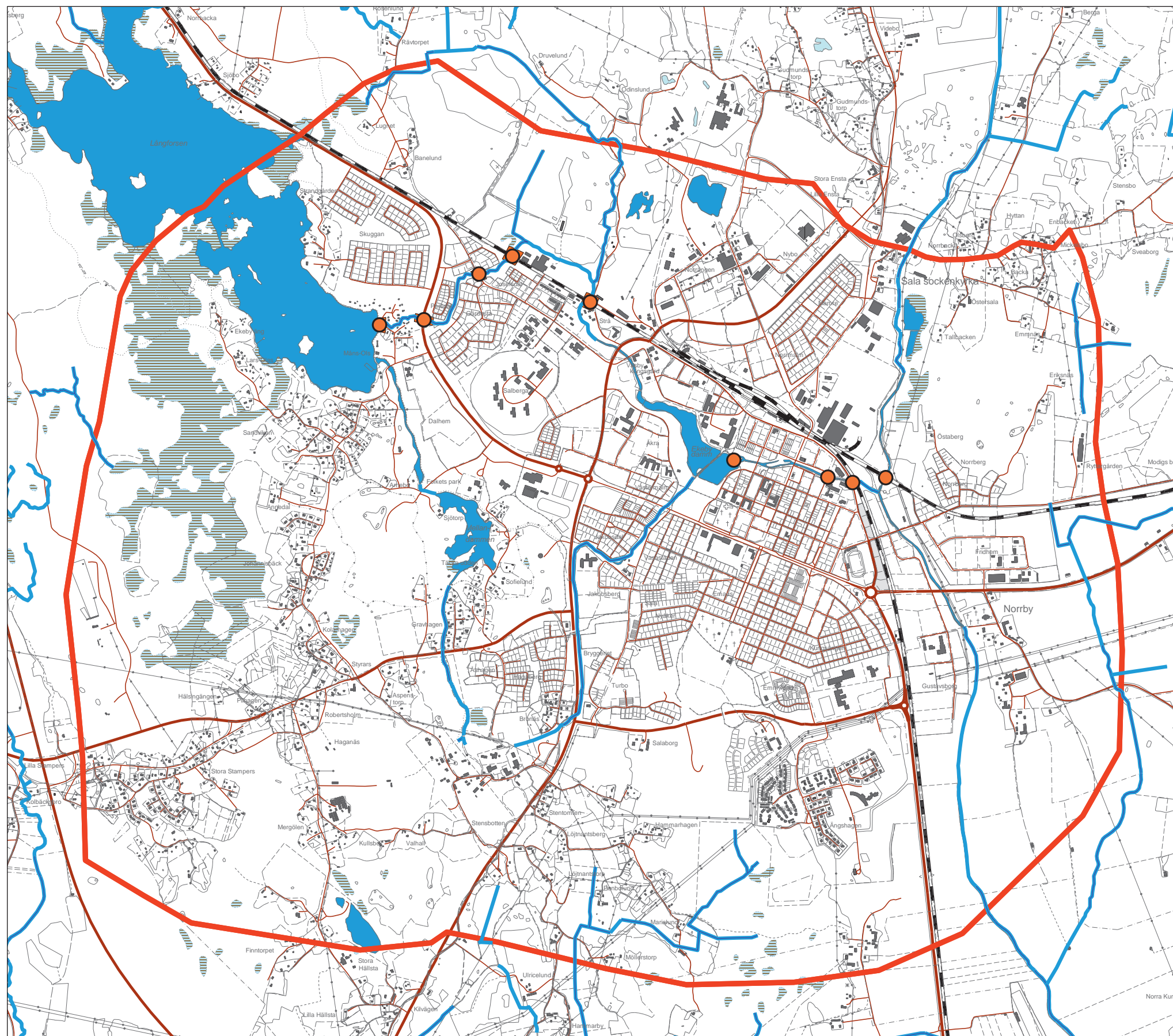
Barriärer för den biologiska mångfalden

De barriärer som, i form av större gator, vägar och vägtrummor, skär av stråken försämrar funktionen och hindrar spridning in till parkerna från omgivningen. Tätorten utgör på så sätt också ett effektivt hinder i ett större perspektiv, genom att förhindra spridning i och utefter vattenstråken mellan nedströms- och uppströms liggande områden och vice versa. För att på sikt få invandring och etablering av nya arter i stadsrummens gröna områden behöver korridorerna länkas ihop, utan avbrott. Många arter, särskilt i den lägre faunan, har höga krav på mikromiljön i sitt livsutrymme och är därför svårspredda. Även lav- och svampgrupperna innehåller svårspredda arter med höga krav på substrat, tillgänglighet till substraten i kvalitet, mängd och avstånd. Större trafikstråk, gator, vägtrummor, vattenregleringar och järnvägar är exempel på barriärer som effektivt stoppar spridning. Hindren kan även avsevärt försvåra passage för större däggdjur. Hur de negativa effekterna ska elimineras bör utredas och förslag på åtgärder klargöras och genomföras, för att stråkens ursprungliga värden och funktion ska kunna återupprättas.

Undanröjande av vandringshinder, utifrån Länsstyrelsens upprättade program⁷, kan ske successivt med start i vandringshindren för fisk i Sagåns nedre lopp. I samband med renoveringar eller andra åtgärder på vattenanläggningar som utgör vandringshinder för fisk bör det utredas om vandringshindret samtidigt kan byggas bort. Faunan i vattendraget är betjänt av att vattendragets fragmentering minskar även innan vandringshindren nedströms är åtgärdade. Redan nu kan en grön zon säkras i anslutning till vandringshindren, tills det blir möjligt att vattendragen får anläggningar i form av så kallade omlöp, det vill säga biologiskt fungerande passager.

I kartan *Vandringshinder i vattendrag* är befintliga vandringshinder illustrerade.

⁷http://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/sv/miljo-och-klimat/vatten-och-vattenanvandning/restaurering-av-vattendrag/Pages/Plan_for_restaurering.aspx

Vandringshinder i vattendrag

- Avgränsning
- Vandringshinder

0 100 500 1000m

Avstånd till grönområden för rekreation och vardagsfritid

Avståndet från bostaden till grönområden för rekreation och vardagsfritid är av avgörande betydelse för hur ofta ett område besöks. För att göra en bredare analys av avståndens betydelse för användandet av grönområden för rekreation och vardagsfritid har dessa delats in i ströv- och kvartersskogar, grönområden och lekplatser.

Avstånd till ströv- och kvartersskogar

Forskning från SLU⁸ visar på betydelsen av närhet till och vistelse i naturen.

- Vistelse i naturen har en positiv effekt på människors hälsa.
- En variation av naturliga miljöer är betydelsefull. De påverkar och stimulerar människan på olika sätt.
- Lövskog har flera egenskaper som underlättar återhämtning från stress.
- I en nyligen genomförd undersökning har SLU visat att närhet till lövskog från bostaden samt långa vistelser i skogen är kopplade till lägre stressnivåer.
- Kunskapen har betydelse för hur tätortsnära områden och landskap planeras och bevaras samt är en viktig aspekt i folkhälsoarbetet.

Tillgången till ströv- och kvartersskogar är god i Sala tätort. Samtliga bostadsområden har mindre än 1 000 meter till ett skogsområde. Avstånden motsvarar 5 till 10 minuters promenad vilket, enligt undersökningar, är den längsta tid som accepteras för att området ska besökas ofta.

Barriärer minskar den faktiska närheten för de boende i vissa områden. Så är fallet i t. ex. Mamre där både vägar, järnvägar och Sagån utgör barriärer. Även för de boende i de centrala delarna av Sala är barriäreffekterna stora. De faktiska avstånden till de skogar som finns inom en radie av 1 000 meter blir i praktiken mycket längre.

Sörskogen är en stor möjlig tillgång, framförallt för de som bor intill, norr om Sörskogsleden. Men även här är barriäreffekten stor, då området på ett säkert sätt endast kan nås via en tunnel samt en bro över vägen.

Avstånd till grönområden

Enligt utredning av Statens folkhälsoinstitut, skriften *Grönområden för fler*⁹, ska människor ha högst 300 meter från bostaden till ett grönområde för att området ska besökas ofta och för att det ska fungera i vardagsfritiden. Närheten har störst betydelse för barn, personer med funktionsnedsättning, äldre och sjuka, men har även stor betydelse för oss alla.

De bostadsområden som har brist på grönområden inom 300 meter i Sala är delar av Kungsängen samt de centrala delarna av staden öster om torget. Beträffande Kungsängen präglas området av villakvarter med relativt stora trädgårdar, öppna för insyn och möjlighet till upplevelser och sociala kontakter. I de centrala delarna av Sala har många av en- och flerbostadshusen gröna innergårdar, som inte innefattas i grönstrukturen och därför inte redovisas här, som i någon mån kompenserar bristen på gemensamma grönytor. Dessa privata inneslutna gårdar utesluter dock möjligheten till spontan social samvaro, vilket de offentliga grönområdena erbjuder.

Även när det gäller avstånd till grönområden så finns stora barriäreffekter i staden. De större vägarna och järnvägarna är några av dessa (läs mer under avsnittet *Barriärer*). Om de negativa effekterna av barriärerna kan minskas eller tas bort skulle fler Salabor få större variation och faktisk tillgång till grönområden som ligger inom 300 m från den egna bostaden.

För de som arbetar på industriområdena, så som Fridhem och Fabriksgatan, saknas ofta möjlighet till vistelse i grönområden inom 300 meter från arbetsplatsen. Avstånden är betydligt större.

Vissa bostadsområden som har dålig tillgång till grönområden har dock ofta nära eller till och med mycket nära till ströv- eller kvartersskog. Så är fallet i Gärdesta, Nyåker, längs Måns Ols-vägen och i Stampers.

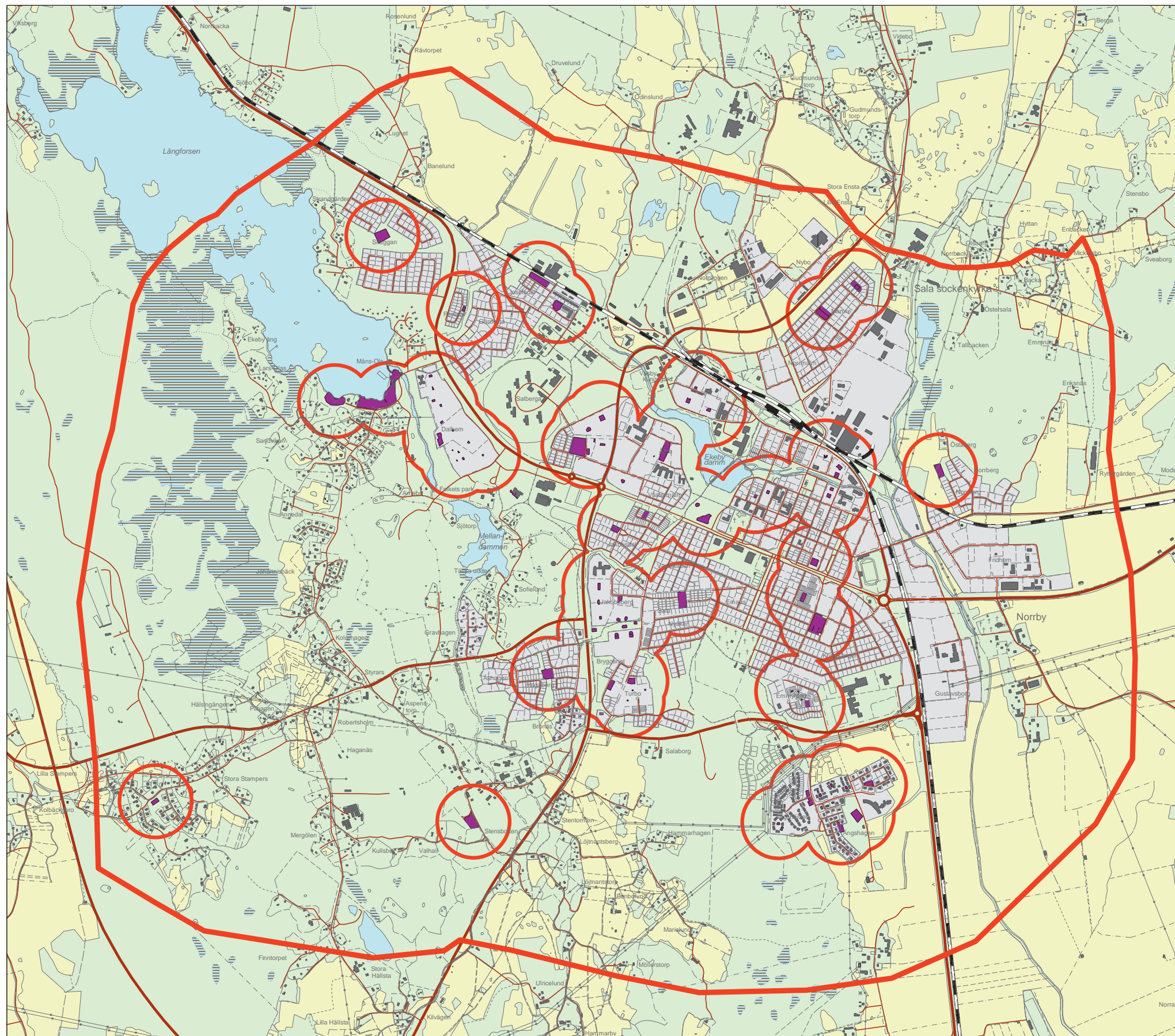
Det märks tydligt att grönområden får ta plats i nya planlagda områden de senaste årtiondena. Stor är dock bristen på gröna områden fortfarande i de gamla kvarteren i rutnätsstaden, där möjlighet till ny offentlig grönska är mycket begränsad. Rutnätsstadens historiska "brist" på offentliga grönområden gör att nya anläggningar, där möjlighet i undantagsfall uppstår, måste utformas med varsamhet och stor hänsyn till kulturarv och stadens struktur.

Genom tydligare stråk och förbindelser med Stadsparken från centrum av staden, utveckling av Stadsparken och årummet vid Lillån samt iordningställande av nya Ringgatan, med ett centralt och innehållsrikt parkstråk, kan dock rutnätsstadens invånare få bättre och lättare tillgång till näraliggande rekreations- och vardagsfritidsområden av hög kvalitet.

⁸Sveriges Lantbruksuniversitet, Fakta skog, rön från Sveriges lantbruksuniversitet, Nr 4, 2009 http://www.slu.se/PageFiles/33707/2009/FaktaSkog_04_2009.pdf

⁹<http://www.fhi.se/PageFiles/3834/R2009-2-Gronomraden-for-fler.pdf>

Lekplatser

- Avstånd, lekplatser inom 200 meter
- Avgränsning
- Lekplats

Inpassager till grönområden

- Avgränsning
- Inpassager grönområde
- Kvartersskog
- Närströvskog

Avstånd till lekplatser

Många boende i enbostadshus har längre än 200 meter till en lekplats. Kartan *Avstånd till lekplatser*, på s. 46, visar att delar av Kungsängen är ett sådant område. Även områden utanför de centrala delarna av staden, som utefter Måns Ols-vägen och Mellandammen, saknar denna närhet.

I kartan redovisas även lekplatser som inte är kommunala, så som bostadsrättsföreningars och Salabostädernas lekplatser. Detta gör att lekplatstillgången kan vara god, framförallt i de centrala delarna av staden, trots att Sala kommun endast tillhandahåller lekplatsen i Stadsparken. Detta resonemang bygger på att även privata lekplatser kan vara tillgängliga för alla, vilket inte alltid är fallet.

Lekplatsen i Stadsparken har ett större konstaterat upptagningsområde än 200 meter. Kvalitéer i form av centralt läge, varierat innehåll samt kringliggande attraktioner i parken gör att många kategorier av besökare lockas från större avstånd. Hänsyn till detta förhållande har inte gjorts i kartanalysen.

Inpassager till grönområden

Tydliga inpassager till grönområden och framförallt de tätortsnära skogarna är viktigt för att öka tillgängligheten till dessa områden. För att grönområden och kvarters- och närströvskogar ska kunna få en högre besöksfrekvens krävs alltså inte endast närhet till områdena.

Bra sätt att tydliggöra inpassager är dels fysiska förändringar som t. ex. tydliga entréer, skyltning och utmärkning, men även kartor och generell turistinformation krävs för att locka till och underlätta besök.

I kartan *Inpassager till grönområden*, på s. 47, finns dagens inpassager utritade. I riktlinjerna finns förslag på vilka inpassager som behöver utvecklas för att öka tillgängligheten till grönområdena.

Värdering av grönstrukturen

6

Värdering av grönstrukturen

Värderingen av grönstrukturen har gjorts utifrån två teman 1. *Rekreation och vardagsfritid* och 2. *Biologisk mångfald*. Värderingen har skett med hjälp av en 3-gradig skala: Mycket värdefull, Värdefull och Annat värde. Värderingsgrunderna för respektive tema återfinns i bilaga 2.

Värderingen illustreras på kartorna *Värdering Rekreation och vardagsfritid* samt *Värdering Biologisk mångfald*.

Rekreation och vardagsfritid

Nedan följer den bedömning som gjorts av olika områdens värden för rekreation och vardagsfritid.

Mycket värdefulla områden

Många av de stora närströvskogarna, Stadsskogen, Bråstaskogen, skogen mellan Ökebron och Annedal-Aspenstorp, skogarna kring gruvan samt vid ”nya Vattentornet” har bedömts vara mycket värdefulla. Många besöker dessa områden och möjligheterna att ta sig till områdena är goda. För att säkerställa de höga värdena hos dessa områden krävs dels att områdena knyts samman samt får en tydligare koppling till staden.

Hela Stadsparken och områdena kring dammarna har bedömts som ett mycket värdefullt område. Även stråken som leder till Stadsparken har bedömts som mycket värdefulla. Stadsparksområdet är mycket välbesökt och är också det enda stora sammanhängande grönområdet i den centrala staden. I området kan många aktiviteter genomföras och det lockar besökare ur alla åldersgrupper.

Även samtliga kyrkogårdar har bedömts som mycket värdefulla områden.

Värdefulla områden

För de områden som har bedömts som värdefulla har framförallt två aspekter varit avgörande:

- Brister i tillgång, dvs. få eller otydliga inpassager eller barriäreffekter som gör dem otillgängliga vilket omöjliggör ett effektivt och frekvent användande.
- Området måste på grund av bristerna utvecklas för att blir mer attraktivt och därmed kunna värderas som mycket värdefullt.

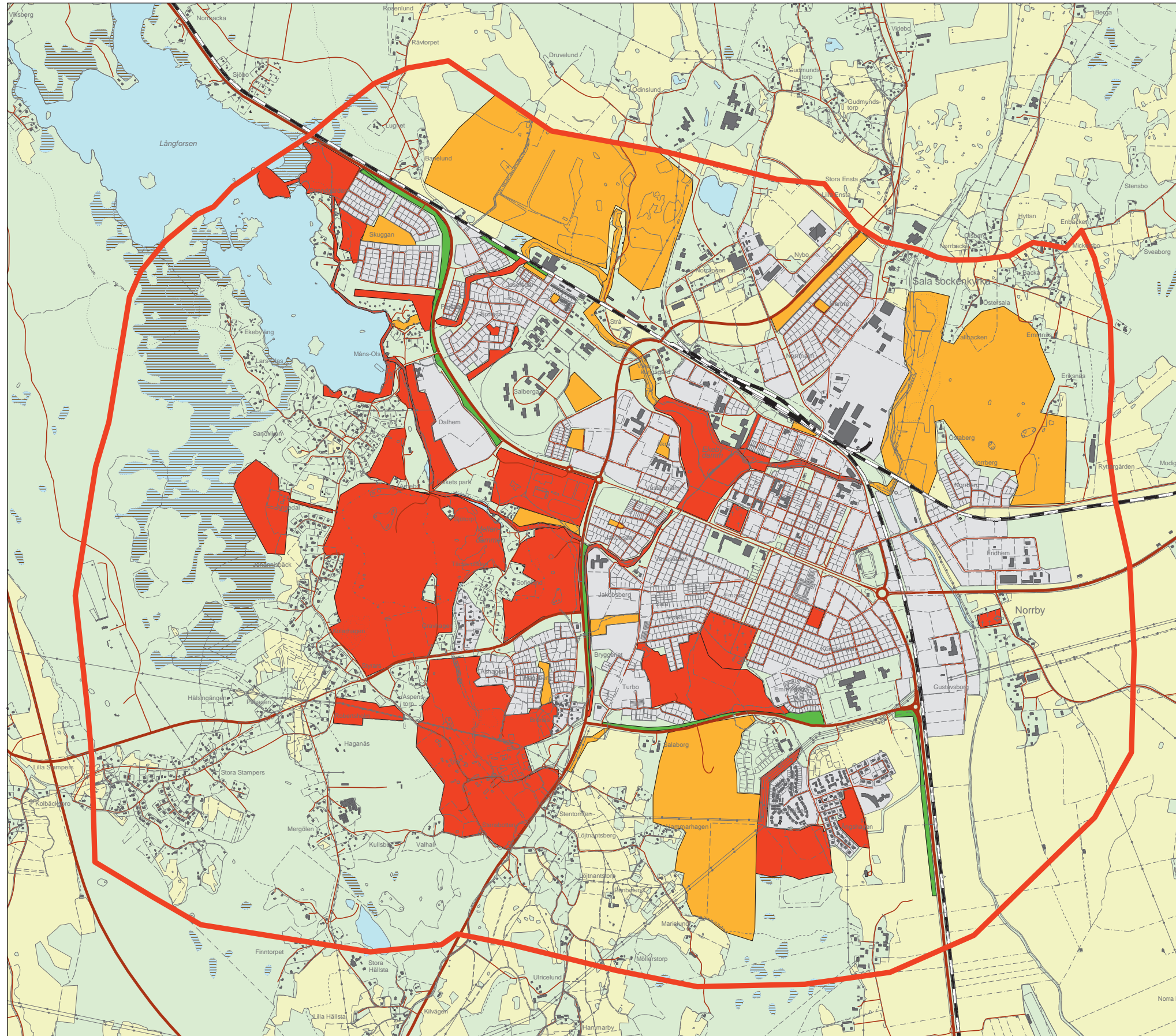
Sörskogen, delar av Stadsskogen och Norrbergsskogen har bedömts vara värdefulla närströvskogar. Ställningstagandet grundas på bristen på tillgänglighet till skogarna. Inpassagerna är få, svårtillgängliga och otydliga. Sörskogen kan endast nå från staden på ett säkert sätt på en broförbindelse över eller i en viadukt under Sörskogsleden. Norrbergsskogen har ingen naturlig koppling till staden. Både för Norrbergsskogen och Stadsskogen krävs att ett flertal barriärer måste korsas för att man ska kunna nå områdena. De tre områdena har stor potential för att klassas som mycket värdefulla områden, om problemen med inpassager och tillgänglighet kan åtgärdas.

Landskapet i Sagåns årum med de gamla lertäkterna, mellan Norrbergsskogen och Mamre har bedömts som ett värdefullt närströvområde, med behov av utveckling. Ställningstagandet grundas på bristen på tillgänglighet. Inpassagerna är få, svårtillgängliga och otydliga. För att nå området krävs passage av ett flertal barriärer. Området har ingen koppling till staden. Området har stor potential att klassas som ett mycket värdefullt område, om problemen med inpassager och tillgänglighet kan åtgärdas och området utvecklas.

Stråk, där möjligheten att följa stråken i sin helhet saknas, såsom Josefsdalsbäcken och Lillån/Sagån, har bedömts som värdefulla områden. Kan tillgängligheten till stråken förbättras kommer dessa områden att bedömas som mycket värdefulla.

Områden med annat värde

Viktiga gröna skydds-zoner, så som bullervallar, har klassats som områden av annat värde. Skyddet kan utgöra en viktig anledning till att områden innanför är av högt värde för rekreationen och vardagsfritiden.

Värdering
Rekreation och vardagsfritid

- Avgränsning
- Rekreation - Mycket värdefull
- Rekreation - Värdefull
- Rekreation - Annat värde

Biologisk mångfald

I anslutning till staden finns det glest bebyggda landskapet med skogspartier och odlade områden. I väster och norr finner vi de mer sammanhängande skogsområdena och i sydost helåkersbygden. Dessa landskap innehåller olika typer av värdefulla biotoper, varav de flesta används eller har använts, brukats och präglats av människan, med lång eller kort historisk kontinuitet. Människan har oftast haft eller har fortfarande en aktiv roll i objektens biologiska värden. Till den kategorin hör främst betes- och/eller slåttermarkerna. Här finner vi även olika biotoper som utvecklats biologiska värden efter det att människan upphört med brukandet. Till den kategorin hör till exempel våra kalkhällmarker, som tidigare var betydligt större och öppnare än idag. Dit hör även olika typer av kantzoner som tidigare varit öppna zoner mot åker, våtmarker eller öppet vatten, men som idag växt igen och därmed fått en viktig funktion som ledlinjer i landskapet.

Det biologiska innehållet och funktionen i objekten varierar därför högst avsevärt, både beroende på vilket artinnehåll som kan förväntas i biototypen, i vilken grad biotopen behöver förstärkas eller restaureras och hur isolerat i landskapet biotopen är. Ju större kontaktytor med andra liknande objekt biotopen har desto större blir biotopens värde. Utifrån det synsättet har de olika biotoperna klassats i tre olika värdenivåer.

Med ett långsiktigt förstärkningsarbete kan lägre klassade objekt höjas i värde, vilket i en del fall behövs. Det gemensamma för alla objekten är att de inte utan noggrant övervägande kan tas bort på grund av låg värdering, eftersom deras förekomster i planområdet redan är bräcklig. Ett långsiktigt mål med förvaltandet av naturvärden är att de ska bevaras. Då kan ytterligare förluster inte accepteras.

Mycket värdefulla områden

Med mycket värdefulla områden menas biotoper med koncentrationer av krävande arter eller utpekade miljöer. Följande områden värderas som mycket värdefulla områden:

- Kantzonen vid Gröna gången från Måns Ols till Ökebron
- Kantzonen vid Mellandammens västra strand
- Spridningskorridoren längs Josefsdalsbäcken ner till Väsby Kungsgård
- Pråmån från gruvan till kvarndammen Jakob Matts, västra sidan
- Kärret vid Finntorpsbrottet
- Kärret väster om Dahlem; utströmningsområdet från dammen
- Det öppna vattnet vid lergroparna, öster om Sagån
- Det öppna vattnet, laggen i våtmarken vid Kolarhagen
- Betesmarken vid Sala gruvby

- Slättermarken vid Krackelbacken
- Kalkhällarna vid Krackelbacken
- Kalkhällarna vid Solbohällarna
- Ädellövsbogen vid Lärkbacken och Hagaberg
- Den äldre barrskogen vid Lärkbacken

Värdefulla områden

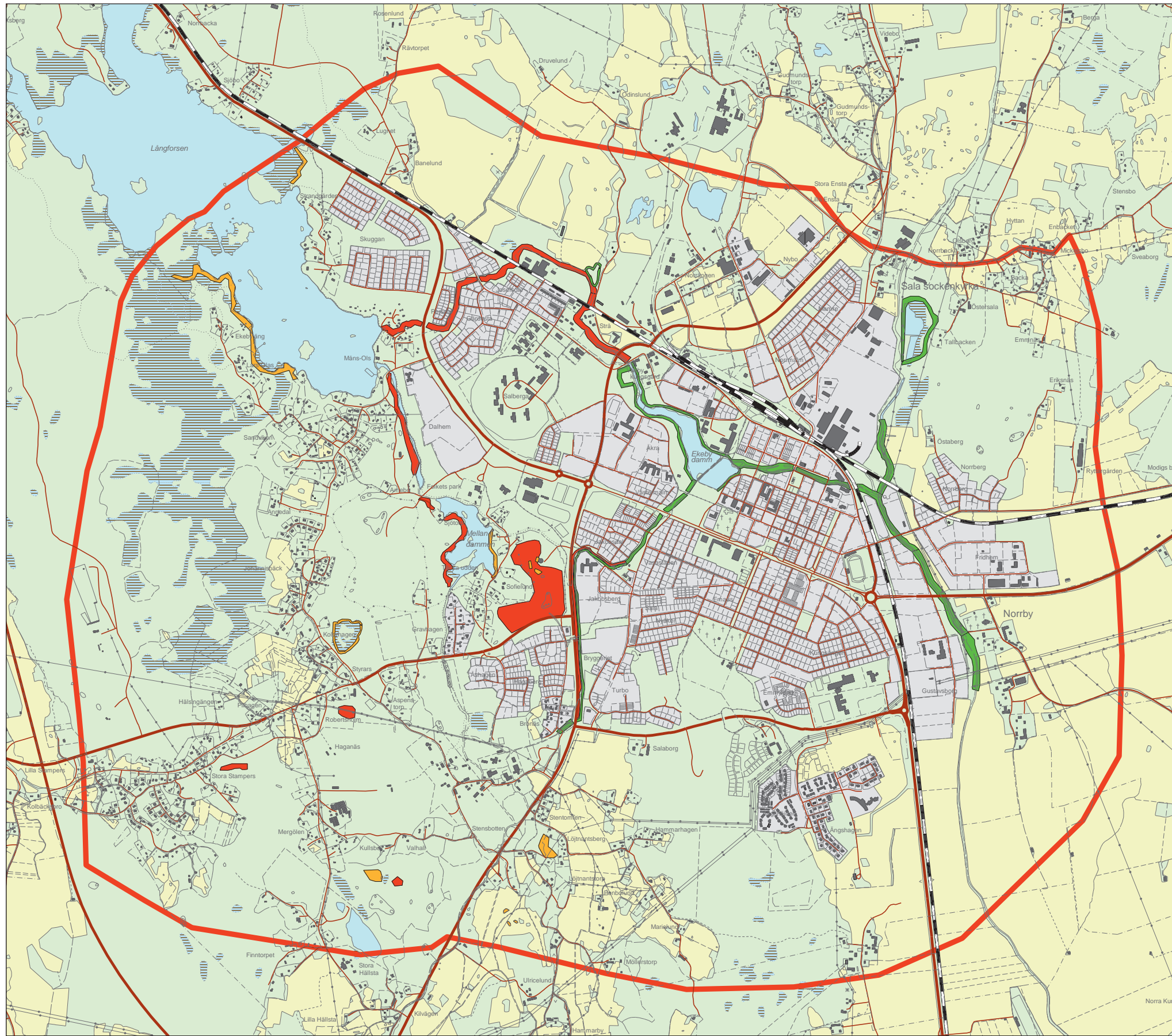
Med värdefulla områden menas biotoper med höga biologiska värden, men med förstärknings- och/eller skötselbehov. Följande områden värderas som värdefulla områden:

- Kantzonen innanför Brännholmen
- Kantzonen vid Mellandammen fram till Måns Ols
- Kantzonen vid västra sidan av Långforsen
- Kantzonen vid Mellandammens östra strand
- Kantzonen runt våtmarken vid Kolarhagen
- Kärret vid Folkets Park
- Kärret vid Dammboskid
- Rikkärr inom kalkområdet
- Det öppna vattnet vid lergropen utefter Josefsdals bäcken
- Betesmarken vid Mickelsbo
- Kalkhällarna vid Kullsbo Höllar
- Kalkhällarna vid Lärkbacken
- Ädellövsbogen väster om Löjtnantsberg
- Samtliga åkerholmar

Områden med annat värde

Till områden med annat värde räknas de biotoper som har biologiska värden, men som har stort behov av förstärkning/restaurering. Följande områden värderas till områden med annat värde:

- Kantzonen runt lertaget utefter Josefsdalsbäcken
- Kantzonen vid lergroparna öster om Sagån
- Övriga spridningskorridorer
- Våtmarken vid Sörskogstippen
- Hagmarkerna vid Johannisbäck
- Hagmarkerna vid Sandviken

Värdering biologisk mångfald

- Mycket värdefull
- Värdefull
- Annat värde
- Avgränsning

**Sala tätorts grönstruktur med riktlinjer
till Plan för Sala stad**

7

Sala tätorts grönstruktur med riktlinjer till Plan för Sala stad

Riktlinjerna för stadens grönstruktur utgör förslag. Dessa är sammanställda utifrån en analys av det underlag i form av inventeringskartor som upprättats samt den text som beskriver förutsättningar för och förhållanden som råder för biologisk mångfald samt rekreation och vardagsfritid. I detta avsnitt beskrivs de åtgärder som behöver vidtas för att nuvarande förhållanden ska förbättras. Här anges åtgärder möjliga att åstadkomma på kort eller längre sikt. Vissa förslag måste utredas vidare och hanteras i ett sammanhang med andra åtgärder, vissa kan hanteras i den ordinarie långsiktiga planeringen i samband med verksamhetsplanering och strategiska planer och andra kan hanteras i den ordinarie kommunala verksamheten.

Gemensamt för alla förslag är dock att de ger möjlighet till ett vidgat perspektiv samt att när åtgärder planeras och genomförs i skilda sammanhang så ska även dessa förslag införlivas och beaktas, då det är aktuellt.

Riktlinjerna är ett underlagsmaterial till den fördjupade översiktsplanen Plan för Sala stad. I fördjupningen kommer olika intressen att vägas mot varandra, där riktlinjerna för Salas grönstruktur är en aspekt. Vägledande för Sala kommuns arbete i framtiden kommer att vara de riktlinjer som antas i Plan för Sala stad.

Riktlinjer redovisas i kartan *Riktlinjer*. Markeringarna anger områden som behöver utvecklas eller förbättras, vissa av riktlinjerna är numrerade för att de lättare ska återfinnas på kartan.

Utveckla områden, inpassager och stråk för rekreation och vardagsfritid

Lekplatser

Tillgång till lekplatser inom 200 meter saknas för många bostadsområden i Sala. Att anlägga nya platser för lek i redan byggda miljöer kan vara svårt, på grund av brist på ytor. I vissa fall kan befintliga ytor ändras för detta ändamål. En annan lösning, om plats saknas, kan vara att åtgärda de brister som konstaterats på befintliga lekplatser, höja deras kvalitet och attraktionskraft. Det kan handla om lekvärdet, åldersaspekter, handikappanpassning och tillgänglighet, säkerhet m. m. Detta kan innebära att lekplatsen får ett större reellt upptagningsområde än 200 meter. Översyn och åtgärder bör utföras framförallt på lekplatserna i Skuggan, Persdal, Norrberg, Mamre och Kungsängen.

När nya bostadsområden planeras bör lekplats ingå i planen, om det inte redan finns tillgång till lekplats inom 200 meter.

Grönområden i nya industrimiljöer

Vid planering av nya områden för industrier och arbetsplatser ska hänsyn tas till människors behov av rekreation och utevistelse även under arbetsdagen. Offentliga och allmänt tillgängliga grönområden måste beredas plats för, även i denna typ av områden. En genomtänkt grönstruktur har, även i dessa områden, stor betydelse för människors välbefinnande, för luftkvalitet, lokalklimat och områdets identitet. Grönområde i nya industrimiljöer möjliggör även lokalt omhändertagande av dagvatten, där dagvattnet såväl kan renas som vara en del i skapandet av en vacker miljö för biologisk mångfald och rekreation.

Nya grönområden

Här anges de områden som identifierats vara i behov av nytt grönområde, alternativt att befintligt grönområde behöver utvecklas. Dagvattnet kan vara en resurs vid utvecklandet av nya och befintliga områden. Många möjligheter finns att kombinera rening av dagvatten med skapande av nya och utvecklande av befintliga grönområden.

Utveckla nytt grönområde på Fridhem (nr 1)

Det industriområde i Sala tätort som idag saknar tillgång till grönstruktur är Fridhem. Ett nytt grönområde på Fridhem behöver därför anläggas.

Utveckla nytt grönområde i Östra kvarteren (nr 2)

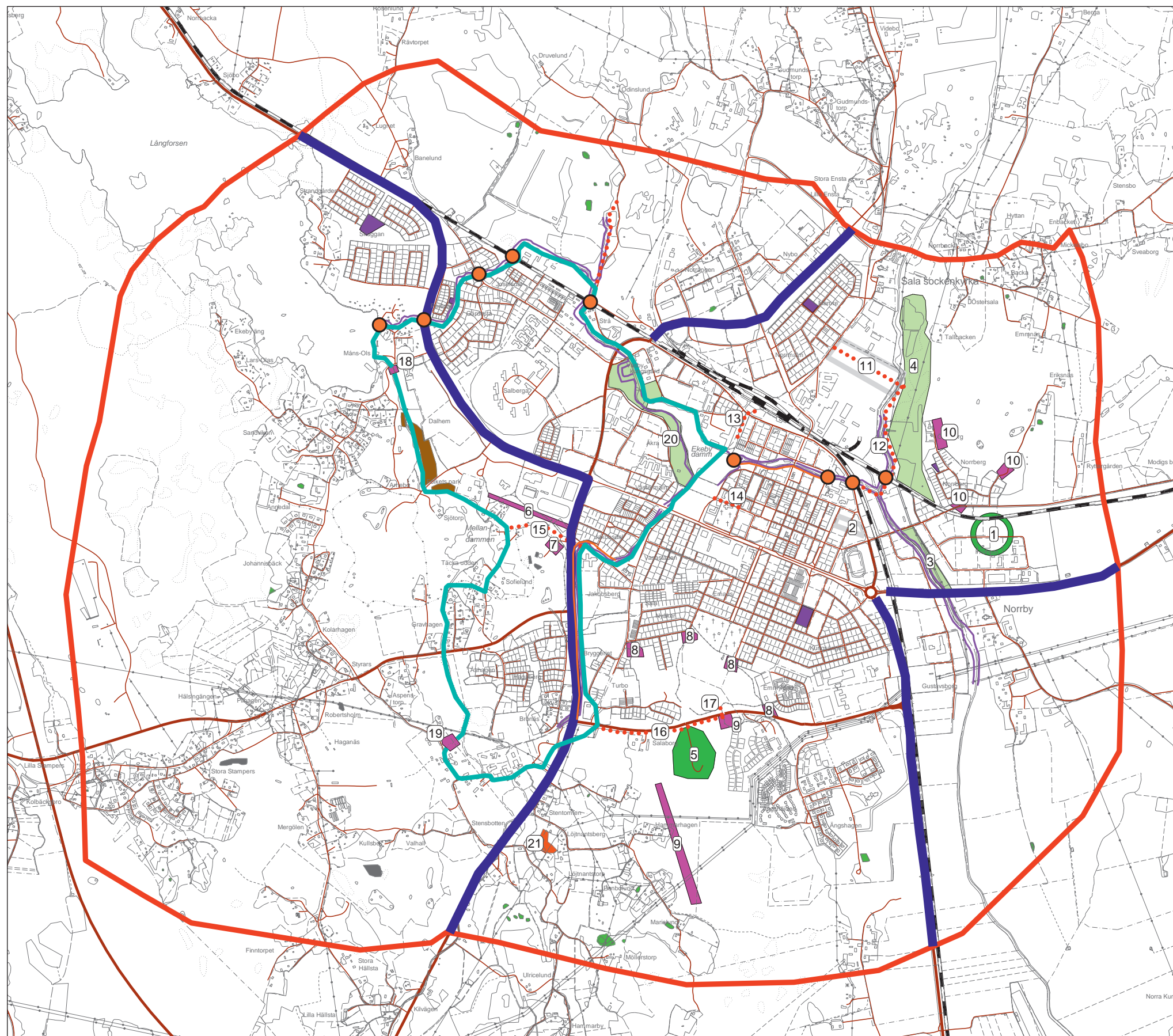
Planering sker för bostäder med inslag av handel. I detta sammanhang bör även planering för offentliga parker, torg eller platser ingå.

Detta område utgjorde historiskt den plats där kålgårdarna och den gamla Stadsparken, Stadsträdgården, var belägna. Plats för allmänna parkytor i planeringen för området skulle dels tillgodose de planerade bostädernas behov av grönstruktur men även till stor del undanröja de briser i tillgång på grönstruktur som finns i de centrala delarna av staden.

Utveckla grönområde utefter Sagån mellan reningsverket och Uppsalavägen (nr 3)

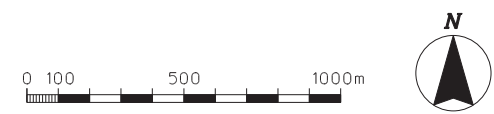
Området är attraktivt, med sitt läge utefter Sagån. Det behöver förstärkas till innehåll och knyts bättre an till industriområdet. Det skulle kunna utgöra en betydelsefull del av grönstrukturen om det kunde knyta samman med övriga delar av Sagån med intilliggande rekreationsytor. Sammanhangen finns, men behöver förstärkas och barriärer överbryggas.

Sagåns lopp genom staden är en viktig länk från helåkerslandskapet in i staden och den fungerar som spridningsväg för vattenanknutna växt- och djurarter. Idag har vattendraget karaktär av kanal, men den skulle kunna förbättras med hjälp av lämplig

Riktlinjer

- Bevara den biologiska mångfalden, sumpskog
- Restaurera och förstärk den biologiska mångfalden, åkerholmar
- Restaurera och förstärk den biologiska mångfalden, ädellövskog
- Restaurera och förstärk den biologiska mångfalden, öppna hållar
- Avgränsning
- Utveckling av kulturstråk
- Utveckla stråk
- Utveckla stråk - biologisk mångfald
- Utveckla stadens entréer
- De tre viktiga stråken
- Nytt grönområde
- Tydliggör inpassager
- Utveckla området - annan markägare
- Utveckla grönområde
- Utveckla lekplats
- Överbygg barriärer i vattendrag

vegetationsetablering. Utrymme utefter ån finns för att anlägga biologiska värden, skapa attraktiva gångstråk samt att behålla utrymmet för underhållet av vattendraget, vilket är av stor betydelse för sänkningsföretagen.

Utveckla Gamla lertäkterna vid Sagån (nr 4)

I detta område bör stigars kvalitet och sammanhang förbättras, utsiktspunkter anordnas genom borttagning av vegetation och förstärkning av höjdpunkter. Angöringspunkter och besöksstationer med möjlighet till parkering, information, sitt- och grillplatser kan anläggas. Fågeltorn, plattformar och gömslen, med pedagogisk information, vid lertäkterna gör det möjligt att studera det rika djurlivet. Målet är att öppna området för högkvalitativa upplevelser för en naturintresserad allmänhet samt att få det att fungera som "studierum" för skolornas utomhusförlagda naturundervisning.

Silverhöjden (nr 5)

Sörskogstippen som ligger i Sörskogen fungerar idag som kommunens egen tipp för schaktmassor. Det finns en vision och plan för att tippen, när den avslutats, ska omvandlas till ett rekreationsområde, Silverhöjden. Omvandlingen planeras vara slutförd omkring år 2040.

Tydliggör inpassager till grönområden

Inpassager är viktiga för att människor ska hitta in i de grönområden som finns i staden och dess närhet. Det måste finnas tydliga kopplingar mellan stadens områden. Dessa kan upprättas genom anläggande av stigar, ökad tillgänglighet, pedagogisk skyltning m. m.

Gemensamt för alla inpassager är:

- De fungerar väl för människor som vet var de är belägna och vilka värden som kan påträffas om man kliver in.
- Det är viktigt att de bevaras och tydliggörs.
- Att information om de värden och aktivitetsmöjligheter som finns måste placeras i anslutning till tydliga, iordningställda och strategiskt belägna platser.

Genom denna insats, kombinerat med åtgärder i skogen, kan området få ett väsentligt ökat besöksantal eftersom värden då tydliggörs och tillgängligheten ökar.

Nedan följer de inpassager som är i behov av att tydliggöras.

Tydliggör inpassager mellan Lärkans sportfält till rekreations- och friluftsområdena kring Lärkbacken (nr 6)

Genom att tydliggöra de viktigaste inpassagera till grönområdena underlättas människors tillgång till viktiga rekreations- och närströvområden. I den vision för utveckling av området som togs fram 2009 finns följande förslag redovisade¹⁰:

- Tydligare kopplingar till redan existerande funktioner som löparspår, vandringsleder och Hälsospår kommer att öka tillgängligheten och främja ett breddat nyttjande av olika aktiviteter både inne och ute.
- Föra in omgivande parkkänsla i området som visuellt då smälter samman med omgivande strövområde och naturmark.
- Framhäva och betona siktlinjer genom området, t. ex. från entrén från Dalhemsleden upp mot skogen för att knyta området till omgivningen och topografin.
- Öppna upp sportområdet med fler entréer som bjuder in besökare till området.
- Skapa en självklar mötesplats inom området, ett entrétorg med många funktioner.

Tydliggör inpassager från Gröna gången till Lärkbacksskogen–Vattentornet (nr 7)

Det finns en stor otydlighet för den inte lokalt orienterade hur man kan nå intressanta områden i Lärkbacksskogen vid Gröna gångens fortsättning från Stadsparken. Mellan Jakob Matts kvarn och entrén till skogen och Gröna gången, vid uppfarten till Vattentornet, behöver åtgärder utföras. På ett tydligt sätt måste det annonseras att här finns viktiga inpassager till mycket värdefulla områden samt lämpliga fortsättningar på de stråk man slagit in på.

Tydliggör inpassager till Bråstaskogen (nr 8)

Skogen har fyra viktiga huvudinpassager. Två av dem riktar sig mot staden och finns i anslutning till Nya kyrkogården. Gång- och cykelvägar leder in i och genom skogen. Dessa entréer har stor betydelse för boende i områdena mot Sörskogsleden för förbindelse med centrum, för skol- och förskolegrupper som vistas i skogen, för motionärer och människor som söker upplevelser och aktiviteter i skogen.

En annan viktig inpassage, för ett stort antal boende i bland annat Bryggeriet, är den vid gamla Vattentornet. Den är uppmärksam och säkrad i detaljplanplan för området. I anslutning till denna inpassage ligger en numera igenlagd lekplats, med stora ytor som saknar funktion. Denna plats, som gör inpassagen otydlig och svårskött, skulle med detta synsätt kunna få en ny funktion som anknyter till inpassage, aktiviteter och de värden och funktioner som finns i skogsområdet.

¹⁰Vision-Larkan, <http://www.sala.se/Bygga-bo/Aktuella-projekt/Vision-Larkan/>

Den fjärde inpassagen av betydelse, en gång- och cykelväg, finns från Emmylundsområdet. Den har betydelse för såväl de boende i området som för Kungsängsgymnasiet m. fl. Den är belägen mellan Sörskogsleden och gamla Bråsta lantmannaskola. Den före detta skolans trädgård är allmänt tillgänglig, men lite utnyttjad. Här finns möjlighet att, i samband med gång- och cykelvägen, ordna välkomnande ytor med aktiviteter och information i anknytning till skogen.

Tydliggör inpassager till Sörskogen (nr 9)

Skogen är från staden sett belägen på andra sidan Sörskogsleden. Inpassagerna är idag få och svårtillgängliga, antingen måste man ta sig över eller under vägen. I båda fallen innebär det svårigheter för människor med handikapp att komma till området. I dessa fall finns endast bilen som möjlighet. Tillgången till området kommer dock förbättras i takt med att Silverhöjden iordningställs, då det planeras för handikappanpassade stråk.

En inpassage kan idag samplaneras med den ovan beskrivna från Emmylundsområdet. Här kan sammanhangen mellan Bråstaskogen och Sörskogen tydliggöras och information lämnas om de möjligheter som Sörskogen erbjuder.

I Hammarhagen planeras för ny bebyggelse och en detaljplan har upprättats. En fortsatt bebyggelseutveckling kan förväntas. I samband med denna planering är det viktigt att det sker en medveten planering för strategiskt belägna inpassager i Sörskogen. Dessa bör placeras i anslutning till etablerade stråk där sambanden med värdefulla rekreationsområden i skogen och anslutningen till staden måste beaktas. Inpassagerna kan bli viktiga utgångspunkter för de boendes val hur man väljer att färdas in till stadens centrum. Här finns möjlighet att knyta ihop intressanta områden i skogen med staden genom anlagda gång- och cykelvägar, vilket gör det möjligt att välja cykeln i stället för bilen. Samtidigt blir man bekant med de värden som skogsområdet representerar. Belysning utefter gång- och cykelstråken gör det även möjligt att knyta an till intilliggande motionsspår och Hälsospår i Bråstaskogen m. m.

Tydliggör inpassager till Norrbergsskogen (nr 10)

Utefter Långgatan, på vägen mot ridanläggningen Salaortens Ryttarförening (SORF), finns två infarter till bostadsområdet Norrberg. Dessa infarter är viktiga inpassager till Norrbergsskogen och intilliggande årum utefter Sagån. Dessa två infarter, belägna intill järnvägen och industriområdet Fridhem, signalerar inte idag att viktiga områden för rekreation och friluftsliv samt för biologisk mångfald finns några hundra meter norrut. Området utefter vägen är trångt och olämpligt för anläggning av angoringsplatser men här bör tydliga anvisningar utefter vägen peka på de olika möjligheter som respektive inpassage kan erbjuda.

Gröna gången är en del av Gruvdammsrundan.

Där bostadsområdet avslutas mot norr, i angränsning till årummet och skogen, finns möjlighet att på ett tydligt sätt anordna inpassager med anläggningar och information om områdets kvalitéer.

Utveckla stråk för rekreation och vardagsfritid

Stråken är en viktig del för att möjliggöra rekreation och vardagsfritid. De är en förutsättning för att människor ska ta sig ut i de omgivande grönområdena på ett säkert och tillgängligt sätt. Stråken ska utvecklas så att man enkelt utan komplicerade omvägar kan ta sig mellan platser. Pedagogisk skyltning kan krävas.

Utveckla stråk från Mamre över Sagån (nr 11)

Ett iordningställt och allmänt tillgängligt stråk, med gångväg och bro, i anslutning till industriområdet vid Mamre möjliggör passage från bostads- och industriområden över Sagån. De boende och de som arbetar på industriområdet får då tillgång till värdefull grönstruktur, strövskogen Norrbergsskogen samt hela årummet med de gamla lertäkterna intill Sagån. I riktlinjeskartan markeras ett område där detta stråk skulle kunna finnas.

Utveckla stråket Årummet–Gamla lertäkterna–Norrbergskogen (nr 12)

Stråket österut från Stadsparken, årummet kring Lillån, blir otydligt vid Hyttgatan och upphör vid Väsbygatan. Genom att åtgärda barriärerna Väsbygatan och de två järnvägs-linjerna, med över- eller undergångar, öppnas intressanta möjligheter. Från centrala Sala kan man då nå de värdefulla områdena Norrbergsskogen samt de gamla lertäkterna utefter Sagån. Liksom vid stråket utefter Josefsdalsbäcken krävs stora investeringar och dessa åtgärder måste vägas mot andra behov i ett större sammanhang. Genom att visa på möjligheter kan åtgärder göras i samband med andra förändringar som har andra syften utefter stråket. En medvetenhet om stråkets betydelse kan då göra att stråket kan byggas ut successivt, utan mer än marginellt tillkommande kostnader.

Tydliggör stråk mellan järnvägsstationen och Stadsparken (nr 13)

Till järnvägsstationen kommer många som inte är bekanta med Salas struktur och geografi.

Det är mycket otydligt när man lämnar stationsområdet att en viktig inpassage till stora centrala parkområden är belägen alldeles intill, söder om Väsbygatan. Befintliga parkeringsplatser och busstorg gör det svårt att förstå åt vilket håll man ska gå för att nå parkområdena. För att skapa tydlighet måste befintliga anläggningar förändras, vilket är svårt utan ingrepp i nuvarande funktioner. Tydliga orienteringstavlor och skyltning kombinerat med en anlagd inpassage vid Väsbygatan–Stureparken kan under en övergångsperiod väsentligt förbättra situationen.

Vid en kommande översyn av området, bildande av ett tydligare och mer funktionellt resecentrum, måste även detta områdes kontakter med staden och viktiga grönområden beaktas.

Tydliggör stråk mellan Stora Torget och Stadsparken (nr 14)

Rutnätsstaden med Stora Torget och området där Stadsparken nu är belägen, intill vatten-systemet med Ekeby damm, är delar av samma stadsbildning och historiskt intimt sammanlänkade. Staden har fortfarande en tydlig avgränsning mot parkområdena, som när de anlades kom att utgöra stadens stora gröna lunga. Sambanden mellan staden och parkområdena är därför av största betydelse.

Från Stora torget finns två inpassager till Stadsparken. Den ena via Drottninggatan och den andra via Gruvgatan, infogade i rutnätet. Båda är viktiga, men den via Gruvgatan är den viktigaste och mest frekventerade. Den är ett primärt gång- och cykelstråk.

Passagen utefter Gruvgatan, mellan torget och Stadsparken, bör därför i första hand förbättras. Trots det korta avståndet finns ingen visuell kontakt mellan områdena. Vid de förändringsarbeten som på senare tid ägt rum har denna aspekt inte uppmärksamats,

eller ansetts viktig. Det har i stället på delsträckor handlat om avskilda trafikfrågor eller lösningar på praktiska problem vid enskilda fastigheter. Inget helhetsgrepp har tagits.

Gatan karaktäriseras av en markant nivåskillnad som gör att torget och Stadsparken inte syns från respektive plats, en genomgående gång- och cykelväg med olika beläggning och läge. Gruvgatan upphör för biltrafik vid Aguéligatan. På senare år har samma belysningsarmaturer som kring torg och gågator anlagts fram till Ekebygatan, vilket är ett steg i rätt riktning.

En utredning har gjorts som visar på möjliga lösningar för inpassagen i Stadsparken, med justeringar av Ekebygatan inklusive övergången till parken, flytt av kiosk och buss-hållplatser m. m. Denna del kommer att konkretiseras under 2013.

En samlande gestaltning från torget in i Stadsparken, där utformning, material och linjer samspelar, skulle länka samman centrum och Stadsparken på ett för staden som helhet värdefullt sätt.

Utveckla stråket Gröna gången från Jakob Matts kvarn till Mellandammen vid Folkets park (nr 15)

Det finns ett tydligt stråk som följer Pråmån från Stadsparken till Jakob Matts kvarn vid Gruvvägen. Där leder stråket ut på Jakobsbergsgatan och det är lätt att hamna på fel väg om man vill fortsätta till Gröna gången. Vägen utefter kanalen, passagen över den vita bron och under Västeråsleden måste ges ett tydligare sammanhang med det befintliga stråket från Stadsparken.

I anknytning till Lärkans sportfält, på andra sidan Västeråsleden, finns flera vägval för att nå fram till Gröna gångens tydliga fortsättning utefter Mellandammen. Går man upp mot Vattentornet kan man finna ett stråk som viker av till höger en bit upp i backen. Detta leder ut på Mellandammsvägen och på vägen fortsätter man till höger fram till fortsättningen utefter Mellandammen.

Fortsätter man på gång- och cykelvägen, mellan Lärkbackskogen och Lärkans sport-fält, och viker av till vänster innan Lärkbackskolan når man samma punkt.

Gemensamt för dessa båda stråk, som ska förbinda stråket från Stadsparken med Gröna gången vid Mellandammen, är att de är naturliga för den hemmastadde men svårtydda för den oinvigde. Det finns inget som berättar vilka upplevelser som väntar om man fortsätter. Vet man vad som väntar finns ingen vägledning för att hitta rätt.

I första hand bör stråket från vattentornsvägen förbättras. En tydlig inpassage som tidigare beskrivits förbättrar vägledning från staden. Stråket måste förtydligas när man når Mellandammsvägen, där det sammanfaller med stråket mellan gruvan och Måns Ols. Stråket utefter gång- och cykelvägen är bättre ur tillgänglighetssynpunkt, varför även det måste förbättras och tydligare visa på vägen till Gröna gångens entré vid Mellandammen.

Stråk förbi Jakob Matts kvarn.

Utveckla stråket Gruvraset till Sörskogen (nr 16)

Ett nytt stråk från "Gruvraset" i korsningen Sörskogsleden/Västeråsleden till Sörskogstippen behöver anläggas. Sörskogstippen kommer på sikt att utvecklas till Silverhöjden, ett planerat rekreationsområde för alla. Tillgängligheten till detta område och Sörskogen kommer att förbättras på ett avgörande sätt om detta stråk anläggs. I planen för utveckling av området finns dessa tankar redovisade.

Utveckla ett nytt stråk från bron över Sörskogsleden till Sörskogen (nr 17)

Ett nytt stråk från bron över Sörskogsleden till den planerade Silverhöjden behöver på sikt anläggas. Det gör det möjligt att nå det planerade rekreationsområdet från flera delar av staden.

Kulturstråk

På kartan *Riktlinjer* har ett kulturstråk markerats som sträcker sig från Stadskärnan till gruvan via Måns Ols och åter till Stadskärnan. Utveckling av stråket kan göras på detta sätt:

- **Tydliggör inpassager mellan Måns Ols och Gröna gången (nr 18)**

Sambandet rutnätsstaden, gruvan och Måns Ols är av stor betydelse. En översyn av Måns Ols-området har gjorts på uppdrag av kommunstyrelsen. Där belyses även otydligheter i inpassager och åtgärder föreslås. Otydligheter uppstår när Gröna gången lämnar Långforsen och fortsätter längs kanalen mot gruvan. Vid Utvärds- huset kan flera vägar väljas som leder åt olika håll. Här måste det bli tydligt, inte bara genom skyltning, hur man går för att fortsätta vandringen längs Gröna gången. Måns Ols-vägen med gång- och cykelvägen och kanalen i en trumma under vägen gör att inpassagen på Gröna gången blir underordnad i sammanhanget. För att tydliggöra krävs en kvalitetshöjning av passagen från utvärds- huset som markerar att man ska följa vattenvägen. Detta kan ske genom ljussättning som markerar passagen över vägen och en synlig portal eller liknande som fungerar som vägvisare och landmärke.

- **Tydliggör inpassager från gruvområdet till skogen norr om gruvan och stråket mot Mellandammen och Måns Ols (nr 19)**

Från det centrala gruvområdet är det lätt och intressant att följa vattenvägen i stort sett oavbrutet till Måns Ols. I gruvområdet är det dock svårt att förstå att vid Gröna spelet, synligt från Drottning Christinas väg, finns startpunkten för denna vandring. Redan uppe vid vägen, vid entrén till den samlade bebyggelsen, måste inpassagen tydligt anges. Det kan ske genom upprustning och tillgänglighets- anpassning av entrévägen, tydlig information och vägvisning, kartblad m. m.

- **Utveckla stråket Stadsparken–Väsby kungsgård–Stadsskogen–Måns Ols**

Genom att öppna stråket utefter Josefsdalsbäcken, mellan Stadsparken och Väsby Kungsgård, och samtidigt göra entréerna tydliga, blir tillgång till viktiga gröna områden möjlig och den historiska kopplingen mellan staden och kungsgården återupprättas. Genom passage av Väsbygatan, som nu är möjlig på båda sidor Josefsdalsbäcken, kan man genom små åtgärder följa bäcken fram till järnvägen. Här krävs kraftfulla insatser för att stråket ska kunna få en fortsättning.

Planering och riktlinjer bör därför tas fram för en framtida förbindelseänk mellan staden och Stadsskogen, via kalkbackarna norr om Strås gamla anläggning och utefter anslutningsbäcken till Josefsdalsbäcken. Det är viktigt att anlägga lättgångna stråk genom den kuperade terrängen som anknyter till vandringsleden (Gruvdammsrundan) i Stadsskogen. Till dessa stråk kan anknytningar göras till naturminnet, kalkbrotten som det badas i, intressanta floralokaler. Det bör även tillföras värden som underlättar för och lockar till besök, så som anlagda rastplatser med sittplatser, väderskydd och grillplatser m. m.

En intressant, men svår genomförbar, fortsättning på stråket från Stadsparken vore att kunna följa Josefsdalsbäcken i sin helhet från Ekeby damm till Måns Ols. Detta stråk kräver ytterligare passage av järnvägen, passage över Dalhemsleden och anläggning av stråk utefter bäcken genom arrendeområdet. Många intressen kolliderar, stora investeringar krävs och dessa åtgärder måste vägas mot andra behov i ett större sammanhang. Genom att visa på möjligheter kan åtgärder göras i samband med andra förändringar som har andra syften utefter stråket. En medvetenhet om stråkets betydelse kan då göra att stråket kan byggas ut successivt, utan mer än marginellt tillkommande kostnader.

- **Utveckla stråket Sala silvergruva–Måns Ols**

Mellan moderna gruvan och Måns Ols finns behov av förtydliganden av huvudstråkets fortsättning samt anläggning av mindre passager. Det handlar i första hand om att synliggöra vattenvägen genom röjning av vegetation men även om tydlighet där kanalen går under jord, vid passage av Fagerstavägen, utmed Mellandammsvägen samt ingången längs med Mellandammen vid Folkets park.

Alternativa stråk, såsom den påbörjade historiska vandringen Gruvans Väg, bör även studeras och tydliggöras genom informationsskyltar, kartblad m. m.

Utveckla besöksstationer och tätortsnära vandringar

Tätortsnära vandringar och leder på befintliga vägar och stigar, med nya eller kompletterade besöksanläggningar (stationer) strategiskt belägna i områdena, behöver markeras och tydliggöras, genom kartor, skyltar etc. Vandringarna kan då utvecklas i tillgängliga, intressanta och säkra miljöer mellan och i mycket värdefulla och värdefulla områden.

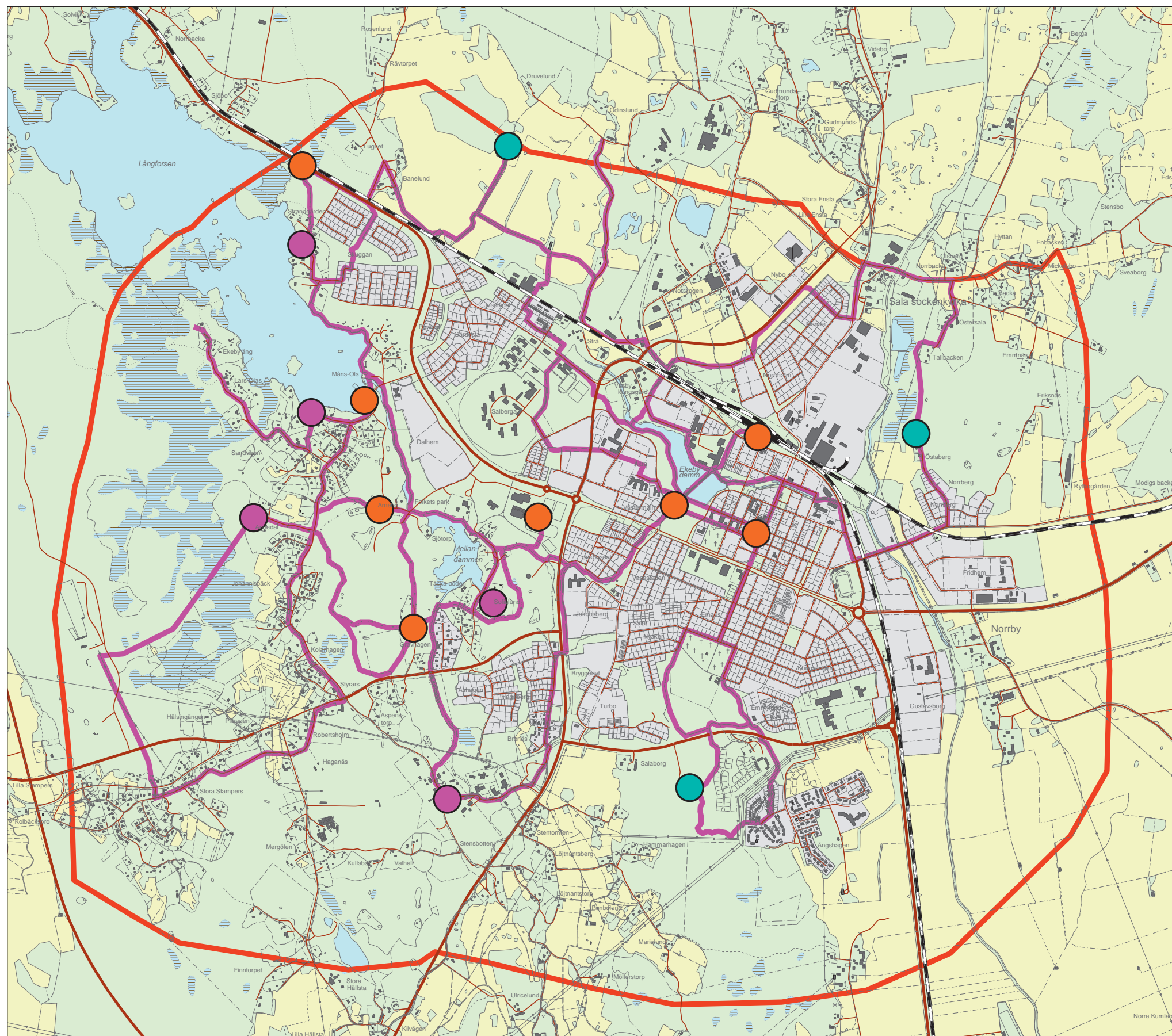
Del av den gamla gruvvägen till Måns Ols.

Områdena kan utvecklas och få en högre status, bli intressantare, besöksmöjligheterna förbättras och besöksfrekvensen ökar.

Föreslagna besöksstationer är belägna utefter de beskrivna tätortsnära vandringarna. De ska vara placerade på strategiska och intressanta platser, som man gärna besöker. Beroende på lokalisering kan de innehålla information om platsen, kartmaterial om vandringarna, sittplatser, parkering, väderskydd, grillplats, sittplatser, toalett, bad, servering m. m. I många fall kan befintliga platser utvecklas medan i andra fall krävs anläggning av helt nya. Gemensamt för alla är att de ska ges en profil som gör sammanhangen mellan dem tydliga. Man ska tydligt se att man befinner sig på en tätortsnära vandring och lätt kunna orientera sig inför fortsatt promenad.

Totalt sexton besöksstationer har föreslagits, varav många är etablerade platser som behöver ges en ny profil och kompletteras med lämplig utrustning. Se karta *Besöksstationer och tätortsnära vandringar*.

Besöksstationer och tätortsnära vandringar

- Avgränsning
- Stråk
- Befintlig besöksstation
- Befintliga stationer som kan utvecklas
- Ny besöksstation

Utveckla och bevara områden och stråk för biologisk mångfald

Den biologiska mångfalden i stadens gröna struktur måste utökas och befintliga värden tydliggöras. Parker och tätortsnära natur har goda förutsättningar för biologisk mångfald, delvis på grund av att inga ekonomiska avkastningskrav ställs på marken. En svårighet är den tradition av intensiv parkvård som finns, med krav på städning och prydlighet. Dessa krav på att göra ett "gott arbete" finns både hos personalen och hos allmänheten. Utbildningsinsatser för personalen krävs för att klargöra effekter av nuvarande åtgärder, ge nya synsätt och kunskap om värdet av en rik närmiljö. Pedagogiska exempel med information i form av skyltning och informationsvandringar måste dessutom till för att ändra synsätt, från "vanvård" till "mångfald". Personalens kunnande och medvetande om parkernas alla värden gör dem då till ambassadörer gentemot besökarna.

Det finns ett ökat behov av att ta tillvara biologiska värden i stadens olika rum och utveckla dessa så långt det går för att erbjuda upplevelser av natur och kultur även i människors hemmiljöer. Därmed ökas kunskapen, insikten och förståelsen för dessa värden.

Det finns två viktiga aspekter på stadens biologiska mångfald:

- Leder, förbindelselänkar och passager, befintliga och nya, i stadens gröna stråk måste förstärkas och utvecklas. Barriärer måste överbryggas. Vid stadens tillväxt har stråk brutits på många ställen med negativa konsekvenser för människor och djurliv. Det finns ett starkt behov av att återupprätta de ursprungliga sambanden.
- Parkernas innehåll i form av slåtterytor, blomsterängar, liggande och stående död ved, fredade zoner för djurliv och fåglarnas häckning, rikare vattenmiljöer, iordningställda passager för djurlivets vandringar m. m. måste utvecklas. Detta måste ske med nogsamt beaktande av invånarnas trygghet, säkerhet och upplevelser av en välskött stad som man fortfarande kan känna stolthet över att bo i.

Utveckla och bevara områden för att gynna den biologiska mångfalden

Nedan redovisas områden som behöver bevaras och/eller utvecklas för att gynna den biologiska mångfalden.

Utveckla Åkra trädgård (området mellan Ekeby damm och Strandvägen, från Stadsparken till Väsby Kungsgård) (nr 20)

Åkra trädgård har stort värde för såväl rekreation och vardagsfritid som för den biologiska mångfalden. Nedan beskrivs utvecklingsmöjligheter utifrån båda aspekterna.

I området finns en tradition av odling, Åkra gård fanns här på 1930-talet. Idrott, en inhägnad grusplan var i bruk för fotbollsspel och evenemang fram till 60-talet. På senare tid har här varit tälmöten, biovisning, hunduppvisning m. m. Området är den enda centralt belägna ytan med utrymme för aktiviteter som kräver plats.

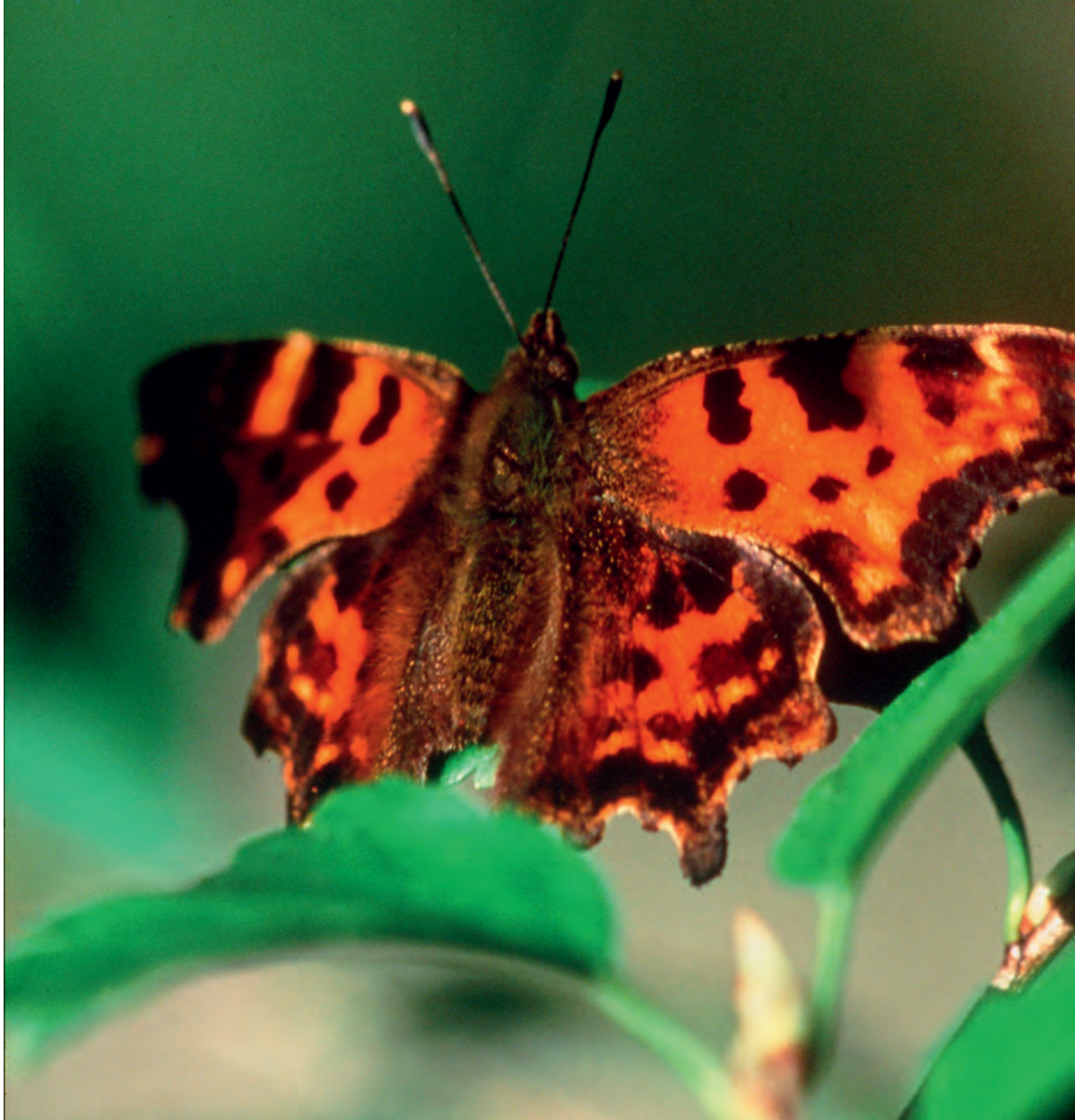
Utveckling av området för rekreation och vardagsfritid kan ske genom att det upplåts för odling i någon del. Det finns globalt ett ökande intresse för stadsodling. Denna stadsodling, som skiljer sig från den traditionella kolonilotten, ska bedrivas under kommunalt huvudmannaskap och tillför park- och stadsmiljön stora värden då den är tillgänglig för alla. Här kan människor få utrymme för odlingslust samtidigt som man kan få grönsaker, bär och frukt med stor kvalitet.

Utveckling kan även ske genom att lek- och idrottskaraktären tillförs nya spännande aktivitetsmöjligheter. Området med kringland vid den befintliga bangolfanläggningen, inklusive nuvarande byggnad som inrymmer kiosk, servering, toaletter m. m., har stora befintliga kvaliteter. Området kan rustas och förnyas och tillföras anläggningar som skatepark, multisportanläggning, cykelbanor, grill- och sittplatser, ny bangolf m. m. tillsammans med den befintliga beachvolleyplanen. Området ska alltid vara öppet för spontana aktiviteter och skulle kunna bli en stor tillgång för stadens ungdom med behov av rörelse och aktivitet, som inte är organiserad i någon idrottsförening.

Utveckling av området kan även ske genom en medveten planering som möjliggör utrymmeskrävande arrangemang. Stora centrala ytor måste göras tillgängliga. Tillfartsvägar, parkeringsplatser, ljussättning, tillgång till el m. m. måste studeras i sammanhang med ovan beskrivna utvecklingsmöjligheter. Närheten till befintlig bebyggelse begränsar möjligheten till arrangemang med höga ljudvolymmer.

Träningsredskap, Åkra trädgård.

Utveckling av den biologiska mångfalden i området kan ske genom att faunadepåer¹¹ (döda veddepåer) anläggs, komplettering sker med plantering av buskage och anläggande av ängsmark som ger naturliga boplatser. Vattenmiljön, och då främst strandzonen, förses med en zonerad vegetation som hör sötvattenstrandängen till, gärna med ett litet inslag av död ved i vatten vilket idag är en mycket stor bristfaktor. Vattenområdet kan utvidgas och föras in i parken och bilda grunda partier med strandängar och broar. Eventuellt kan förutsättningarna för att omföra dagvatten till dessa delar klargöras. Pedagogiskt och praktiskt kan biologisk vattenrening då åskådliggöras. En förutsättning för att restaureringen ska lyckas är att informationsplatser skapas som förklarar vad som görs och vilket målet med åtgärderna är. Promenaderna i området behöver också ses över så att upplevelsevärdet och tillgängligheten förbättras utifrån de nya förutsättningarna.

¹¹se www.lansstyrelsen.se/vastmanland för att läsa mer om faunadepåer

Bevara den biologiska mångfalden i sumpskogen väster om Dalhem

Sumpskogen väster om Dalhem, intill kanalens vallar, är en biotop beroende av översilning av läckande vatten från kanalen. Vid planerade åtgärder för att säkra vallarna, omfattande tätning m. m., är det viktigt att planering sker för fortsatt kontrollerad genomströmning av vatten genom vallarna.

Restaurera och förstärk den biologiska mångfalden vid Kullsbohällarna Krackelbacken och Solbohällarna

Hällarna är de kvarvarande kalkhällarna på Salakalken som fortfarande är fria från buskar och träd. Igenväxning måste förhindras vilket innebär att skötselåtgärder måste utföras kontinuerligt.

Med utgångspunkt i de öppna hällarna tas träd och buskar i brynen bort. Målet är att vidga de öppna hällarnas yta och få fram ytterligare hällar. Det är här viktigt att solen får fritt spelrum på hällarna och att markvegetationen får en årlig försiktig störning genom bete, så att ansamling av förna upphör och fröer får möjlighet att gro i kanterna mot berghällen. På hyllorna bör slåttern fortsätta för att gynna gentianor och orkidéer.

Solbohällarna är störst till ytan och de bör därför passa för kortvarigt fårbete under sensommaren. På så sätt åstadkoms den störning av markytan som behövs för en långsiktigt hållbar önskvärd utveckling.

Restaurera och förstärk den biologiska mångfalden i skogen väster om Löjnantsberg (nr 21)

Det bestånd av ädla lövträd som idag finns i anslutning till det kala berget bör förstärkas genom försiktig bortgallring av barrskog i kanterna. Mer ljus behöver komma in för att möjliggöra ytterligare etablering av ädellöv.

Restaurera och förstärk den biologiska mångfalden på åkerholmar

Generellt har de flesta åkerholmar i odlingslandskapet numera en alltför omfattande skogsbeklädnad. Tidigare hölls de mindre åkerholmarna fria från träd, medan på de lite större kunde något enstaka träd tillåtas. Anledningen var att åkerholmarna hade en funktion som fodermark samt att man inte ville ha onödig beskuggning av de omgivande odlade åkrarna. Med tiden fick dessa åkerholmar en värdefull flora och fauna som gynnades av en öppen miljö med bete och slätter. Där åkerholmarna idag ligger med närhet till gårdar med betande djur kan med fördel åkerholmarna restaureras och sedan skötas med hjälp av de betande djuren.

Utveckla stråk för biologisk mångfald

Tre viktiga stråk har identifierats i form av vattenvägarna Pråmån/Sala kanal, Josefsdalsbäcken och Sagån/Lillån. Stråken är viktiga för rekreation och vardagsfritid och för den biologiska mångfalden. Kvaliteten på de tre viktiga stråken måste förbättras och kompletteras för att höja funktionen för den biologiska mångfalden. Dessa förstärkningar kopplas till idag pågående planer alternativt utvecklas fristående. Ökad information vid entréerna och längs stråken är viktigt för att höja upplevelsevärdena i parken och för att tydliggöra stråkens värden och därmed förståelsen för vidtagna åtgärder och dess syften. Värdehöjande åtgärder kan vara:

- Utbyte av jord på begränsade ytor kalkhaltig torr jord, mosand med flera typer
- Örtrika partier utvecklas
- Död ved stående som liggande solitärer som komplement till faunadepåerna
- Skapa större variation med fler arter i träd och buskskikten (ortseget material)
- Beskuggade grova träd
- Solbelysta stammar
- Exponerade hållar samt större stenar
- Komposter

Längs Pråmåns västra sida samt södra sidan av Lillån vid Kärleksholmarna bör strandkanten utvecklas med inriktning på att åstadkomma ett flerskiktat träd- och buskskikt med inslag av liggande och stående död ved i form av naturligt tillkomna högstubbar. Aktiv tillkapning kan väljas där gamla träd tenderar att bli en säkerhetsrisk. Även död ved i vatten är en viktig biologisk kvalitet som ofta försummas. Det kan handla om grov död ved som tillförs vattenmiljön, helst utan grenar för att inte förorsaka allt för stor ansamling av skräp som inte hör till naturmiljön.

Strukturer som bör tillföras vattenmiljön eller skapas ur befintlig struktur kan vara:

- Grov död ved
- Lekbottnar
- Grus/stenpartier i vattendragen för att skapa ståndplatser och varierade strömförhållanden
- Omlöp vid vandringshindren
- Markörstenar vid viktiga passager för utter, där sådana saknas
- Ihåligheter som kan vara håligheter i stammar och håligheter bland större stenar
- Varierad vass och flytbladsvegetation tillåts
- Beskuggade och solbelysta bottenar med ringa djup

Övriga sträckor som inte kan utvecklas med träd och buskar styrs mot så örtrika högrötsängar som möjligt, med varierad slätter under växtsäsongen, gärna kompletterat med bete när lämpliga lösningar på en säker betesdrift går att finna.

Överbygg barriärer i vattendrag

De dammanläggningar som finns i Lillån idag utgör barriärer för vandrande fisk. De behöver i framtiden förses med omlöp som möjliggör vandring uppströms för stigande fisk. Dessa anläggningar måste dock kopplas till restaurering av vandringshindren nedströms i Sagån, vilka bör åtgärdas först. Utrymmet som omlöpen kräver bör redan nu definieras och säkras.

Utveckla stadens entréer

Staden är en knutpunkt med flera stora och viktiga entréer. Fokus läggs i dessa sammanhang gärna på de stora vägarna och bilisternas infarter i staden, men tågresenärernas första intryck av platsen de kommer till är ofta försummad eller bortglömd. Detta är särskilt tydligt vid ankomst med tåg till Sala, med tre järnvägsspår in till stationen. Järnvägsområdena är stadens baksida med upplag, sly och dålig skötsel.

De viktigaste vägentréerna in i staden är Enköpingsvägen, Västeråsleden, Uppsala-
vägen samt Dalhemsleden och Saladammsvägen.

Vid stadens infarter finns möjlighet att synliggöra stadens särprägel, att ge inresande en uppfattning om stadens egentliga kvalitet och karaktär. En medveten gestaltning av stadens entréer kan på ett tydligt sätt förmedla stadens värden, till exempel natur- och kulturmiljöer, och är ett steg i en mer effektiv marknadsföring.

Ett tydliggörande av stadens olika värden, en hjälp för en besökare som inte tidigare besökt staden att hitta rätt, kan ske genom en medveten skyltning. Förslagsvis märks vägen från Evelund in mot staden till rondellen vid Lärkan och sedan vidare ut mot Broddbo som "Turistväg". Sträckan kan sedan förses med lämplig vidarehänvisning till olika sevärdheter och övriga besöksmål. På det viset skapas inte bara tydliga entréer utan även en guide in till staden.

Det är viktigt att beakta de olika entréernas karaktär, placering i landskapet och på vilket avstånd staden blir synlig.

Från Uppsala, Enköping och Saladamm kommer man från ett öppet jordbrukslandskap. Här ser man staden på långt håll och det första intrycket är industri- och handelsområden, med ett ofta rörigt intryck. Affärslägen måste få annonseras. Vid dessa entréer krävs en tydlig, storskalig front inordnat i landskapet med ett tydligt budskap kombinerat med en ordnande struktur i form av alléer, häckar eller andra tydliga element. Hänsyn måste tas vid planeringen av områdena till den hastighet som råder på vägen. Småskaliga anläggningar utan inbördes sammanhang tenderar att flimra förbi.

Från Västerås och på Dalhemsleden närmar man sig staden från skogsområden och Gruvans vattensystem. Här dyker staden plötsligt upp. Från dessa håll är det den mindre skalan som är viktig. Här finns inte heller några dominerande industri- eller handelsområden utan infarterna präglas av gruvområdet, bostäder och Lärkans sportfält.

Utefter Västeråsleden finns förslag på nya cirkulationsplatser vid Sörskogsleden och Fagerstavägen, vilka fått en gestaltning som anknyter till gruvan och Pråmån. Om dessa anläggs får trafiken en minskad hastighet in i staden, vilket är en fördel för både upplevelser och oskyddade trafikanter.

I Vision Lärkan har stor omsorg lagts om att området ska se inbjudande ut, attrahera förbifare och locka till besök.

Dalhemsleden var fram till nyligen den stora infarten från Dalarna, riksväg 70. I och med den nya förbifarten har trafikintensiteten minskat, även om den fortfarande periodvis är stor. Vägen har betydelse för pendlare och används även som turistväg men har inte officiellt gjorts till "Turistväg" genom en genomtänkt skyltning, vilket torde behövas för att uppfattas som en sådan.

För att öka infartens attraktivitet har en översyn av befintliga bullervallar påbörjats. Karaktären idag är ett vägdikey med svårskötta bullervallar och få möjligheter till utblick över omgivningen eller intressanta upplevelser. Det handlar om att de kan ges en mer varierad utformning med bättre möjlighet till insyn över omgivning och bättre skötsel. Nya planteringar på branta vallar, som måste behållas på grund av säkerhet och buller, kommer att ge intressanta upplevelser av årstidsvariation och fågelliv.

Övriga riktlinjer

Demokrati och inflytande

Parker, lekplatser, grönområden, tätortsnära skogar (kvartersskogar och närströvskogar) i kommunal ägo utvecklas och förvaltas av Tekniska kontoret, enheten Gata & Park. Enheten har hand om skötsel, underhåll och anläggning. Denna del av tätortens grönstruktur är alltså föremål för demokratisk styrning. Kommunfullmäktige ansvarar för inriktning, mål och anslag för att bedriva verksamheten samt möjliggör för innevånarna att påverka och ställa krav på verksamhetens innehåll, omfattning och utveckling både på den politiska nivån och med den direkt ansvariga organisationen. Informella system för brukarinflytande finns genom de dialoger som sker med boende kring park- och lekområden om behov och skötselnivåer. Formella system för brukarmedverkan finns genom skötsel mot ersättning av definierade områden och åtaganden. En förening eller någon boende i ett område, oftast med en lekplats som bas, tar ansvar för tillsyn, underhåll och kan ta initiativ till önskvärda förändringar. Syftet med detta samarbete är dels ekonomiskt, praktiskt och standardhöjande men ger även utrymme för brukarinflytande i det egna närområdet. Tydliga riktlinjer bör däremot alltid finnas som pekar ut målet med skötseln för respektive område. Det kan vara utseende, funktion eller innehåll i ekosystemet. Vägen dit bör däremot vara öppen för en lokal utformning.

Det finns mycket som talar för att gröna områden och lekplatser, som ägs och förvaltas av Sala kommun, som har nära anknytning till bostadsområden, kommer att förvaltas och förändras och utvecklas i ett mer intimt samarbete och dialog med brukarna i en nära framtid. Skälen till detta är ekonomiska (man får mer för pengarna om ideella krafter delvis kan engageras), driftmässiga (mindre skadegörelse och vandalisering) och utvecklande (boende i områden har tillsammans bra uppfattning om vad som krävs i områdena för att de ska fungera för både barn och vuxna). Synen på vem anläggningar och områden är till för måste utvecklas för att skapa dynamik i den offentliga förvaltningen och samtidigt måste ett större engagemang, aktivt användande och ansvarstagande främjas och stimuleras hos brukarna. En gynnsam utveckling och bevarande av Salas viktiga grönstruktur kan endast ske om medborgarna känner ansvar för och aktivt kan delta i och påverka denna strukturs innehåll och användning. Detta kan bäst ske i aktiv dialog och samverkan med de sakkunniga inom den kommunala organisationen. Långsiktigheten i detta engagemang måste däremot styras upp om det handlar om biologiska värden, som det tar lång tid innan man ser effekterna av. I de fallen bör kommunen i första hand ha både ansvar och skötsel, om inte tillförlitliga långsiktiga avtal kan upprättas.

Åldersstrukturens påverkan på grönstrukturen

Åldersstrukturen i befintliga och nya bostadsområden i staden varierar över tiden. Det är viktigt att det finns en lyhördhet vid planering och förändring av framför allt befintliga områden, så att det kontinuerligt görs en anpassning till de ändringar i strukturen som successivt sker. I bostadsområden kan det handla om att anpassa lekplatser till en övergång mellan småbarn, skolbarn och tonåringar för att platserna ska vara fortsatt attraktiva och motivera ett kostsamt skötsel- och underhållsarbete, som ju måste ske oavsett bruksvärdet. En aspekt kan vara att hitta metoder för att flytta befintlig utrustning mellan områden och finna en flexibel modell för utveckling utan stora anläggningskostnader.

En ökad andel friska och rörliga äldre personer kommer att kräva platser och anläggningar anpassade för deras behov. Det finns en växande marknad och ett stort intresse för att anlägga och komplettera befintliga områden med utrustning som främjar rörelse, träning och motion anpassat till äldres speciella förmågor och behov.

Paviljongen i Stadsparken.

Ordlista

Angöringspunkt	Punkt eller plats från vilken ett område kan nås på ett tillgängligt sätt.
Askkärr	Kärr med skogsbeklädnad dominerande av ask.
Assistentkyrkogård	Nya begravningsklick och växande städer gjorde att det blev platsbrist vid kyrkans egen begravningsplats. Assistentkyrkogårdar placerade utanför staden och fick oftast en stram och enkel utformning med trädrader och sammanhängande kvarter med gravplatser mellan huvudgångarna. Kapellet blev en samlande byggnad, medan kyrkan blev kvar i stadens centrum.
Barriärer	Barriärer innebär hinder av något slag. Det kan vara hinder som gör det svårt att promenera från en plats till en annan men också hinder för djur och växter.
Bergsmansbebyggelsen	Typ av bebyggelse kopplad till gruvans bergsmän. Bergsman kallades förr en bonde som förutom att bedriva jordbruk och boskapsskötsel även ägnade sig åt bergsbruk, dvs. gruvbrytning och malmtillverkning. Att driva bergsbruk var en skyldighet som följde vissa jordinnehav och som medförde viss skattefrihet.
Beståndsbildande skog	En urskiljbar samling träd eller skogsplantor som växer inom en viss areal och som har viss likhet i artsammansättning, ålder, diameter m. m.
Biologisk kommunalteknik	Lokala lösningar och kretsloppsanpassad teknik för framtidens försörjningssystem för avfall, dagvatten och avlopp. Det stadsnära odlingslandskapet och städernas parker och naturområden rymmer en utvecklingspotential för biologiskt inriktad kommunalteknik.
Biologisk mångfald	Biologisk mångfald är hur stor variation eller hur många olika av något det finns i naturen. Det kan vara antalet arter, skillnad inom en art (genetisk variation) eller att det är många olika naturtyper (ekosystem) inom ett område. Variationsrikedomen bland levande organismer av alla ursprung och de ekologiska komplex i vilka dessa organismer ingår; detta innefattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem.
Boulevard/Esplanad	Boulevarden är en bred stadsgata med träd planterade i en central grönyta med promenadstråk. Esplanaden är en bred stadsgata med träd planterade längs med, i trottoar eller gångbana. Esplanaden har sitt ursprung i parisiskt stadsbyggande, där den gamla befästningsgördeln fr. o. m. 1670-talet ersattes med generösa promenadstråk. Stor genomslagskraft som typ fick boulevarden i 1800-talets städer.
Bristfaktor	Något som det är underskott på.
Bruksvärdet	Definieras som den nytta en sak skapar. Förmågan att bidra till vår "gratification", dvs. tillfredsställelse, glädje, nöje eller njutning.
Bärande buskar och träd	Buskar och träd på vilka det växer frukt, bär eller nötter.
Fattigkärr	Kärr där marken sur och näringsfattig. Där växer bara några få arter, till exempel ängsull och några vitmossor.
Frisk mark	Beteckning på mark som har "normala" fuktighetsförhållanden.
Fullskiktad	Ett skogsområde som innehåller träd och buskar av varierande storlek och ålder som gör att gröna delar finns från marknivå till högsta höjden.

Förna	Dött material som finns på och i marken. Den består mest av växtdelar men också av djurrester och ekskrementer (avföring).
Genetisk variation	Ett mått på hur många varianter av en viss gen som finns i en population. Genetisk variation kallas också för genetisk mångfald. Den genetiska variationen är en viktig förutsättning för naturligt urval, anpassning och livets utveckling (evolution). Om det inte finns någon genetisk variation, det vill säga olika varianter av gener (alleler), kan ingen evolution ske. Genetisk variation skapas genom nya mutationer.
Grön lunga	Uttryck för parker och skog i stadsmiljö, som ger möjlighet till andrum.
Gröna länkar	Sammanhängande stråk med naturmark i stadsmiljö.
Grönstruktur	Ett avgränsat områdes innehåll av grönska. Beskriver dess geografiska utbredning och inbördes sammanhang. Omfattar all grönska och obebyggd mark i och i anslutning till staden. Till grönstrukturen räknas förutom parker och naturområden även koloniträdgårdar, kyrkogårdar, bostadsträdgårdar, idrottsplatser, lekplatser, sjöar och vattendrag m. m.
Gynnsam bevarandestatus	Goda förutsättningar för att livsmiljöer och arter ska finnas kvar i livskraftiga bestånd.
Halvfeodala	Feodalismen är det produktionsätt som föregick kapitalismen och det präglades av hierarkiska samhällen eller organisationer. Halvfeodala kan beteckna en övergång mellan dessa produktionsätt.
Hamling	Insamling av lövbärande grenar och kvistar på växande träd, främst till kreatursfoder men också till bränsle och virke. Hamling av löv till foder, som också innefattade repande av löv, var i äldre tider vanlig särskilt till getter och får. För nötboskap och hästar kom lövfoder till användning främst vid foderbrist.
Helåkerlandskapet	Större sammanhängande odlingsområden.
Högstubbar	Avbruten eller avsågad trädstam varvid en eller några meter hög stubbe får stå kvar.
Högörtsäng	Växtsamhälle dominerat av frodig vegetation exempelvis älgört.
Kalkmarksflora	Växt som gynnas av kalk i berggrunden eller i morän.
Kolonilott	En bit mark cirka 200–500 m ² , inom ett koloniträdgårdsområde (koloniområde) som upplåtits för odlingsverksamhet.
Kontemplation	En sorts bön utan ord i ens inre. Det innebär inom religionen att försöka uppleva Gud eller det gudomliga. Det försöker man göra genom att vara stilla och tömma sitt medvetande på tankar och känslor.
Kryptogamflora	Sporbildande växter som alger, svampar och lavar, bakterier, mossor, och ormbunskväxter. Övriga växter är fröbildande så kallade fanerogamer.
Kulturell identitet	Personers eller grupperns egen identifikation som tillhörande en bestämd kultur.

Kålgårdar	Under medeltiden var kål en så väsentlig grönsak att kålgård blev de gängse termen för köksträdgård.
Lekbottnar	Bottenområden i strömmande vatten eller sjö där fisk lägger sin rom.
Lekvärdet	Den sammanlagda attraktionskraft en lekutrustning eller plats utövar på barn i en bestämd ålderskategori. Besöksfrekvens är en tydlig signal.
Limnogen karr	Kärr där vattnet kommer från översvämningar i sjöar eller vattendrag, men härstammar även då delvis från fastmarkens grundvatten.
Livskraftiga bestånd	Arter som har förmåga och förutsättningar att leva under lång tid. Beståndet kan vara ungt eller ha hög förmåga till förnyring.
Lundartad	Har formen av ett mindre lövskogsområde, typiskt med s. k. ädla lövträd (bl. a. ask, alm, lind och ek) och ett välutvecklat buskskikt med bl. a. hassel och hagtorn.
Markörstenar	"Anslagstavlor" eg. föremål som används till att annonsera sin närvaro.
Mikromiljön	Mycket små miljöer exempelvis håligheter.
Multisportanläggning	En anläggning som är tillverkad eller utförd så att ett flertal, t. ex. boll, aktiviteter kan utföras inom samma anläggning.
Omlöp	Konstgjord förbipassage för vandrande fisk t. ex. förbi vattenfall eller damm.
Optisk ledning	Anger riktning eller mål. Kan vara ett torn, en allé eller belysningsstolpar efter en väg.
Ortseget	Exempelvis växtmaterial från en bestämd plats.
Processioner	Högtidligt festtåg i religiösa sammanhang vid gudstjänst, bröllop och begravning etc.
Rikkärr	Näringsrika kärr där marken inte är så sur. Där växer många olika arter, bland annat av vitmossor och andra mossor.
Ruderat mark	Mark störd av mänsklig aktivitet, vanligen upplagsplatser och liknande.
Rutnätsstad	<p>Stadsplanetyper med gator som löper genom hela stadsområdet och skär varandra i mer eller mindre rät vinkel så att det bildas ett nät av flera parallella gator i båda riktningarna. Även torg och tomter ingår i det regelbundna, rätvinkliga mönstret. För det mesta var planerna mycket enkla och schematiska, med jämbreda gator och en kvartersruta i mitten som torg.</p> <p>I svenskt stadsbyggande dominerar rutnätsplanen helt från 1500-talets slut till sekelskiftet 1900. Från 1620-talet blev i stort sett alla planer rätvinkliga, både i nygrundade städer som Göteborg och Sala och vid regleringar och andra planförändringar i de äldre städerna.</p> <p>Det sena 1800-talets stadsbyggande byggde vidare på de äldre rutnätsplanerna men införde en tydlig differentiering av gatunätet, med gator av olika bredd och karaktär. Ett särskilt kännetecken blev de breda, trädplanterade huvudgatorna.</p>

Skiktat bestånd	En skog med stora oregelbundna skillnader i trähöjder.
Skoglig kontinuitet	Skogsområde som under långtid varit opåverkat av mänsklig aktivitet.
Soligena	Sluttande kärr som tillförs rörligt vatten från angränsande minerogena markers grundvatten.
Solitärt	Fristående och ensamstående. Utan samband med annat liknande.
Stigande fisk	Fisk som simmande tar sig upp i vattendrag för att lägga sin rom.
Storskalig front	Är något som i huvudsak ensartat upptar synfältet. Kan vara ett jordbruks- eller skogslandskap men även en enskild byggnad eller anblicken av en stad på avstånd.
Storsvamp	De mer storväxta svamptyperna, t. ex. skivlingar, tickor, fingersvampar, taggsvampar, murklor, dynsvampar och tryfflar. Motsatsen är småsvampar, mikromyceter. Man brukar dra en gräns mellan dessa grupper vid fruktkroppar som är större än 1 mm.
Ströv- och kvartersskog	Mindre skogsområden ofta inom eller angränsande till stadskvarter.
Ståndplatser	Platser där fisk söker vila, föda eller skydd.
Substrat	Underlag.
Sötvattenstrandängen	Strandängar vid insjöar eller vattendrag som översvämmas.
Urbana landskapet	Landskapet är utformat efter stadens sätt att fungera och dess livsstil.
Urbaniserade	Anpassade till staden.
Utströmningsområde	Område i terrängen där det sker ett utflöde av vatten ur grundvattenzonen.
Utvärdshus	Restaurang intill men utanför en stad.
Vandringshinder	Hinder i sjöar och vattendrag som hindrar fiskar att ta sig uppströms i vattensystemet.
Vattenväg	Vattendrag jämför bäck, å och älv.
Våraspekt	Tidigt blommande växter.
Värdehöjande	Faktorer som höjer värdet på en plats.
Zonerad vegetation	Vegetationssamhälle i en strand som ändrar artsammansättning vartefter marken höjer sig och blir torrare.
Årummet	Begreppet används ofta för att beskriva området kring rinnande vatten i tätorter. Det är det i huvudsak obebyggda men väldefinierade område som är tillgängligt. Innehåller ofta parker och anlagda promenader.
Ädellöv	Ädla lövträd, dvs. ekar, almar, ask, lönnar, lindar och avenbok; ibland räknas också bok hit.
Översilning	Yt- eller grundvatten rinner ut över marken.

Bilaga 1

Sammanställning av enkätundersökning

Under 2007 genomförde Gröna jobb en enkätundersökning på uppdrag av kommunen med syfte att undersöka hur salaborna använder stadens grönområden. Begreppet grönområde innefattade parker, skogsområden, idrottsplatser och lekplatser.

267 enkäter besvarades och den genomsnittliga åldern på de tillfrågade var 40,7 år.

Mest välbesökta typen av grönområde

Den mest välbesökta typen av grönområde var parker och därefter skogsområden och lekplatser. Enligt enkätsvaren har närhet den största betydelsen för vilket område man besökte. En betydande del av de tillfrågade gick eller cyklade till "sina" grönområden under förutsättning att avståndet var mindre än 2 km. Att området är lugnt och vackert är också viktigt för salaborna.

Skogsområden

Det mest välbesökta skogsområdet i Sala är Lärkbacken, följt av elljusspåret och skogen i anslutning till gruvan. Dessa områden användes främst för motion, promenader och svamp- och bärplockning. Återigen uppgavs närheten som viktigaste förutsättningen för besöken. Stadens skogsområden besöks av de tillfrågade flera gånger i veckan.

Parker, lekplatser och andra rekreationsområden

De mest välbesökta parkerna och rekreationsområdena i Sala enligt enkätundersökningen är Gröna gången och Stadsparken. Även området i anslutning till gruvan och elljusspåret nämndes i sammanhanget. De främsta aktiviteterna inom områdena är lek, promenader, träffa människor och passage igenom. Närheten till områdena var en avgörande faktor vid valet av besöksmål. Stadens parker och rekreationsområden besöks flera gånger i veckan.

Sala stads grönområden är en viktig och uppskattad del av invånarnas vardag då man besöker platserna flera gånger i veckan för motion, promenad, lek och möten. Närheten till grönområdena är viktig och möjlighet måste finnas att ta sig dit till fots eller med cykel.

Bilaga 2

Värderingsgrunder

Biologisk mångfald

Mycket värdefullt område

- De områden som är artrikast och har stor betydelse för den biologiska mångfalden
- Fungerande spridningsvägar; arternas möjlighet att sprida sig och uppträda i staden
- Natura 2000 och/eller områden för riksintresse för kultur och natur
- Sällsynta växter och/eller rödlistade arter förekommer
- Förekomst av grov död ved (liggande eller stående) och/eller död ved i levande träd
- Äldre allé; fem planterade träd i rad äldre än 50 år (med grusad yta = damning)
- Vattenlänk; rinnande vatten som kopplar samman vattenmiljöer utanför staden
- Borttagandet av området kan inte kompenseras
- Annan markanvändning hotar och/eller minskar den biologiska mångfalden

Värdefullt område

- Artrikt område med många olika strukturer
- De biologiska förutsättningarna kan behöva förstärkas inom området
- Intrång, av annan markanvändning, ska kompenseras
- Vattenområden och/eller övriga akvatiska områden (t. ex. översilning, träsk och kärr)
- Allé; fem planterade träd i rad under 50 år
- Äldre villaträdgårdar
- Uppvuxna skyddszoner (t. ex. bullervallar)

Område av annat värde

- Spridningsvägar med brister
- Monokulturer
- Ruderatområde
- Impedimentområde
- Villaträdgårdar
- Ej uppvuxna skyddszoner

Rekreation och vardagsfritid

Mycket värdefullt område

- Förekomst av vatten som kan nyttjas aktivt (till exempelvis bad och fiske)
- De områden som är mycket besökta enligt enkäten
- De områden som skolor och förskolor använder i undervisningen och som besöksmål
- Anordnad lekplats i anslutning till annan möjlighet till lek (ex skog, vatten, anlagd park)
- Aktiv mötesplats
(t. ex. servering, bord och bänkar, grillplatser, öppen och central plats)
- Stråk i sin helhet i grönstrukturen
- Stor lekvänlighet och/eller ger möjlighet till ett aktivt friluftsliv
- Park med stark kulturell identitet
(t. ex. historisk parktradition, konst, fontänder/vatten)
- Mycket stor variation och rymligt
(varierande natur, kuperad terräng, bär/svampmark, man ser inte vägar och byggnader, möjlighet till avskildhet, möjlighet till längre promenader, utsikt/vidd)
- Områden besökta av flera ålderskategorier
- Riktintresse för kulturmiljö och/eller fornlämningar
- Borttagande av område eller del av område kan inte kompenseras

Värdefullt område

- Anlagd lekplats
- Stråk med brister men som kan utvecklas
- Områden besökta av enstaka ålderskategorier
- Förekomst av vatten (utan möjlighet till aktivitet)
- Stor variation och rymlighet
(varierande natur, kuperad terräng, bär/svampmark, ser inte vägar och byggnader, möjlighet till avskildhet, möjlighet till längre promenader, utsikt/vidd)
- Utförande av kultur (t. ex. festplats)
- Borttagande av delar av område kan kompenseras

Område av annat värde

- Otrygg plats som inte genom åtgärder kan bli tryggare
- Skyddszoner (ej tillgängligt, bullervallar, höga ljud)
- Området kan kompenseras i sin helhet

Sala tätorts grönstruktur Bilaga 2:1

Plan för Sala stad: Fördjupning av översiktsplanen

Enheten för planering och utveckling
Kommunstyrelsens förvaltning
SALA KOMMUN

SALA KOMMUN

Box 304, 733 25 Sala

0224-74 70 00 | kommun.info@sala.se | www.sala.se

